

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Janeta Vidraitė

*Edukologijos magistrantūros
studentė*

**PAGRINDINĖS MOKYKLOS (VI – VIII KLASIŲ)
MOKSLEIVIŲ SAVIVALDOS YPATUMAI**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas
Doc. dr. Daiva Malinauskienė

Šis darbas yra originalus ir nebuvo teikiamas kuriam nors laipsniui ar kvalifikacijai
įgyti.....

Šiauliai, 2005

TURINYS

ĮVADAS	3
1. Mokinių savivalda: teorinis modelis ir jo raiškos ypatymai švietimo įstaigoje	8
1.1. Mokinių savivaldos samprata ir apibūdinimai.....	8
1.2. Mokinių savivaldos vaidmuo mokyklos bendruomenėje.....	16
1.3. Veiksniai, įtakojantys sėkmingą mokinių savivaldos organizavimą.....	22
1.4. Mokinių savivaldos ir saviraiškos sąveika.....	29
1.5. Paauglių amžiaus tarpsnio ypatumų svarba įsijungiant ir dalyvaujant mokyklos mokinių savivaldoje.....	32
2. VI - VIII klasių moksleivių savivaldos ugdymo ypatumų tyrimas	36
2.1. Tyrimo organizavimas, imties charakteristika, tyrimo metodologija.....	36
2.2. VI – VIII klasių moksleivių požiūrių į savivaldą, bendravimo ir bendradarbiavimo dinamiką mokykloje.....	38
2.3. Mokinių savivaldos organizavimo mokykloje situacijos analizė.....	47
2.4. Moksleivių požiūrio, į užklasinio gyvenimo mokykloje organizavimą, analizė.....	54
Išvados	64
Rekomendacijos	67
Literatūra	68
Priedai	71

IVADAS

Gyvename smarkių politinių, socialinių, ekonominių ir organizacinių pokyčių laikais. Trečias tūkstantmetis – mistinis laikotarpis, kuriame prognozuotos iš esmės naujos žmonių santykių orientacijos, nauji požiūriai į socialinę aplinką, mokslo bei technologijų pažangą, įvairių kultūrų ir sampratų integraciją, todėl nuolat siūloma permąstyti, kaip turėtume gyventi sparčiai kintančioje aplinkoje. Pokyčiai, būdingi šiam periodui, apibendrinami ir pristatomi kaip perėjimas nuo modernumo realijų (griežtos tvarkos, biurokratijos, linijų stuktūros, hierarchijos dominavimo, nuolatinės konkurencijos kovos) prie postmodernių realijų (egzistuojančios įvairovės pripažinimo ir toleravimo, nuolatinės kaitos, ciklinių ir juridinių struktūrų, bendruomeniškumo veitoj hierarchijos ir pavaldumo, bendradarbiavimo vietoj konkurencijos) (Billimora, 1995, Hargreaves, 1999).

XXI amžiuje Lietuva susiduria su gyvenamojo meto iššūkiais, kurie lemia ryškias permainas visose visuomenės gyvenimo srityse. Tai ir struktūriniai ekonomikos pokyčiai, išaugusios ekologinės problemos, įcentrinės kultūros skaidymasis, kultūrinio daugiapolitiškumo bei pliuralizmo formavimasis. Pastarajam yra būdingos ne tik išaugusios pasirinkimo galimybės, bet ir bendrų tradicijų bei vertybių krizė. Neretai vertybinės nuostatos pliuralistinėje visuomenėje esti fundamentaliai priešingos ir, užuot sąveikaudamos viena šalia kitos kompromiso atmosferoje, dažnokai virsta konfrontuojančiomis tendencijomis (Ignatavičius, 2004).

Pereinamuoju laikotarpiu į naują visuomenės būvį (rinkos ekonomika ir demokratinė politinė santvarka) pastebimai išryškėjo nauji, dažnai negatyvūs visuomenės mentaliniai pokyčiai. Visuomenėje ir pirmiausia tarp jaunimo plinta šaltas merkantiliškas mentalitetas, kada į pirmą vietą keliamas komercinių interesų tenkinimas, o tokie imperatyvai, kaip "socialinė atsakomybė" arba "žmogaus teisės", vis labiau praranda savo reikšmę. Kartu didelė dalis Lietuvos žmonių atsiduria anemijos būsenoje, kurioje nesugebama prisiderinti prie visuomenės pripažintų vertybių ir veikiama nepaisant jų. Užtenka prisiminti nelankančių mokyklos vaikų skaičių ir padėtį. Didžiulė dalis Lietuvos žmonių nesugeba kontroliuoti situacijos renkantis arba kuriant gyvenimo alternatyvas. Nepatenkintos žmogiškos svajonės ir poreikiai mažina bendro sugyvenimo, grįsto humanistinėmis vertybėmis, galimybes.

Būtent bendruomenėje - dinamiškais, intensyviais ir teigiamais ryšiais bei įvairiapuse bendra veikla susijusiame sociume - formuojasi individo gebėjimai gyventi tolerantiškai, solidariai, taikiai spręsti iškylančius nesusipratimus (Ignatavičius, 2004).

Šiandien demokratijos procesas įvardijamas kaip bendro gyvenimo ir bendro darbo būdas. Tai evoliucija, o ne statiškas būvis. Jis reikalauja bendradarbiavimo, kompromisų ir visų piliečių tolerancijos (2, 234).

Demokratinei valstybei būdinga pilietinė visuomenė. Cunninghamo požiūriu (Krupavičius, 1992), demokratija – tai kuo platesnės visuomenės dalies galimybės kontroliuoti savo socialinę aplinką (33, 13). Taigi, demokratija įvardinama kaip bendrų siekių įgyvendinimo sąlyga, paremta bendravimu ir bendradarbiavimu.

Demokratiškumas – vienas iš pagrindinių reikalavimų, keliamų šiuolaikinėms švietimo sistemoms. Vakarų Europos šalys siekia, reformuodamos švietimo sistemas bendrų europinių dimensijų (2, 232). Būtent todėl, siekiama spartinti demokratinės ir solidarios politinės visuomenės kūrimąsi. To pasiekti mokyklos gyvenime galima įgyvendinant savivaldos idėją.

Spartūs socialiniai – ekonominiai pokyčiai šalyje paskutiniame dešimtmetyje sąlygoja sudėtingą paauglių situaciją. Viena vertus demokratinių pokyčių pasekoje atsiranda naujos galimybės politinei, ekonominei, kultūrinei paauglių saviraiškai, bet tuo pačiu metu pastebimas ir šiai socialinei grupei būdingas pasyvumas (61, 3). Mokyklos bendruomenė sudaro reikšmingą srovę besiformuojančioje visuomenėje. Tai visų jos narių aktyvumas, saviraiškos laisvė, bendravimas ir bendradarbiavimas, besąlygiškas bendruomenės gyvenimo normų gerbimas. Todėl itin svarbus vaidmuo tenka mokinių savivaldai mokyklose, kur dedami aktyvaus piliečio, kultūros ir kiti pagrindai.

Mokykla laikoma vienu iš svarbiausių socialinės – kultūrinės aplinkos elementų, labiausiai veikiančių žmogų, vaidinančių lemiamą vaidmenį jo ugdymui (26, 72). Asmens ugdymas – tai būtinų sąlygų individo prigimtyje glūdintiems gebėjimams kūrybiškai reikštis, perimant ir plėtojant kultūrą, visumą. Taip apibrėžiamas ugdymas apima mokymą – mokymąsi, lavinimą – lavinimąsi, auklėjimą – saviaukla (60, 6).

Bendrojo lavinimo mokykla, siekdama demokratiškumo bei pilietiškumo kelia sau nemažai tikslų - „ugdyti vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, siekiančiu žinių, savarankišku, atsakingu, patriotiškai nusiteikusiu žmogumi, išlavinti darbiniam gyvenimui jo komunikacinius gebėjimus, padėti įsisavinti žinių visuomenei būdingus technologinius, ekonominius bei verslo kultūros pagrindus <...> perteikti asmeniui tautinės ir etinės kultūros pagrindus, Europos ir pasaulio humanistinės kultūros tradicijas ir vertybes, laiduoti sąlygas asmens brandžiai tautinei savimonei, dorovinei, estetinei, mokslinei kultūrai, pasaulėžiūrai formuotis <...>, išplėtoti gebėjimus ir patirtį, būtiną asmeniui, kaip kompetetingam Lietuvos piliečiui, europinės ir pasaulinės bendrijos, daugiakultūrės visuomenės nariui“ (39, 3).

Šiais tikslais grindžiamas ne tik ugdymo procesas, bet ir mokyklos bendruomenės kūrimas ir gyvenimas. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2003) pažymima, kad „demokratija įkūniją nuostatą ugdyti tolerantišką, iniciatyvų, bendruomenišką asmenį, gebantį grįsti savo gyvenimą įsisažmonintomis demokratijos vertybėmis, konstruktyviai dalyvauti pilietiniame visuomenės gyvenime“ (38, 6). Šiose programose išskiriama, kad „vienas iš pagrindinių gebėjimų yra – gebėjimas dalyvauti viešajame mokyklos vietos bendruomenės, demokratinės visuomenės ir valstybės gyvenime, individualiai ar kartu su kitais įgyvendinti visuomeniškai svarbius tikslus, prireikus imtis lyderio vaidmens“ (38, 8).

Kiekvienos demokratinės valstybės svarbiausia vertybė – žmonės, o jos ateities perspektyvas lemia visuomenės intelektualinės, dvasinės investicijos į vaikus ir jaunimą, jų asmenybių dorinį ugdymą, žinias, švietimą, socialinį saugumą. Todėl, kuriant savo dabartį ir ateitį, pirmiausia reikia orientuotis į minėtas vertybes. Pedagoginiame procese reikia vadovautis holistiniu (visuminiu) požiūriu į ugdymą, nepažeidžiant pagrindinių jo nuostatų: žmogaus kaip asmenybės integralumo, kiekvieno asmens unikalumo ir autonomiškumo, požiūrio į žmogų kaip į natūros ir kultūros derinį.

Švietimo numatytos vizijos (moderni Lietuvos tauta, atvira visuomenė, demokratinė valstybė) prielaida – ugdomasis asmuo, jo branda, sąmoningumas, pasirengimas atsakyti už savo ir visuomenės gyvenimą, gebėjimą aktyviai veikti, kurti, puoselėti kultūros vertybes ir keistis jomis vadovaujantis aukščiausio žmogiškumo kriterijais.

Rusų profesorius S. Daroga (2003) teigia, kad „labai norisi, kad mokykla neatsiliktų nuo laiko. Šiandien mūsų vaikai mokosi, o rytoj jie taps suaugusiais ir išeis į gyvenimą. Kad pasiekti sėkmę gyvenime, žmogui reikalingos ne tik žinios iš vadovėlių. Mokykla, suprantama, turi mokyti matematikos, fizikos ir ktų mokslų, bet taip pat turi išmokyti žmogų būti savarankišku, daryti poelgius ir atsakyti už juos, priimti sprendimus, ginti savo teises. Ar tai daro mokykla? Deja, ne visada. Apmaudu, bet dar ne visi pedagogai suprato, kad mokykla turi keistis. Kad mokiniai ateina į mokyklą ne tik mokytis, o tam, kad ruoštis gyvenimui. Ir jeigu mokykloje neveiks mokinių savivalda, tai vargu ar ji sugebės koja kojon su laiku“ (49, 3-4).

Vizijos įgyvendinimas galimas tobulinant ugdymo procesą: skatinant norą aktyviai dalyvauti įvairiose veiklose, norą pažinti, sužinoti, tyrinėti, savarankiškai ir kūrybiškai mąstyti bei mokytis, siekti, kad moksleiviai užsiimtų prasminga veikla ir galėtų konstruktyviai realizuoti savo fizinę, psichinę energiją. Moksliniai tyrimai rodo, kad daugelis moksleivių, ypač paaugliai, nepatenkina savo poreikių mokykloje, todėl aktyviai ieško aplinkos, kur iškreiptai suvokiamos vertybės, skatinamas negatyvus fizinės ir psichinės energijos prasiveržimas. Mokykla ir kitos ugdymo institucijos turėtų įstengti užpildyti šią terpę, kuri negatyviai veikia asmenybę.

Ugdymo sėkmė, anot M. Barkauskaitės (2001), priklauso nuo to, kokios sudaromos sąlygos (fizinės, dvasinės, protinės) kūrybiškai perimti kultūrinį tautos paveldą – mokymo bei auklėjimo turinį, jį pažinti, patirti, pasirinkti ir gebėti kūrybiškai tęsti (6, 5).

Istorinė patirtis rodo, kad vienas labiausiai neišsenkančių mokomojo - auklėjamojo proceso tobulinimo šaltinių yra mokinių aktyvumo skatinimas ir plėtojimas, nuoseklus savivaldos principų įgyvendinimas moksleivių kolektyvo veikloje. Įvairios veiklos vykdymas yra nepaprastai susijęs su pačių mokinių vaidmens padidėjimu vadovaujant kokiam tai veiklai, kuri reikšminga mokyklos bendruomenei ir jos nariams.

Mokinių vykdomos veiklos efektyvumas, svarbos didėjimas, įvairių savivaldos formų įvairėjimas mokinių kolektyvą iš auklėjamojo objekto daro subjektu, gausina mokykloje aktyvius organizatorius, padeda augti mokinių iniciatyvai.

Mokinių savivaldos veikla gali ir turi būti pirmoji pagalba organizuojant mokymo, auklėjimo procesą. Viso to esmė ne tik veiklos vykdymas siekiant rezultatų vienoje ar kitoje srityje, bet ir tai, kad vykdydami organizatorių funkcijas mokiniai įgyja visuomeninės veiklos įgūdžių, praktiškai išbando sudėtingų visuomeninių reikalų valdymo meną ir t.t. Todėl galima teigti, kad mokinių savivaldos plėtojimas yra būtina sąlyga, įgalinanti siekti demokratinės mokyklos, aktyvios, kūrybingos, iniciatyvios kartos ugdymo tikslų.

PROBLEMA. Ar Lietuvos Respublikos bendrojo lavinimo mokyklose sėkmingai veikia mokinių savivalda, kokios jos pagrindinės funkcijos bei įtaka moksleivių gyvenimo ir veiklos įvairovei?

TYRIMO HIPOTEZĖ – moksleiviai, dalyvaujantys savivaldos institucijos veikloje pozityviau vertina ugdymo realybę.

TYRIMO OBJEKTAS – moksleivių savivaldos ypatumai.

TYRIMO TIKSLAS – atskleisti pagrindinės mokyklos moksleivių savivaldos ypatumus.

TYRIMO UŽDAVINIAI:

1. Išnagrinėti pedagoginę, psichologinę, metodinę literatūrą moksleivių savivaldos klausimais.

2. Nustatyti, kokios mokinių savivaldos institucijos veikia mokykloje ir kokioje savivaldos veikloje dalyvauja mokiniai.
3. Aptarti mokinių (ne-)dalyvavimą savivaldos institucijose, įtaką moksleivių gyvenimo ir veiklos pobūdžiui.
4. Atskleisti problemas, kurios įtakoja moksleivių (ne-)dalyvavimą mokinių savivaldoje.

TYRIMO BAZĖ IR IMTIS: Tyrimas vyko 2003 – 2005 metais, tyrime dalyvavo Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų VI - VIII klasių moksleiviai. Atsitiktiniu būdu atrinkti ir apklausti: 97 Kuršėnų miesto Stasio Anglickio pagrindinės mokyklos moksleiviai, 96 Panevėžio miesto 9-tos vidurinės mokyklos moksleiviai, 76 Šilalės miesto Simono Gaudešiaus gimnazijos pagrindinių klasių moksleiviai.

TYRIMO METODAI: mokslinės literatūros analizė, anketinė mokinių apklausa. Duomenų apdorojimui taikyti matematinės statistikos metodai: skaičiuoti absoliutieji ir santykiniai dažniai. Duomenys apdoroti panaudojant SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programinę įrangą.

Darbą sudaro įvadas, 2 skyriai, išvados ir rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas, 2 priedai . Darbo apimtis – 71 puslapis, jame yra 5 lentalės ir 26 paveikslai.

Tema „V – VII klasių moksleivių savivalda ugdymo realybėje“ parengtas straipsnis, kuris bus publikuotas žurnale „Jaunųjų mokslininkų darbai“. Straipsnį parengė Janeta Vidraitė ir Daiva Malinauskienė.

1. Mokinių savivalda: teorinis modelis ir jo raiškos ypatumai švietimo įstaigoje

1.1. Mokinių savivaldos samprata ir apibūdinimai

Savivaldai apibūdinti galime remtis svarbiausiais moksliniais šaltiniais ir mokslininkų nuomone. Viename iš šaltinių, Dabartinės lietuvių kalbos žodyne (2000) rašoma, kad savivalda – savarankiškas tvarkymasis kurioje nors srityje, savęs valdymas, tvarkymasis, savitvarda (12, 681).

L. Jovaišos (1995) teigimu, savivalda grindžiama valia, tikslo užsibrėžimu, atkakliu jo siekimu, savokontrolė, savitvarda, savikorekcija (29, 98).

J. Laužikas (1929) nurodo didelę savivaldos reikšmę mokinio individualybei ugdyti ir vadina savivaldą „prigimtinu auklėjimo metodu“ (35, 91).

Pateikti 3 savivaldos apibrėžimai neatskleidžia jos esmės, todėl atsakyti į klausimą, kas yra savivalda, ne taip paprasta. E. Balasevičiaus (1998) manymu, galima teigti, jog žodis „savivalda“ reiškia savęs valdymą. Tačiau į mokyklos savivaldos sampratą įeina daug veiksnių: Tai juridiniai, ekonominiai, dvasiniai ir visuomeniniai interesai. Visa tai ir sudaro mokyklos savivaldos turinį, kuriame veikia trys mokyklos bendruomenės gyvavimu ir pačia mokykla suinteresuoti partneriai: mokytojai, mokiniai ir mokinių tėvai. Išskirtinis vaidmuo tenka mokiniams, nes jie lems visuomenės ateitį (2, 233). M. Lizinskas (2003) savo knygoje atskleidžia savivaldos įtaką pedagogams, tėvams, moksleiviams bei jos organizavimo kelius.

Savivalda – itin svarbi mokyklos gyvenimo struktūra. Ji praktiškai organizuotomis priemonėmis plėtoja mokinių, mokytojų, ir tėvų demokratinės gyvensenos patirtį. Mokyklos savivaldos struktūra turi būti ne schematiška ar unifikauta, bet vidaus poreikių diktuojama ir kūrybiškai plėtojama (34, 31). Kaip teigia A. Trofimova (2003), „savivaldos negalima duoti, negalima paiimti, negalima šiaip sau vesti. Ją reikia suformuoti ir išdirbti. Norint sukurti tikrą savivaldą, reikia ją organizuoti, vykdyti ir nuolat patiems vertinti. Atimkite vieną grandį – ir iš savivaldos nieko neliks“ (žr. <http://tverik.cikrf.ru/kultura/metod.4.htm>).

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2003) pažymima, kad „mokyklos taryba – aukščiausia savivaldos institucija, jungianti moksleivių, jų tėvų (globėjų, rūpintojų) ir pedagogų

atstovus svarbiausių mokyklos veiklos uždavinių sprendimui. Pagal darbo specifiką, savivalda gali būti mokymo proceso organizavimo, ūkinė, finansinė, metodinė, kadru rengimo, teisinė.

Savivalda mokykloje – tai sritis, kurioje lavinami moksleivių tikslingos veiklos ir komunikaciniai gebėjimai, įtvirtinama asmeninė atsakomybė (39, 31).

Anot V. Korotovo (1981), savivalda atlieka dvi pagrindines funkcijas: vidinę ir išorinę. Vidinė savivaldos funkcija yra grupės, klasės, būrelio narių gyvenimo organizavimas, įvairios mokinių veiklos rūšys. Tai pasiekama paskirstant, išrenkant atsakinguosius visoms darbo sritims. Išorinė savivaldos funkcija – ryšių užmezgimas ir palaikymas su kitais mokinių susivienijimais, savo vietos visos mokyklos bendruomenėje nustatymas (32, 63).

Savivalda gali būti formali ir neformali. Formali mokinių savivalda veikia švietimo institucijoje. Ji yra kelių lygių: grupės (būreliai, komandos), klasės, atskirų mokyklos sričių (poilsio, sporto), regiono (miesto, rajono organizacijos vadovybės). Neformaliąją savivaldą sudaro savaime atsirandančios ir iširstančios vaikų grupės, dažniausiai ne švietimo institucijose (gatvės futbolo komanda, kiemo „mokykla“, „šeima“ ir pan.).

Tačiau, plėtodama mokinių bendravimo kultūrą, mokykla turi gebėti kūrybingai remtis neformaliomis paauglių ir jaunimo grupėmis, susidarančiomis dažniausiai be suaugusiųjų pagalbos (33, 29).

Reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad ne bet kuri savarankiška ugdytinių veikla jau yra savivalda. Tam būtinos trys pagrindinės sąlygos, kurias išskiria T. Stulpinas (1996, p. 32-33):

Pirmoji, svarbiausioji, sąlyga yra visų mokyklos santykių *humanizavimas*. Jei gyvenimo organizavimas nevykęs, gali kilti apgaulingas visuomeninis aktyvumas, savivaldos regimybė. Tai gali atsitikti tuomet, kai savivalda pasirodo ilgesnė pedagogų ranka, savivaldos priedanga vieni ugdytiniai prievartauja kitus ir pan. Antroji savivaldos sąlyga yra bendruomenės *aktyvinimo* buvimas. Aktyvas susideda iš lyderių ir „žvaigždžių“. Lyderis turi aukštą statusą pagal dalykines savybes, „žvaigždės“ statusas pagrįstas simpatijos jausmais. Trečioji sąlyga – *veikla*. Savivalda – tai ne diskusijų klubas, ne verbalinės treniruotės, bet vaikų gyvenimas, bendras darbas.

Visi savivaldos tikslai (demokratiškumas, humaniškumas, savarankiškumas, kūrybiškumas) turi tiesioginės įtakos asmenybės ugdymui: savidrausmėi, savitvardai, saviugdai. R. Dobranskienės (2002) teigimu, naudojantis mokyklos savivalda kaip metodu, neformaliai priimami demokratijos principai, nes pagrindiniai mokyklos gyvenimo veikėjai – mokiniai. Bendradarbiaudami su mokytojais, jie kuria ir tvarko mokyklos gyvenimą, už jį atsako. Pedagogas tik padeda mokiniams jų veikloje, pataria, kaip nugalėti sunkumus, spręsti problemas. E. Balasevičiaus (1998) pastebi, kad didelė dalis moksleivių dar nėra kūrybiški, aktyvūs, savarankiški. Jo teigimu, yra mokinių

pasiruošusių savivaldai, kurie dažnai aktyviai dalyvauja mokyklos veikloje. Bet tai tik atskiri mokiniai, o ne mokinių bendruomenė. Iš šių atskirų mokinių formuojasi lyg „elitinė savivalda“. Jai ugdyti mokyklose kuriamos „savivaldos mokyklos“ ir pan. Demokratėjantis ugdymas sunkiai skinasi kelią kuriant demokratinę mokinių bendruomenę (2, 235).

Mokinių savivaldos reikšmė, organizuojant mokyklos gyvenimą, akcentuojama Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos programose: „Mokyklos vadovai turi būti pasiryžę ir gebėti nuolat plėtoti mokyklos savivaldą, taip paskirstydami užduotis ir pareigas, kad visi mokyklos bendruomenės nariai pagal savo kompetenciją galėtų dalyvauti tvarkant mokyklos gyvenimą, kuriant jo filosofiją, numatant strateginius tikslus ir uždavinius, planuojant veiklą.

Mokslininkai V. Aramavičiūtė (1992), R. Dobranskienė (1992, 1996), L. Jovaiša (1992), V. Korotovas (1981) ir kt. įrodo savivaldos reikšmę mokyklos bendruomenės veiklai ir gyvenimui. Jų manymu:

- savivalda bendraudama su mokytojais kuria ir tvarko mokyklos gyvenimą;
- dalyvavimas savivaldoje sudaro sąlygas mokiniams įsijungti į mokyklos filosofijos (vizijos) kūrimą;
- ugdo mokinių ir mokytojų susiklausymą, mokėjimą dirbti kartu, paklusti, laikytis drausmės, būti organizuotam ir pačiam organizuoti;
- skatina iniciatyvą, suteikia vadovavimo, atsakomybės už savo sprendimus pradmenis;

Numatant artimašias ir tolimesniašias veiklos perspektyvas, dalyvauja ir patys mokiniai.

Nuoseklus ir tikslus planavimas padeda mokyklai realizuoti daugelį vertingų idėjų. Įgyvendinant šias idėjas, tobulinamas savivaldos turinys, struktūra, funkcijos. Viso to centre vertingiausia – žmogaus idėja. Kita, anot R. Dobranskienės (2002), efektyvios mokinių savivaldos organizavimo ypatybė – didelė saviraiškos priemonių ir formų pasirinkimo galimybė: nuo dalyvavimo būrelyje ar susivienijime iki vadovavimo jam. Paprastai susivienijimams, kuriems vadovauja mokiniai, būdinga intensyvus darbas, abipusis susiklausymas, supratimas, geranoriška pagalba ir parama. Būtinai kryptingas pedagoginis vadovavimas mokinių savivaldai, suteikiant realią pedagoginę pagalbą, numatant atskirų savivaldos struktūrų turinį ir formas, sudarant konkrečias veiklos programas, mokant aktyvą bendrauti ir bendradarbiauti, atlikti užduoti, susikalbėti, susitarti, susidraugauti. Pedagogams, dirbantiems mokinių savivaldos sąlygomis, reikia mokyklos vadovų paramos. Tai ne tik informacija mokinių savivaldos organizavimo klausimais, bet ir savianalizei, naujausios literatūros, efektyvių ugdymo metodų pasiūla, patirties perteikimas, skatinimas saviraiškai, pastangų įvertinimas.

Teisingai suformuluota mokyklos psichologinė-dorovinė aplinka, atitinka humanizmo ir demokratiškumo principus: 1) atsakingas ir kūrybingas mokytojų ir mokinių požiūris į mokyklos problemas, naudingą ir kuriamąją darbo reikšmę; 2) geranoriškumas ir pasitikėjimas vienu kitais, abipusis dėmesys, laisvas keitimasis nuomonėmis, pasidalijimas sumanymais, nesavanaudiška pagalba, konfliktų vengimas; 3) pasitenkinimas savo statusu mokykloje ir optimistinis nusiteikimas ieškojimų, sunkumų ir nepasisekimų atvejais; 4) kasmetinis savivaldos organų atsinaujinimas, sudarantis sąlygas daugeliui mokinių įsitraukti į aktyvią veiklą, taip pat panaudoti jų organizacinę patirtį kitose gyvenimo sferose (16, 92).

Savivalda atlieka auklėjamojo metodo funkciją. Ji leidžia siekti užsibrėžtų tikslų, auklėti vadovaujant (aplinkos veiksniai), t. y. įvairūs žodiniai metodai, tokie kaip pamokymas, patarimas, pokalbis, elgesio padarinių numatymas, konsultacija. Mokiniai skatinami, pagiriami, palaikomi, suteikiama pasitikėjimo, tenkinami norai jie įtraukiami į įdomią veiklą. Tačiau, mokinių savivalda, kaip auklėjamoji priemonė veiksminga tuomet, kai tai vyksta bendrai auklėjimo sistemoje.

„Auklėjimas – rašė A. Makarenka (44, 20), - socialinis procesas pačia plačiausia prasme... Su visu didžiai sudėtingu aplinkinės tikrovės pasauliu vaikas užmezga daugybę santykių, kurių kiekvienas nuolatos vystosi, pinasi su kitais santykiais, ir, augant vaikui fiziškai ir doroviškai, darosi vis sudėtingesnis. Visas šis „chaosas“ tarsi jokių būdu nesiduoda apskaičiuojamas, tačiau kiekvienu kalbamuoju momentu jis daro tam tikrų pakitimų vaiko asmenybėje. Vairuoti šį vystymąsi ir vadovauti jam, - auklėjimo uždavinys“.

Galima teigti, kad visokia žmogaus veikla yra savotiška jo jėgų ir sugebėjimų treniruotė, kuri, be abejonės, ugdo. Mokiniai dalyvaudami mokyklos savivaldos darbe, įgyja daug įpročių ir įgūdžių, mokėjimų ir žinių, susiformuoja tam tikros moralinės jų savybės, charakterio bruožai. Viso to pasiekti neįmanoma vien auklėjamaisiais pokalbiais, aiškinimais, tai padaryti įmanoma tik per patirtį. Todėl auklėjimas per veiklą gali duoti pačių geriausių rezultatų. Svarbu, kad vaikai būtų patys veiklos organizatoriai, o ne sukurtos veiklos vykdytojai.

Anot V. Korotovo (1981) „įvairiose mokyklose vieningo mokyklos kolektyvo organų skaičius, jų funkcijos gali būti skirtingos. Tai priklauso ir nuo mokyklos gyvenimo turinio ir kolektyvo savivaldos patirties. Bet vis dėlto jų darbe visada bus daug kas bendra, nes pagrindinės mokyklos kolektyvo organų funkcijos yra bendros visose mokyklose ir įvairiose raidos stadijose:

- klasių kolektyvų susivienijimas į vieningą visos mokyklos kolektyvą planavimo būdu;
- savivaldos organų darbo koordinavimas;

- savivaldos veiklos kontroliavimas ir patirties skleidimas mokykloje;
- vieningas viešosios nuomonės formavimas bei išreiškimas priimant nutarimus, leidžiant sienlaikraščius ir t. t.;
- išorinių ryšių užmezgimas su kitais gamybiniais ir mokslo kolektyvais“ (32, 65).

Tokiu būdu mokinių savivalda padeda spręsti labai svarbų mokyklos uždavinį – stiprinti ryšį su gyvenimu, ugdyti mokinių pasididžiavimo jausmą, kad jie priklauso benruomenei ir prisideda prie jos kūrimo.

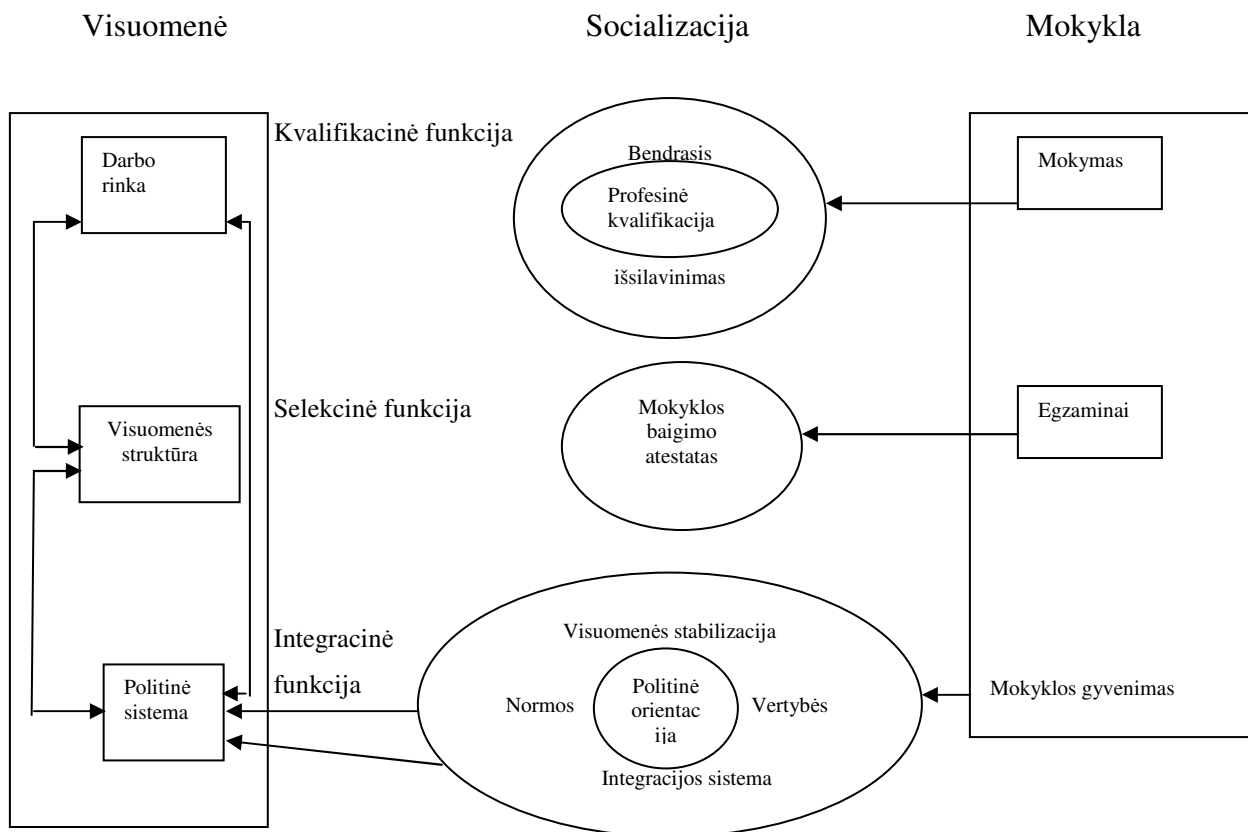
Įvairių mokyklų savivaldos organų pavadinimų skirtumai, tai pačių jos narių susitarimai, nes čia daug kas priklauso nuo pačių mokinių, pedagogų išmonės ir fantazijos. Svarbu ne tai, kaip vadinamas vienas ar kitas savivaldos organas, bet tai, kuo jis yra iš esmės, kokią veiklą vykdo.

Mokinių savivalda, kartu yra ir mokyklos gyvenimo organizavimo metodas, kai jos idėjos jungiamos su konkrečiu darbu, kai į savivaldą įtraukiami visi moksleiviai. Savivaldos formos (budėjimas mokykloje, popamokinė veikla, bendras darbas pamokose, po pamokų ir kt.) ugdo mokėjimą dirbti, paklusti, laikytis drausmės, būti organizuotam ir organizuoti, skatina iniciatyvą, suteikia vadovavimo įgūdžių, atsakomybės už savo sprendimus pradmenis.

Savivaldos turinys yra konkretus. Jis apima:

- mokymo proceso dalį (ypač mokinių tarpusavio pagalbą, mokymąsi);
- visas darbo ir žaidimų rūšis;
- meno, sporto ir kitų klubų, kabinetų, muziejų darbą;
- šventes, tradicinius renginius;
- klasių bendruomenių gyvenimą;
- vaikų ir jaunimo organizacijas;
- mokinių susirinkimus;
- mokyklos radijo laidas, sieninę spaudą;
- budėjimus, savitarną;
- drausmę;
- ugdytinių tarpusavio santykius; veiklą mažose grupėse;
- aplinkos kūrimą ir saugojimą;
- užklasinę veiklą, dalyvavimą vietinės benruomenės gyvenime;
- visos mokyklos valdymą (mokinių tarybos, komisijos, komitetai, mokinių dalyvavimas jungtinėje mokyklos taryboje ir pan.) (51, 36-37).

S. Ignatavičius (2000) teigia, kad „analizuojant moksleivių savivaldos institucijų funkcionavimą bei socializuojančias jų funkcijas, visų pirma atkreiptinas dėmesys į tai, kiek ir kaip jos prisideda prie socialinių mokyklos funkcijų įgyvendinimo“ (žr. 1 pav.) (24, 11).

1 pav. Bendrojo lavinimo mokyklos atliekamos socializacijos funkcijos

Iš 1 paveikslo matyti, kad bendrojo lavinimo mokykla atlieka tris pagrindines socializacijos funkcijas, t. y. klasifikacinę, selekcinę ir integracinę. Kiekvieną šių funkcijų, atspindi tam tikra mokyklos bendruomenės funkcionavimo grandis. Šios funkcijos glaudžiai tarpusavyje susijusios, tačiau kalbant apie moksleivių savivaldos institucijų funkcionavimą, akcentuotina integracinė funkcija, kuri daugiausia realizuojama per mokyklos bendruomenės gyvenimą.

Siekiant išsamesnio mokinių savivaldos apibūdinimo reikia aptarti ir savivaldos principus, kuriais grindžiama mokyklos veikla, kurie išpažįsta nelygstamą žmogaus vertingumą, jo pasirinkimo laisvę, dorą, kuria demokratinis santykius, skatina laikytis bendruomenės vidaus taisyklių, puoselėja intelektualinę laisvę, toleranciją ir kt. Mokinių savivalda remiasi specifiniais šios sferos principais:

1. *Igaliojimų suteikimas.* Kiekvienas mokinys, vykdydamas bendruomenės pavidimą, privalo gerai įsisąmoninti savo teises ir pareigas, savo įgaliojimų ribas. Jas žino visi mokiniai ir vykdo atsakingojo nurodymus.

2. *Tarpusavio atsiskaitymas.* Mokykloje įprastas atsiskaitymas „iš apačios į viršų“: Klasių seniūnai, komisijų pirmininkai informuoja mokinių tarybą ir pan. Demokratinis gyvenimo būdas numato taip pat atsiskaitymą „iš viršaus į apačią“: deleguotieji asmenys apie savo veiklą reguliariai informuoja bendruomenę.

3. *Kaita ir perimamumas.* Ugdymo institucijos savivaldoje savanoriškai dalyvauja visi vaikai, turėdami saviraiškos, rinkimosi laisvę. Tai būtina jų tobulėjimui. Todėl savivaldai būdingas nuolatinis vadovų keitimasis, bet kartu stengiamasi išsaugoti, periimti ir turtinti sukauptą patyrimą.

4. *Viešumas.* Savivaldos organų ir juose dirbančių moksleivių veikla žinoma visai bendruomenei.

5. *Estetinis apiforminimas.* Savivaldos renginiai, įgaliotųjų asmenų ženklai, darbo vietos, stendai ir kt. estetiniu požiūriu patrauklūs elementai.

6. *Optimistinė nuotaika,* žvali, džiugi atmosfera.

7. *Iniciatyvos skatinimas.* Bendruomenė palankiai priima visų vaikų siūlymus, išrenka geriausius ir juos įgyvendina (51, 33).

Savivaldoje vadovaujama ir tokiais principais: tikslingumo, perimamumo, periodiško savivaldos grandžių renkamumo ir moksleivių pasikeitimo jose, atsižvelgiant į pirminius interesus, individualybę, norą ir sugebėjimų vystymosi perspektyvas. Mokykloje, kurioje diegiama savivalda nagrinėjami bendro vadovavimo, santykių derinimo ir kūrimo, bendravimo ir bendradarbiavimo, oratorystės pagrindai, sprendžiamos mokinių sugalvotos ir realios konfliktinės situacijos, mokomasi sureguliuoti santykius, pajusti kito žmogaus dvasinę būseną, atsidurti jo pozicijoje, suprasti ir paveikti jį. Vyksta individualios konsultacijos, kasdieninis komisijos ir tarybos narių mokymas bendraujant ir bendradarbiaujant. Pastaroji forma ypač aktyvi, nes tai – ir pedagoginė pagalba, ir mokinių nuomonės tyrimas, ir sugebėjimų vystymas skatinant saviraiškai, savarankiškam mąstymui ir sprendimams.

Mokslinėje literatūroje dar minimi tokie principai kaip kompetetingumas, optimalumas, prasmingumas, individualizavimas, humanizmas (45, 299; 14, 19-30).

Siekiant bet kurios perspektyvos (artimosios, vidurinėsios, tolimosios), darbas bus sėkmingesnis, jei bus laikomasi kai kurių svarbių organizacinio darbo taisyklių, kurias pateikia A. Lutaškinas (1982):

1. Gavus užduotį, išnagrinėti ją.

2. Neniekinti kitų patirties, ji pravers patiems.
3. Atsižvelgti į kolektyvo narių galimybes.
4. Numatyti, ko prireiks dirbant.
5. Sudarant renginio planą, nestatyti oro pilių, atsižvelgti į realias sąlygas.
6. Išreikalauti kiekvieno atsakomybės už savo darbo barą.
7. Vienijant žmones, telkti kolektyvą.
8. Rezultatų analizė – sėkmingo tolesnio darbo laidas (40, 59-70).

Realizuoti mokykloje savivaldos kūrimo principą, sąlygojantį tam tikras kiekvieno nario teises, pareigas, asmenybės laisvę, trukdo šios priežastys: 1) paplitusios autokratinės mokyklos valdymo formos; 2) mokyklinio gyvenimo inercija, rutina, smulkmeniškumas; 3) nepakankama mokytojų kvalifikacija ir menkas dėmesys savišvietai, savikūrai, mokslo teorijos nuvertinimas; 4) siauras požiūris į mokinių savivaldą, griežtas moksleivių veiklos reglamentavimas; 5) silpni pačios visuomenės demokratijos pagrindai, demokratiškų tradicijų nebuvimas (16, 96).

Detaliau panagrinėjus savivaldos mokykloje principus, atsiskleidžia tam tikri ypatumai, kurie iš esmės gali pagerinti šios veiklos kūrimą. Svarbu nepamiršti, kad savivaldos kūrimas priklauso nuo iniciatyvos, kurią rodo pati mokykla ir jos bendruomenė siekdama pagerinti vykdomą veiklą ir sukurti gerus santykius. Pasak R. Dobranskienės (2002), savivalda naudinga, nes: 1) padeda spręsti mokinių drausmės klausimus mokykloje ir už jos ribų; 2) įvedus mokinių budėjimą, taupomas mokytojų laikas, sudaromos galimybės pedagogams pertraukų metu pailsėti, susikaupti, pasiruošti sekančiam pamokai; 3) daugiau mokinių įsijungia į visuomenei naudingą darbą, mokiniai praktiškai mokosi saugoti, gerbti, prižiūrėti visuomeninę nuosavybę; 4) organizacinį darbą dirba ne tik pripažinti „lyderiai“, pirmūnai, bet ir vidutiniai mokiniai, todėl atsiranda galimybė formuoti „mokyklos pilietį“; 5) mokiniai pradeda jausti atsakomybę už daugelį mokyklos darbo sričių; 6) keičiasi mokytojų ir mokinių tarpusavio santykiai: mažėja grubumo atvejų, mokiniai tampa aktyvesni pamokose, dėl to kyla emocinė pamokos kultūra (16, 103).

Mokinių savivalda atveria sienas veiklai, barjerai tarp mokytojų ir mokinių panaikinami, todėl atsiranda daug naujų veiksmų, darančių įtaką mokinių savivaldai aktyvinti ir gerinti. Būtina atsiriboti nuo autoritarizmo, nes svarbesnis tampa psichologinis faktorius. Taigi, mokinių savivaldai šiandieniniame besikeičiančiame pasaulyje, kur pokyčiai nuolatiniai, o santykių žymiai daugiau ir jie sudėtingesni negu kada nors anksčiau, ypač svarbu humanizacijos, demokratizacijos, psichologizacijos ir socializacijos aspektai. Juk nieko nėra labiau griaunančio, kaip blogai suorganizuota gera idėja.

1.2. Mokinių savivaldos vaidmuo mokyklos bendruomenėje

Mokinių savivalda – viena iš grandžių, kuri asmenybę daro tvirtesnę, lankstesnę, komunikabilesnę, plečia jos kompetenciją. Ši mokinių institucijos veikla labai sena socialinė – pedagoginė problema, kuri labai įvairiai sprendžiama mokyklose (26, 4). Jos užuomazgų aptinkama jau Periklio laikų pedagogikoje, o dar daugiau Platono ir Aristotelio filosofijoje. Ugdant moksleivių aktyvumą, savarankiškumą ir iniciatyvą, vyresniems mokiniams leidžiama patiems atlikti mokymosi darbus, susidaryti savo užsiėmimų planus, tvarkyti kitus mokyklos reikalus. Vyresnieji įgauna galimybę globoti mažesnius mokinius ir kitas savivaldos funkcijas. Jau Renesanso epochoje mokinių savivaldos problematikai buvo skiriamas nemažas dėmesys. Čia susiformavo nauja žmogaus samprata, kuri iškėlė savarankiškai mąstančios bei kuriančios asmenybės idėją. Tačiau renesansiškoji mokinių savivalda, organizuota romėnų valstybės santvarkos pavyzdžiu, tik savo forma, o ne tikslais ir turiniu artimos šių dienų savivaldos sąvokai (24, 38-39).

Mokinių savivalda plėtojosi ir XVII a., tačiau realiai kaip institucija tesubrendo tik XIX a., kai turėjo realios įtakos mokyklos bendruomenės gyvenimui. Pirmieji teoriškai ir praktiškai mokinių savivaldą pagrindė amerikiečių mokslininkai Džilis ir Džordžas (Gill, George) (Ignatavičius, 1997). Jie atkreipė dėmesį į tai, kad skatinant savarankiškumą ir iniciatyvą, leidžiant aktyviai dalyvauti mokyklos gyvenime, jo valdyme, galima išspręsti daugelį problemų, kurios anuomet buvo iškilusios Amerikos mokykloje, kai tvarkai joje palaikyti reikėdavo net policijos pagalbos. Amerikiečių mokslininkai pirmiausia savivaldą suprato, kaip pilietinį pasiruošimą, moksleivių socializacijos nukreipimą iš destruktivios į produktyvią. Vėlesni mokslininkai tokie, kaip G. Gagelis, G. Keršenšteineris bei kt., šią moksleivių savivaldos tikslo sampratą praplėtė, atkreipdami dėmesį į moksleivių pasirengimą socialiniam gyvenimui ir socialinių įgūdžių ugdymą. Amerikos mokinių savivaldos idėjos persikėlė į Europą ir jau 1907 m. sistemingai planuotą bei organizuotą mokinių savivaldą buvo galima pastebėti Šveicarijos, Belgijos, Švedijos bei kitų šalių bendrojo lavinimo mokyklose (23, 66). Savivaldos teoriniai pagrindai ir praktinis jos taikymas atsispindi A. Ferjero, R. Kuzine, Dž. Diuji, G. Keršenšteinerio, K. Uošburnio, G. Vynekeno ir kt. darbuose (pagal S. Valatkienę, 2001). Jų nuomonės mokinių savivaldos klausimais – pedagoginio vadovavimo, tikslų, formų, struktūros, individualaus poveikio metodų, autoriteto ir laisvės santykio ir kt. skyrėsi, bet visi sutiko, jog savivalda būtina asmenybei ugdyti(-is) ir mokyklos kaitai. Tiriant vaikų grupių gyvenimą, kuriant grupių teorijas bei naudojantis jomis buvo kuriami teoriniai savivaldos pagrindai. J. Piaget (1934) teigia, kad savivalda labiausiai tinka 11-13 metų paaugliams, nes jie nepaprastai

pavaldūs taisyklėms, sukurtoms spontaniškai susidariusiose grupėse. Diegiant savivaldą mokyklos praktikoje ryškėjo ne tik jos pranašumai – ugdo kritinį mąstymą, iniciatyvą, savarankiškumą, pagarbą sau ir kitam, atsakomybę ir pareigą, socialinius įgūdžius, savireguliaciją, patenkina saviraiškos, veiklos, teisingumo poreikius ir kt., bet ir trūkumai, pavojai – anarchijos, savivalės, autoritarizmo, pačių vaikų primetamos prievartos, nepagarbos vyresniųjų autoritetui, asmenybių niveliacijos ir kt. Pabrėžiamas ir mokytojo vaidmuo savivaldos savivaldai. Čia mokytojas turi būti akylas, išvalgus, lankstus, tvirtas, nukreipiantis vaikų mintis, energiją pozityvios veiklos link. „Aktyviosios mokyklos“ idėjos savivaldos klausimais atsispindėjo ir Lietuvos pedagogų ieškojimuose 1918–1940 metais J. Vabalos-Gudaičio, A. Šerkšno, M. Pečkauskaitės, J. Lindės-Dobilo, J. Laužiko ir kt. darbuose (57, 56). Tarpukario Lietuvoje, kaip nurodo J. Laužikas (1929) moksleivių savivaldos pagrindiniai uždaviniai buvo tokie:

- mokinių programų ruošimas (pasilinksminimo vakarai, koncertai, ekskursijos, paminėjimai ir kt.);
- žaidimų ir sporto užsiėmimų lankymas;
- mokyklos ir klasės turto saugojimas bei tausojimas (mokslo priemonės, suolai ir kt.);
- mokyklos ir klasių darbingumo, tvarkos ir švaros palaikymas;
- rūpinimasis mokinių ekonomine bei higienine būkle, o tuo tikslu organizuoti savišalpą, fondus, kooperatyvus, bendrabučius ir pan.;
- mokyklos ir klasių švietimas ir mokslas, kuriant skaityklas, leidžiant, organizuojant įvairius ratelius ir pan.;
- palaikymas glaudžių ryšių su kitų mokyklų moksleiviais, tėvais ir net visuomene;
- palaikymas draugiškumo ir santaikos;
- pratinimas prie sumanaus ir sistemingo darbo pasiskirstymo ir ugdymas kooperacinės sąmonės (35, 34).

Visa tai, dar kartą patvirtina savivaldos reikšmingumą, įgyvendinant demokratijos principus mokykloje ir jos poveikį bendravimo, bendradarbiavimo kultūrai ugdyti, saviugdai, saviuoklai.

J. Naujokaitis (2000) rašo, kad šiandieninė mokinių savivalda vystosi iš ankstesnių seniūnų tarybų.

S. Ignatavičiaus (1997) pastebėjimu, „savivaldos idėja ne naujiena, tačiau, pažvelgus į šiandienos Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos gyvenimą, matoma, kad tai – menkai mokytojų bendruomenės, pačių mokinių bei jų tėvų suvoktas reiškinys“ (23, 65-67). Tai yra todėl, kad sėkmingai dirbančių šioje srityje mokyklų yra labia mažai, o pavyzdžių negausumas byloja apie jos

nestabilumą. E. Balasevičiaus (1998) teigimu, „dabartinėje Lietuvoje nėra pilno pilietinės visuomenės išsivystymo, nes perėjimas iš totalitarinės visuomenės į demokratinę yra ilgalaikis procesas. Visuomenė bei tėvai pasyviai žiūri į mokinių savivaldą, o jei ir dalyvauja joje tai dažniausiai vedami įvairių vidinių interesų. Toks jų dalyvavimas nėra demokratijos išraiška“ (2, 234-235). Tampa aišku, kad daugelyje Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų savivalda, o ypač mokinių, kaip sudėtinė savivaldos grandis neegzistuoja arba yra tik formali institucija, kuri realiai neturi įtakos mokyklos gyvenimui.

Apibendrinant galima teigti, kad savivalda yra daugiaorganė. Savivaldos šaknys – socialinės visuomenės aktyvumas. Politinės šaknys dažniausiai – demokratinėje kultūroje, ideologinės – optimalių asmeninių ir visuomeninių interesų derinimas, dorovingumo – įtvirtinant etnines vertybes, humaniškumą.

Kad plačiau galėtume atskleiti savivaldos ypatumus ir galimą įtaką ugdymui, svarbu aptarti mokyklos bendruomenės ir jos narių santykių reikšmingumą.

Šiuo metu mokymosi procesas plėtojasi individualizacijos, savarankiškumo, saviugdų, saviauklos bei savivaldos kryptimi. Būtent mokyklą sieja esminis ryšys su tuo, kas yra kasdieninė veikla, bendravimas ir bendradarbiavimas (47, 46). Mokinių savivaldos atsiradimo mokykloje galimybes sąlygoja mokyklos bendruomenė, todėl svarbu aptarti mokyklos mikroklimato įtaką asmenybės ugdymui.

Lietuvos mokslininkai (Šalkauskis, 1991; Laužikas, 1929; Šerkšnas, 1939; Jovaiša, 1993a; Savickytė, 1996 ir kt.) skyrė ir skiria labai didelį dėmesį mokyklos bendruomenės, kaip ugdymo veiksnio, ugdymo mokyklos bendruomenėje organizavimo problemoms.

S. Šalkauskio (1991) nuomone, mokykla labiausiai veikia jaunimą tada, kai ji tampa ugdomąja bendruomene, pagrįsta meile, pagarba, dėkingumu, aukštų gyvenimo tikslų siekimu ir bendro darbo tikslais, solidarumo jausmais ir mokyklos tvarkos normomis, bendradarbiavimu ir bendravimu.

J. Laužikas (1993) teigia, kad mokykla – savo paties saviugdų priemonė. Mokykloje vaikas ir jaunuolis visa savo struktūra išgyvena savo egzistencialią būtį ir, jausdamas dabartį, savo atsakingumą ir pareigingumą, sieja su savo ateitimi. Tik visiškai suprasdamas savo esmę, asmuo gali tobulintis, gali ugdyti savo jėgas ir jausti organišką jungtį su visu esamu materialiniu ir idealiu pasauliu. Toks žmogaus vaikystės ir jaunystės supratimas paverčia mokyklą tikrojo gyvenimo vieta, kurioje klesti pilnavertis gyvenimas. Tokioje mokykloje gali sėkmingai skeistis ir vystytis individualybė.

Išryškindamas mokyklos kaip bendruomenės reikšmę asmenybės ugdymui, J. Laužikas (1929) bene pirmasis Lietuvoje analizavo mokinių savivaldą kaip auklėjimo metodą, tinkamą mokyklos bendruomenei, jos gyvenimui organizuoti.

B. Bitino (2000) nuomone, žmogaus individualybės parametras reikalauja sudaryti tokias ugdymo sąlygas, kad visuomenėje būtų labai skirtingų narių. Socialinė psichologija daro išvadą, kad patvarios tik tos bendrijos, kurios vienija skirtingus individus. Tokiose bendrijose socialiniai vaidmenys pasiskirsto natūraliai, jų nariai vienas kitą papildo, kiekvienam reikalinga kito asmens veikla ir jos rezultatai. Kai visuomenė formuoja vienodą visiems nariams asmenybės idealą, gerų rezultatų negalima pasiekti ne tik atskiro individo, bet ir visuomenės poreikių atžvilgiu (8,104).

L. Jovaišos (1993b) nuomone, mokykla yra mokyklos vadovų, mokytojų ir mokinių visuma, reguliuojama bendro tikslo – spręsti augančios kartos rengimo gyvenimui klausimus ir vykdyti atitinkamą darbą. Tai - grupė, kurią jungia bendri socialiai vertingi tikslai, bendra veikla. Pasak L. Jovaišos, kolektyvas veikia pagal tam tikrą programą, jo nariai vienas kitam padeda siekti bendro tikslo, atsiskaito už savo veiklos rezultatus. Kolektyve bręsta aktyvi visuomeninė asmenybė, formuojasi individualybė. Čia išmokstama atsakingai dirbti, tinkamai bendrauti ir vieningai siekti bendrų tobulėsniio gyvenimo tikslų. Taigi bendruomenę į visumą jungia:

- vertingi tikslai, kurių siekiant bendruomenės nariai padeda vienas kitam;
- bendra veikla, už kurios rezultatus kiekvienas bendruomenės narys turi individualiai atsiskaityti;
- bendruomenė formuoja visuomeninę asmenybę ir individualybę;
- bendruomenėje išmokstama atsakingumo, vieningumo, bendravimo;
- visi bendruomenės nariai vieningai siekia tobulėsniio gyvenimo tikslų (28, 98-99).

Tuo pagrindu yra išskiriamos tokios kolektyvo (bendruomenės) struktūrinės dalys:

1. Mažos grupelės (tai gali būti įvairūs būreliai, rateliai ar šiaip draugų grupelės);
2. Pirminiai kolektyvai arba klasės;
3. Jaunimo organizacijos ir jų savivaldos organai;
4. Visos mokyklos mokinių kolektyvas;
5. Mokytojų ir vadovų kolektyvas;
6. Tėvų komitetas (;98-99).

Kiekviena šių dalių į bendruomenės formavimosi procesą įneša savo indėlį.

B. Bitinas (2000) teigia, kad mokykloje svarbus papildomo, neformalaus lavinimo vaidmuo, tvirti mokyklos ryšiai su socialine aplinka. Laikantis šių reikalavimų, ugdymu galima pasiekti, kad ugdymo proceso dalyviai susivienytų į demokratinę bendruomenę, kuri yra visuomenės demokratizavimo ir humanizmo prielaida. Tokioje bendruomenėje ugdymą apibūdina ugdytojų ir ugdytinių bendradarbiavimas, dalyvavimas ugdymo institucijos valdyme, socialinė integracija, ugdytinių savidrausmė, mokymasis naudotis laisve, savarankiškumo, gyvenimo galių įsitvirtinimas (8,169).

Tokioje bendruomenėje (demokratinėje mokykloje) vyrauja optimistinė, džiugi atmosfera, tolerancija, siekis padėti vienas kitam, geri ryšiai su socialine aplinka; plačiai taikoma moksleivių savivalda, bendruomeninio ugdymo, socialinės atsakomybės principai ir kiti naujojo ugdymo elementai.

V. Savickytės (1996) manymu, mokyklos bendruomenė negali užgožti, žlugdyti asmenybės, primesti jai savo valios. Kiekvieną asmenį reikia rengti darniam bendruomenės gyvenimui mokant gyvenimo bendruomenėje, nes tik ji gali sudaryti sąlygas visapusiškam asmenybės išsivystymui (50, 9).

Objektyvi būtinybė, kuri verčia žmones jungtis ir veikti kartu, subjektyviai išgyvenama kaip poreikis bendrauti, kaip simpatija, draugystė ar meilė. Bendravimui būdinga atranka suformuoja įvairių santykių spektrą: nuo aktyvaus siekimo bendrauti su konkrečiais asmenimis iki ne mažiau aktyvaus siekimo išvengti bet kokių ryšių su jais.

Tačiau kiekviena asmenybė yra ne tik visuomenė, bet ir individuali būtybė. Todėl būtina pažinti socialinę ir mikroaplinką, tą tarpinę grandį, jungiančią asmenybę su visuomene, kadangi ne tik visuomenė, jos socialinės struktūros - „klasės, socialinės grupės, kolektyvai, kuriems priklauso asmenybė“ – daro įtaką asmenybei, formuoja dvasinio pasaulio ypatumus.

Pozityvi žmogaus prigimtis gali reikštis tuomet, kai bręsdamas žmogus gali patenkinti savo fiziologinius (būti aktyvus, maitintis, ilsėtis ir kt.), dvasinius (mokytis, kurti, išreikšti save) bei socialinius (būti pastebėtas, išgirstas, išklaudytas, gerbiamas toks, koks yra, ir kt.) poreikius.

Psichologai (pgl. Barkauskaitę, 2001), Z.Froidas, H. Spenseris, A. Lajus, pateikdami bendrą poreikių klasifikaciją, bendravimo poreikį, neatsižvelgdami į amžiaus tarpsnių ypatumus, nukeldavo į antrą, trečią ar net ketvirtą vietą. Šiuolaikinė psichologija (Reberis, 1979, Bandura, 1977), poreikį bendrauti laiko vienu iš pagrindinių socialinių poreikių, kuris reiškiasi dar kūdikystėje, tačiau ypač išryškėja vaikystės ir paauglystės metais.

Pati žmogaus prigimtis reikalauja socialinių egzistavimo sąlygų, o asmenybės raida prasideda atsiradus poreikiams save išreikšti ir tyrinėti.

Pagal A. Maslou (Maslow) poreikių hierarchijos teoriją, siekiant, kad mokinys būtų smalsus, kūrybingas, turėtų pažinti interesą, mokėtų vertinti pasaulį ir t.t., reikia garantuoti, kad būtų patenkinti visi kiti žemesni jo poreikiai, t.y. kad jis būtų sotus, jaustųsi saugus, mylimas, gerbiamas, galėtų nuoširdžiai bendrauti su bendraamžiais bei kitais žmonėmis (43, 403). Paauglystės amžiuje ypač svarbūs ir reikšmingi bendraamžių draugystės, jų pripažinimo poreikiai. Būtent nuo padėties tarp bendraamžių daugeliu atvejų priklauso, ar gyvenime šis žmogus bus ryžtingas ar linkęs abejoti, drąsus ar drovus, kaip jis elgsis su kitais žmonėmis. Paaugliui neužtenka vien tik bendros veiklos su bendraamžiais. Jam reikia bendraamžių pripažinimo. Paauglys adaptuojasi, pritaikantis prie tos socialinės aplinkos (klasės, mokyklos, kiemo ar gatvės), kurioje jis pelno bendraamžių pripažinimą. Bendraamžių grupėje paauglys būna veiklus, komunikatyvus, draugiškas, pasirengęs ginti savo draugą ir visos socialinės grupės garbę bei reikalus. To paties, anot M. Barkauskaitės (2001), jis tikisi ir iš savo grupės draugų (6, 66). Paauglio reikalavimai draugui – tai tam tikros nerašytos taisyklės, iš kurių svarbiausia – pasitikėjimas, sugebėjimas išlaikyti paslaptį, ištikimybė ir pan. H. Lijemetso teigimu, nuo to, kaip paauglys patenkins bendradarbiavimo su bendraamžiais poreikį, priklausys, kokia augs ir formuosis asmenybė, kokie bus tos asmenybės tikslai, pažiūros (41, 9-10).

Pagrindine grandimi, jungiančia vaiko asmenybę su visuomene, laikomas pirminis kolektyvas. Pirminis kolektyvas – mokykla ir klasė – pirmasis visuomeninių santykių, kuriuos vaikas patiria dirbdamas, mokydamasis, užsiimdamas užklasine veikla ir t.t. kartu su kitais, šaltinis. Ryšys su pirminiu kolektyvu reiškiasi bendraujant su kitais kolektyvo nariais, užimant tarp jų tam tikrą vietą, kad būtų patenkinti vaiko poreikiai (Butkienė, Kepalaitė, 1996)).

E. Eriksono (1980) teigimu, pagrindinis brendimo aspektas - atrasti ir pažinti save, susikurti savo identitetą (tapatybę). Save pažinus, kaip rašo M. Fürst (1998), svarbiausiu uždaviniu tampa bendravimas su kitais asmenimis ar grupe. Sugebėjimas bendrauti leidžia žmogui pasijusti kūrybinga, iniciatyvia, brandžia asmenybe. Įvairūs santykiai (asmeniniai, emociniai, dalykiniai) sudaro sąlygas paaugliui tenkinti poreikius. Kolektyve jie žmones jungia į poras ar suburia į grupeles. Vaikų visuomenės bruožai ypač išryškėja grupėse. Grupe vadinama bendrija žmonių, vienijamų tam tikrų požymių, susijusių su jų bendra veikla ir bendravimu (20, 202-204).

Mokyklos bendruomenėje ypač populiarios mažosios grupės ir grupelės, nes jose kiekvienas gali bendrauti tiesiogiai, t.y., kiekvienas yra įtrauktas į tarpasmeninius santykius ir patiria vidinės priklausomybės grupei jausmą.

Grupės gali būti formalios (oficialios), kuriose narių padėtį ir elgesį griežtai reglamentuoja organizacijos taisyklės, ir neformalios (neoficialios) grupės, juridiskai neįteisintos, neturinčios aiškiai apibrėžtų tikslų. Kad ir kaip įvairiai mokslininkai vadintų ar skirstytų grupes, visi sutaria, jog

iš daugybės grupių, su kuriomis asmenybė sąveikauja, visada yra tokių, į kurių nuomonę bei normas ji labiausiai stengiasi atsižvelgti. Tokios grupės vadinamos referentinėmis arba etaloninėmis. Jos skiepija žmogui savo vertybes ir formuoja jo vertybes taip, kad jos derintųsi. Taigi referentinė grupė yra individo elgesio normų ir vertybinių orientacijų šaltinis ir atlieka individo savęs suvokimo ir kitų vertinimo funkcijas (50, 59).

Referentinės grupės labai svarbios mokyklos bendruomenės raidai. Jų formos: moksleivių veikla pačių vadovaujamuose būreliuose, meno kolektyvuose ir kt. Tokioms grupėms reikalinga pedagogų parama ir padedant joms organizuotis, ir stiprinant veiklos motyvaciją.

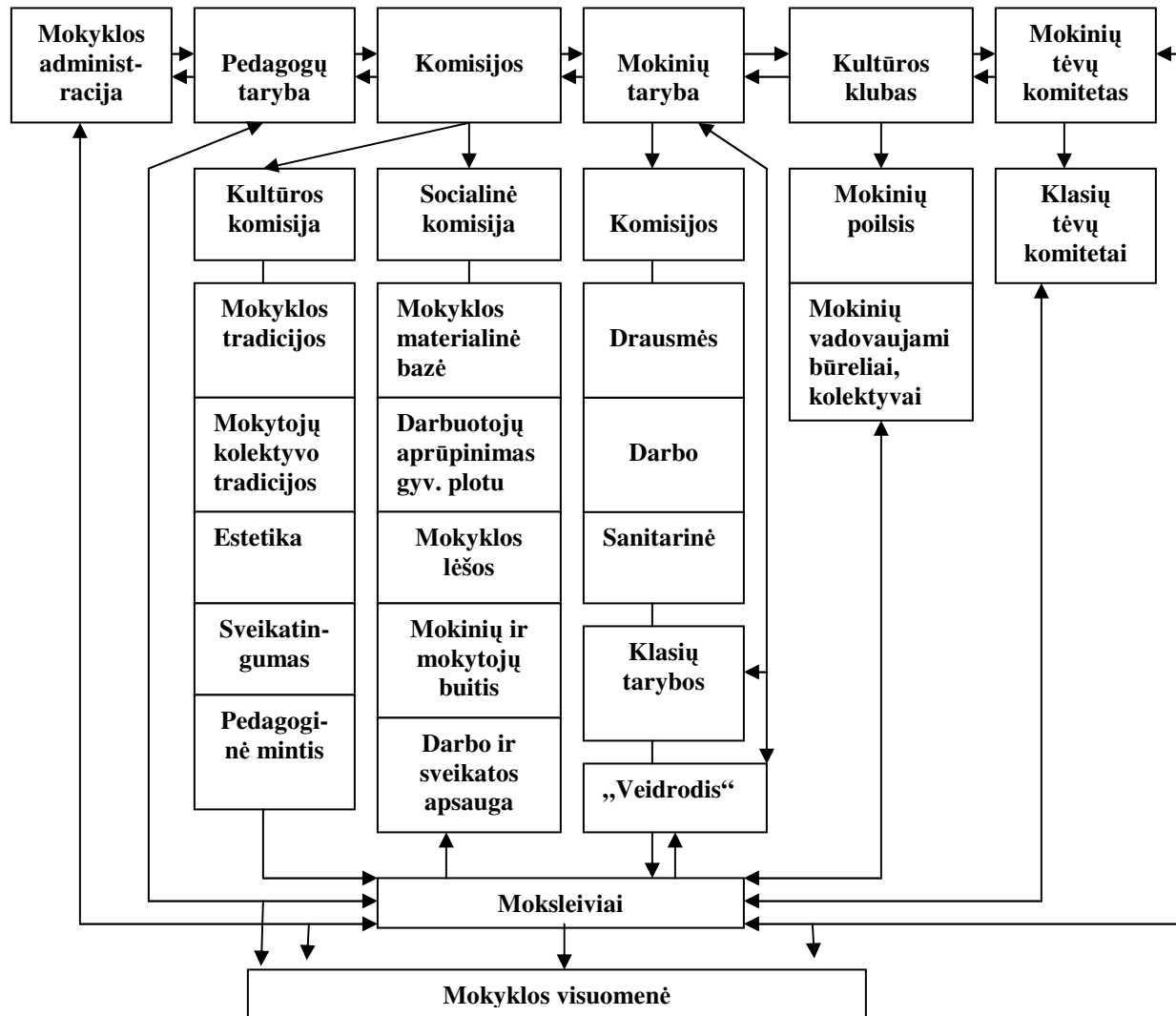
Bendravimui ir bendradarbiavimui mokyklos bendruomenėje turėtų būti skiriama ypač daug dėmesio. Todėl čia svarbią vietą užima veikla. Veikla yra produktyvi (atgaminamoji, atkuriamoji), produktyvi, kuri yra visiškai savarankiška, ir originali – kūrybinė. Kūrybingumas, L. Jovaišos (1996) nuomone, būdingas kiekvienam žmogui. Žmogaus brandai labai svarbūs santykiai ir bendravimas veikloje. Kai bendravimas esti toks glaudus, kad žmonės be vienas kito pagalbos negali atlikti bendros veiklos, užsimezga partnerystę. Partnerius sieja bendri poreikiai, interesai, pareiga. Aukščiausia partnerystės forma – draugystė. Mokyklos bendruomenė esti darnesnė, kai kuo daugiau jos narių susieti draugystės santykiais.

1.3. Veiksniai, įtakoiantys sėkmingą mokinių savivaldos organizavimą

Kuriant mokykloje demokratinį, humanišką gyvenimą, būtina laikytis tam tikrų sąlygų: 1) pertvarkyti valdymą; 2) įtvirtinti pagalbos pedagogiką. Visa mokyklos veikla įtvirtinama bendradarbiavimu, santykių palaikymu. Čia turi sekti perspektyvi, tikslinga, vieninga ir konkreti darbo planavimo sistema; tiksli kasdienė informacija mokytojams ir mokiniams; kasdieniai santykių derinimo, valdymo, kūrimo sprendimai; pedagogų tarybos, mokinių tarybos, tėvų komiteto stimuliavimas aktyviai dalyvauti mokyklos valdyme; materialinių sąlygų realizavimas ir pritaikymas mokyklos reikmėms; kasdienis darbo rezultatų įvertinimas (16, 96).

R. Dobranskienės (2002) teigimu, kuriant mokyklos savivaldą, pedagogų psichologinio persiorientavimo problemą galima spręsti suteikiant mokytojams pedagoginę informaciją mokinių savivaldos klausimais ir skatinant savišvietos būdu analizuoti asmenybės ugdymo ir ugdymosi procesus; siejant pedagogikos, psichologijos teoriją su praktika; sukuriant palankią psichologinę ir kultūrinę atmosferą per darbo planavimą, bendradarbiavimą, savišvietą, poilsį, įtvirtinant mokytojų ir mokinių bendravimo ir bendradarbiavimo santykius mokyklinėje veikloje (16, 97).

Mokyklos gyvenimas turi būti atviras. Jo turinį ir dvasią gali kurti mokyklos radijo laidos, mokyklos spauda, bendramokykliniai klasių, grupių ir mokinių susirinkimai, įvairus kiekvieno mokinio poelgių ir darbų vertinimas. Mokiniai turi žinoti mokinių tarybos teises, dalyvavimo mokyklos valdyme formas, mokinių elgesio įvertinimo tvarką, artimųjų ir tolimųjų mokyklos perspektyvų realizavimo galimybes ir kt. (žr. 2 pav.).

2 pav. Mokyklos bendruomenė (Dobranskienė, 2002)

R. Dobranskienės (2002) pateiktame paveiksle atsispindi mokyklos demokratizavimo idėjų praktiškas įgyvendinimas. Matome mokyklos savivaldos formas: pedagogų taryba, mokyklos taryba, mokinių taryba, tėvų komitetas.

Savivalda – sudėtingas procesas. Ji kuriama vieningomis mokytojų ir mokinių pastangomis. Ši veikla turi padėti atsiskleisti asmenybei, motyvuoti asmeninę ir bendrą veiklą, skatinti mokytojus ir mokinius savarankiškai, kuriant palankų auklėjimui psichologinį klimatą.

Mokyklos savivaldos esminė grandis – klasės mokinių savivalda, kurios veikla – itin svarbi klasės gyvenimo dalis. Moksleiviai, bendradarbiaudami su klasės auklėtoju ir pedagogais, sprendžia drausmės, budėjimo, tarpusavio santykių, tradicijų kūrimo, klasės ir mokyklos interjero, aplinkos tvarkymo ir kt. klausimus. Mokinių taryba ir kitos savivaldos veiklos formos įgalina auklėtinius mokytis visuomeninio darbo, savarankiškai ir atsakingai spręsti savo veiklos ir būties problemas. Taip kuriama demokratiška, humaniška mokinių ugdymo aplinka, kuri apima ir jungia įvairią veiklą: pamokinę, nepamokinę, pramoginę, darbinę, meninę ir t. t.

Mokyklos savivalda turi bendradarbiauti ir su klasės savivalda. Savivalda funkcionuoja kaip mokyklos mokymo forma, kaip asmenybės ugdymo metodas ir kaip mokinių saviraiškos erdvė. Ji praktiškai organizuotomis priemonėmis plėtoja mokinių, mokytojų ir tėvų demokratinės gyvensenos patirtį (37; 97).

Savivaldos veiklos sritys turėtų būti struktūrizuotos, konkrečios, reglamentuotos tradicijomis, nuostatais, atitinkamomis veiklos formomis. Mokiniai turi aiškiai suprasti savo teises ir pareigas, mokinių tarybos teises, žinoti dalyvavimo klasės ir mokyklos valdyme formas. Ypač tai svarbu pradiniam mokinių savivaldos organizavimo etape. Mokinių aktyvumą ir iniciatyvumą turėtų skatinti klasės auklėtojas.

Ugdant pirmuosius savivaldos įgūdžius susidaro galimybės ir mokinių saviraiškai. Mokinių savivalda paremta mokinių saviraiška, noru daryti, veikti. Tačiau, dažnai nepasitikėjimas savimi stingdo žmogaus kūrybiškumą, riboja galimybę plėtoti savo sugebėjimus, bendrauti su kitais. Todėl, pasitikėjimas, kaip pažymi R. Vilimienė (1999), savo jėgų įvertinimas leidžia sėkmingai įsitraukti į įvairią veiklą, kurioje kiekvienas turi teisę būti išklaudytas ir priimtas rimtai, pagarbiai bei:

- turėti savo nuomonę bei jausmus, juos išreikšti;
- pasakyti „ne“ be kaltės jausmo;
- daryti klaidas;
- pakeisti savo nuomonę.

Organizaciniai mokinių sugebėjimai atsiskleidžia jau pradinėse klasėse. Seniūnų komisijų narių, pradinėse klasėse sukaupia patirtis toliau vystoma aukštesnėse klasėse. Ryški saviraiškos forma II – IV klasėse – dailė, šokis, improvizacija, vaidyba. Mažieji noriai dalyvauja vyresniųjų vadovaujamuose būreliuose: šokių, darbų, dainavimo. Savivaldos pradmenų ugdymas II – IV

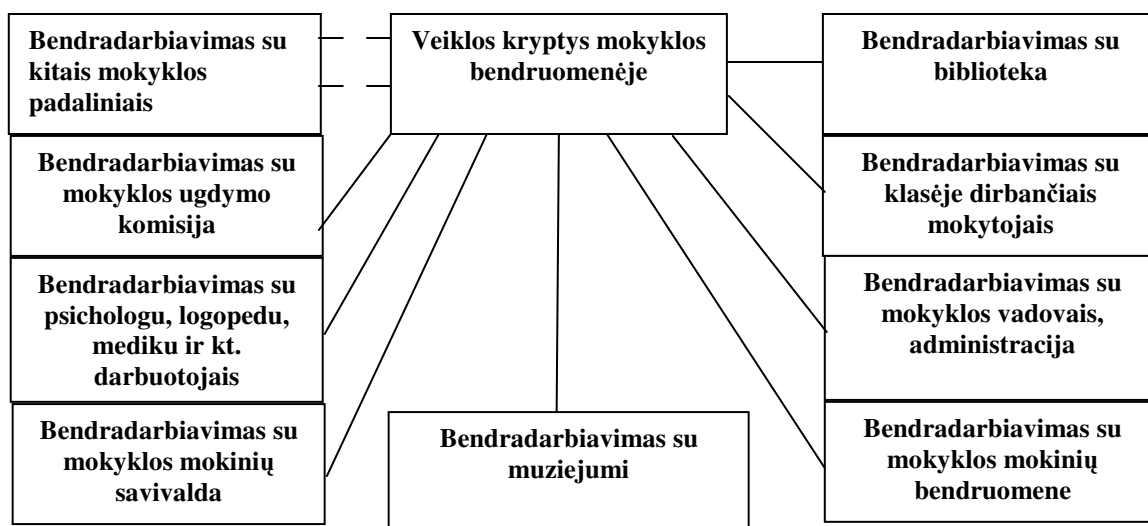

klasėse skatina meilės ir pagarbos jausmus, dalyvavimas mokyklos organizuojamuose renginiuose padeda pirmuosius savireguliacijos pagrindus, skatina mažųjų saviraišką ir parengia aukštesnėms savivaldos formoms V – XII klasėse. Todėl itin svarbu vykdyti aktyvią mokinių savivaldą jau pradinėse klasėse.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose (1997) rašoma, kad mažesni mokiniai gali mokytis įvairių savivaldos formų žaidžiami, imituodami įvairius visuomeninius vaidmenis. Mokiniais augant, nuo žaidimo pereinama prie rimtos organizacinės veiklos, mokomasis veiklą planuoti etapais, numatyti jos rezultatus, jai vadovauti, laikytis bendrų veiklos taisyklių, kelti, analizuoti organizacines problemas ir jas spręsti dialogu, susitariant, sutvardant savo egoizmą bei agresyvumą (37, 31).

Anot F. Ivanauskienės (2000), mokinių klasės integravimas mokyklos bendruomenės veikloje – tai jų tapatumo ir socialumo plėtojimo sąlyga. Klasės auklėtojas turi užtikrinti šio bendradarbiavimo realumą ir sėkmę (25, 63-64).

Mokinių klasės ir mokyklos bendruomenės ryšių įvairovę bei prasmingumą lemia mokyklos veiklos kryptys, specifika ir tikslai. Klasės bendradarbiavimo su mokyklos savivalda tikslas, integruoti klasės bendruomenę į mokyklos bendruomenės veiklą. Mokyklos mokinių bendruomenė kuria vieningą mokyklos bendruomenę su jos savitomis tradicijomis ir santykiais, bendravimo ir bendradarbiavimo kultūra. Organizuojant mokinių bendravimą ir bendradarbiavimą su socialine mokyklos aplinka siekiama mokinių parengti laisvam ir atsakingam gyvenimui, plėsti jo kultūrinę ir socialinę kompetenciją, ugdyti gebėjimus bendrauti ir bendradarbiauti su įvairių visuomenių bei kultūrų žmonėmis (žr. 3 pav.).

3 pav. Klasės auklėtojo ir mokinių veiklos kryptys mokyklos bendruomenėje

(F. Ivanauskienė, 2000)

Iš 3 pav. matyti, jog klasės kolektyvo integravimas į mokyklos benruomenę plečia mokinių bendravimo, bendradarbiavimo akiratį, kuris suteikia galimybę susipažinti su platesne mokyklos sfera ir jos ypatymais, suteikia galimybę pažinti daugiau.

Savivaldos įgyvendinimo būdai kelia daug diskusijų. Pirmiausia, anot R. Dobranskienės (2002), kuriant savivaldą, reikia keisti vadovavimo mokyklai stilių, santykių su mokiniais pobūdį, įvertinti kolegialaus vadovavimo principą, pagalbos pedagogiką, patarimo metodiką. Savivalda turi būti produktyvi veikla.

Svarbu aptarti vadovavimo stilius, kuriuos, pagal vadovo ir pavaldinių santykius, aiškina T. Stulpinas (1996):

Liberalusis – negriežtas, nuolaidžiauojantis, tolerantiškas, dažnai neprincipingas, taikomasis.

Autokratinis – neribota ir nekontroliuojama absoliuti vieno asmens valdžia.

Biurokratinis – vadovai, valdininkai yra beveik nepriklausomi nuo organizacijos narių daugumos valios, savo pareigas atlieka formaliai, aukoja reikalo esmę dėl formalumo, vilkina klausimų sprendimą.

Demokratinis – valdžia, kylanti iš bendruomenės daugumos valios, bendruomenės nariai yra savaveiksiški, aktyviai dalyvauja veikloje ir vadovavime. Vadovaujantieji organai yra renkami, pakeičiami, atsiskaito bendruomenei.

Mokslinėje literatūroje aptariami tokie stiliai, kurie apibūdina vadovo asmenybę ir organizacinius jo darbo su žmonėmis principus:

Distancinis stilius. Organizatorius linkęs nesuartėti su pavaldiniais, kad išsaugotų savo pareigybės autoritetą, ir darytų įtaką savo pavaldiniams iš savo oficialaus aukščio.

Kontaktinis stilius. Vadovas siekia artimai bendrauti su pavaldiniais, sudaryti emocinį kontaktą, nes įsitikinęs, kad draugiškas kolektyvo susitelkimas yra svarbiausia sėkmingo vadovavimo sąlyga.

Tikslingumo stilius. Vadovas mano, kad geriausia priemonė kolektyvui organizuoti – tai iškelti jam didelius, sudėtingus ir atsakingus uždavinius, kurie patrauks ir kiekvieną individą, ir visą grupę.

Deleguojamasis stilius. Vadovas suteikia bendruomenės nariams plačią iniciatyvą ir savarankiškumą darbe. Jis daugelį savo įgaliojimų deleguoja pavaldiniams, o pats sprendžia kardinalius klausimus.

Probleminio organizavimo stilius. Organizatorius siekia suderinti atsakingų uždavinių iškėlimą su nuolatinio emocinio kontakto palaikymu. Tai kolektyvui padeda orientotis ir susitelkti (51, 34-35).

V. Kan-Kalikas (Stulpinas, 1996) yra suformulavęs pedagoginio bendravimo stilius:

1. Bendravimas, pagrįstas bendros kūrybinės veiklos entuziazmu.
2. Bendravimas, pagrįstas draugišku palankumu.
3. Bendravimas – distancija.
4. Bendravimas – gąsdinimas.
5. Bendravimas – koketavimas (51, 34-35).

Suaugusiųjų vadovavimo stilių ganėtinai lengvai perima auklėtiniai. A. Lutaškinas (1982), pateikia kai kuriuos vadovavimo stilius, būdingus aukštesniųjų klasių moksleiviams:

„Smogiančios strėlės“. Organizatorius individualiai priima sprendimą, atkakliai siekia jį įvykdyti.

„Bumerangas“. Organizatorius priima sprendimą ir pradeda veikti išklausęs dalyvių nuomonės, net prieštaringas.

„Zujanti valtis“. Organizatorius siekia kompromiso, susitaikymo bet koku pagrindu, kad tik prislopintų konfliktą ir liktų geras visiems.

„Tėkmės nešamas plaustas“. Vadovai linkę plaukti pasroviui, nesirūpindami, kur juos tėkmė nuneš (40, 71-74).

Vadovai nelinkę laikytis tik vieno vadovavimo stiliaus. Vykdoma veikla, dažnai diktuoja vadovavimo būdus. Sėkmę vadovaujant lemia įvairūs stiliai, todėl nė vienas stilius nėra aprioriškai geras ar blogas. Ne vienas mokslininkas, pripažįsta, kad geriausias yra demokratinis vadovavimo stilius. Jo dėka didėja vaikų noras dirbti, kyla kūrybinis tonusas, stiprėja atsakomybės jausmas, plečiasi iniciatyva, savarankiškumas. Tačiau trūkumas tas, kad ne visada pavyksta priimti operatyvius sprendimus, rezultatai išryškėja po ilgesnio laiko (51, 35).

Antra, mokyklos bendruomenėje turi vyrauti draugiški santykiai, kurie užsimezga bendroje veikloje padedant jaunesniems, perduodant jiems savo patyrimą, žinias. Mokinių savivaldos rezultatų sulaukiama tik per ilgesnį laiką, todėl reikalinga kantrybė. Daryti poveikį mokiniams mokyklos bendruomenėje - tai sudėtingiausias pedagoginės veiklos komponentas, ir to mokytojas turi mokytis kasdien.

Trečia, taikant mokinių savivaldą, kaip mokyklos bendruomenės gyvenimo organizavimo metodą, svarbus vaidmuo tenka direktoriui. Jis pagrindinis savivaldos organizatorius, nes savivalda tai ir valdymo menas. Turi būti kuriamos galimybės įvairiai mokyklos savivaldos sistemai atsirasti, kurias būtų galima jungti ir derinti. Tam direktorius rengia pasiūlymus, remdamasis mokyklos patirtimi, mokslo rekomendacijomis (16, 95). Direktoriaus tiesioginis dalyvavimas labai svarbus, nes jis, išklausdamas pedagogų ir mokinių nuomonės, gali padėti sėkmingai įgyvendinti

sumanymus. Padrikos pavienių mokytojų ir mokinių pastangos, niekada neįstengs sukurti geros mokinių savivaldos.

Ketvirta, savivaldos sritys turi būti konkrečios, funkcijos įtvirtintos mokyklos valdymo struktūroje, nuostatuose. Konkreti veikla formuoja savivaldos tradicijas kaip mokyklinio gyvenimo normą. Pagrindiniame mokinių savivaldos organizavimo etape būtina plati aiškinamoji veikla ir mokyklos vadovų bei pedagogų parama moksleiviams (16, 95).

Mokinių savivaldos veiklai vykdyti būtinas pedagogų kvalifikuotumas. Šiuo metu, pedagogai, dažnai turi „iškreiptą“ supratimą apie mokinių savivaldą, todėl turėtų būti organizuojami kursai susiję su mokinių savivalda, kuriuose pedagogai būtų supažindinami su mokinių savivaldos organizavimo metodika, savivaldos reikšme, mokyklų patirtimi šioje srityje, mokinių savivaldos reikšme mokyklos demokratizacijos kontekste, suformuotas supratimas apie mokinių savivaldos būtinumą mokykloje, kurios dėka galima išspręsti daugelį ugdymo problemų bei supažindinama su mokinių savivaldos darbo technologijų pagrindais (<http://doroga.karelia.ru/samo/ref.doc>).

Mokykloje yra daug veiklos sričių. Darbui atlikti pirmiausia reikalingi vadovai – individualūs arba kolektyviniai. Pagal veiklos trukmę (Stulpinas, 1996) susidaro dinamiški arba statiški organai. *Dinamiški* (judrūs) organai suformuojami tada, kai iškyla vienkartiniai darbai (budėjimas diskotekoje, klasės vakaro talkos, šventės, sportinio renginio rengimas ir t. t.). Kai darbas atliekamas (taryba, komisija, iniciatyvinė grupė ir pan) išyra. *Statiški* organai yra nuolatiniai vadovaujantieji centrai. Tai gali būti mokinių parlamentas, taryba, klubų tarybos, vaikų ir jaunimo organizacijos ir kt. (51; 37).

Kiekviena mokykla turi savo tradicijas ir patirtį, o tai sukuria mokinių savivaldos modelių įvairovę. Todėl mokyklose mes matome mokinių tarybas, mokinių parlamentus, mokinių prezidentus ir t. t. Mokyklos ir jų bendruomenė susikuria sau priimtinausią modelį, kuris atspindi jų poreikius. Kaip pavyzdį pateiksime Kauno Maironio gimnazijos mokinių savivaldos projektą:

Tikslai, kad: 1. Suformuoti savo savivaldos instituciją, kuri atliktų mokiniams aktualias funkcijas.

2. Savarankiškai ugdytis suvokimą, kad mokykloje prasideda kiekvieno žmogaus pilietinis gyvenimas.

3. Susiformuoti svarbiausias demokratinio gyvenimo nuostatas.

4. Išsiugdyti gebėjimus aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje, priimti sprendimus bei jausti atsakomybę.

Įgyvendinant šiuos tikslus, siūloma sukurti mokyklos mokinių ministrų kabinetą, kuris turėtų kontrolinį mechanizmą. Mokinių ministrai, kabineto nariai vadovautų įvairiems mokyklos klubams,

kurie būtų įkurti pačių mokinių iniciatyva. Ministrų kabinetas iš septynių narių (šeši ministrai ir ministras pirmininkas). Ministrų kabineto veiklą kontroliuotų mokyklos mokinių atstovai.

Mokinių ministrų funkcijos: 1. Svarsto ir, suderinęs su mokyklos vadovybe, tvirtina svarbiausių moksleivių renginių planus.

2. Koordinuoja visų moksleivių savivaldos institucijų veiklą, planuoja ir organizuoja moksleivių popamokinį darbą ir laisvalaikį.

3. Svarsto moksleivių teisių gynimo klausimus mokykloje ir už jos ribų.

4. Inicijuoja mokyklos laikraščio leidybą, vietinio radijo laidas.

5. Teikia pasiūlymus vadovybei, pageidavimus dėl ugdymo, mokymo plano, papildomo ugdymo organizavimo.

Projektui įgyvendinti numatyti etapai:

1. Sutelkti klasių atstovus vieningam darbui. Pilietinės visuomenės pagrindų pateikimas. Veiklos programos sukūrimas. Veiklos prioritetų nustatymas.

2. Pasirengimas savivaldos institucijos kūrimui. Pasirengimas apklausai ir jos atlikimas. Moksleivių poreikių nustatymas. Duomenų suvedimas. Pasiūlymų parengimas bei pateikimas juos svarstyti klasėse.

3. Savivaldos sukūrimas. Rengimasis rinkimams. Kandidatų iškėlimas. Rinkimų organizavimas. Duomenų suvedimas. Rezultatų paskelbimas ir inauguracija.

4. Klubų kūrimas. Klubų narių rinkimas. Nuostatų kūrimas. Veiklos plano sukūrimas (52, 84-85).

Kaip matome, konkreti veikla, gilesnis ugdymas, tradicijų kūrimas įmanomas tik per moksleivių savivaldos sritis, nes mokiniai jose gali visapusiškai realizuoti savo idėjas, palaikyti senas tradicijas bei kurti naujas.

1.4. Mokinių savivaldos ir saviraiškos sąveika

Daugelį dešimtmečių, anot L. Jovaišos (1996), individualybės saviraiška buvo slopinama autokratiškai mokyklos gyvenimo dvasia, nebuvo gerbiama ir paisoma individo prigimtis, iš esmės sąlygojanti saviraiškos būdą. Žmogus gimsta veiklus (J. Komenskis), laisvas ir geras (Z. Ruso, L. Tolstojus), nesunokęs ir silpnas, bet turintis visus duomenis savaveiksmiškumui, gėriui ar blogiui (I. Kantas, jo sekėjai J. Pestalocis, A. Dystervegas) (26, 4).

Labiau gilinantis į saviraiškos esmę, paaiškėjo, kad psichologinėje ir pedagoginėje literatūroje šiam fenomenui skiriamas nemenkas dėmesys. Pastebima, jog būtent šiandien tai kelia didelį rūpestį, nes kiekvienam žmogui būdingas saviraiškos, savirealizacijos, saviaktualizacijos poreikis neretai būna slopinamas. Dėl to sutrinka asmenybės raida. Todėl laikomasi nuomonės, kad savęs realizavimo skatinimas turėtų būti kiekvienos visuomenės, o ypač humaniškos ir demokratiškos skatinimo tikslas (Bakutytė, 1999).

Organizacinėje veikloje mokinių savivalda sudaro sąlygas jų saviraiškai tik tada, jei savivaldos prestižas mokyklos gyvenime aukštas, o organizacinė veikla remiasi praktika, moksleiviai žino, kad galės realizuoti savo sumanymus, planus, išreikšti save sau ir kitiems reikšmingoje veikloje.

Bendravimas mokiniams suteikia ne tik papildomų žinių apie pasaulį, žmones, santykius, idėjas, bet ir sudaro sąlygas saviraiškai.

Anot R. Vilimienės (1998), žmogaus vertingumo pripažinimas prasideda šeimoje, ir jos įnašas ugdant yra itin didelis (57, 54). Vėliau vis žymesnė tampa visuomenės įtaka. Čia didžiausias vaidmuo tenka mokyklos bendruomenei ir, visų pirma, - mokytojui. Svarbiausia, ką jis gali ir turi padaryti – tai padėti mokiniui suprasti, kad pats, gerbdamas save, pasitikėdamas savimi gali daug nuveikti ne tik mokyklos gyvenime, bet ir kartu kurti savo ateitį. „Teigiamas savęs vertinimas – esminė mokinio geros savijautos, kūrybiškumo, gero mokymosi ir pozityvios veiklos visuomenėje sąlyga. Mokinys, kurio savimonė grįsta savigarba, pasitiki savimi, ieško, kuria, rodo iniciatyvą“ (Vilimienė, 1998, p. 55). Todėl, siekiant gerinti mokinių savivaldą mokyklose, kurti joje humaniškus, demokratiškus santykius reikia leisti jaunam žmogui pasijusti tvirtam, pasitikinčiam, suvokiančiam savo teises ir galimybes.

Svarbu pažymėti, kad siekiant mokyklose diegti bendravimą ir bendradarbiavimą tarp mokinių ir mokytojų, pasitikėjimą vienas kitu, aktyvų dalyvavimą mokykliniame gyvenime reikia, kad kiekvienas mokinys suprastų ir įvertintų save kaip gebantį savarankiškai veikti bei teigiamai vertinti savo galimybes įsijungiant į visuomeninį mokyklos gyvenimą. Jeigu mokinys nepasitikės savimi, neturės jokios motyvacijos siekiant parodyti, ką jis gali ir sugeba, mokyklose mokinių savivalda neįgys tvirto pagrindo, nes tik aktyvus, pasitikintis savimi ir atsakingas asmuo gali sėkmingai įsitraukti į įvairią veiklą, kurioje jis save realizuos.

Ne tik mokykla, bet ir šeima turi sukurti ugdytiniui tokias sąlygas, kurios garantuotų produktyvią saviraišką turinčią individui ir aplinkai teigiamą reikšmę.

Saviraišką skatina mokyklos tradicijos. Viena iš tokių tradicijų gali būti pačių mokinių veikla organizuojant mokyklos gyvenimą. Šis reiškinys – ir veiklos rezultatas, ir sąlyga individualybės

vystymuisi. R. Dobranskienė (2002) mano, kad tokios organizacinės veiklos pagrindas – mokinių budėjimas mokykloje be mokytojų paramos. Budėjimo metu išryškėja individualūs saviraiškos organizacinei veiklai poreikiai, susidaro palankios sąlygos šį poreikį realizuoti, remiantis demokratiniais mokyklos gyvenimo pagrindais (16, 64).

L. Jovaiša (1993a) rašo, kad mokinių savivaldos nariai, rengdami mokykloje vakarėlius, bendradarbiaudami su pedagogais ir tėvais, domėdamiesi draugų laisvalaikio galimybėmis, stengdamiesi mokyklą paversti antraisiais namais, mokyklos gyvenimą daro patrauklų. Toks mokyklos gyvenimas grindžiamas saviraiškos laisve, kartu reguliuoja ir mokinių savivaldą. Ta laisvė garantuojama demokratišku veiklos rūšių pasirinkimu, pagarba mokinio orumui, jo prigimties galimybėmis.

R. Dobranskienės (1996) pastebėjimu, mokinių vadovų, mokytojų, mokinių tarpusavio pasitikėjimas skatina mokinių saviraišką organizacinėje veikloje. Tai juos paskatina savarankiškai vadovauti įvairiems būreliams. Mokinių vadovaujami būreliai pasirenka veiklos kryptį. Šie būreliai sudaro veiklias grupes, kuriose puikios sąlygos ir vadovaujančių, ir vadovaujamų narių saviraiškai, mokomasi bendrauti ir bendradarbiauti, susitarti, diskutuoti. Mažoje grupėje kiekvienas gali būti savimi, pasireikšti (15, 65).

„Savivalda tiesiogiai veikia asmenybės tapsmą, drausmina mintį ir elgesį, stiprina atsakomybę už pasirinkimą bei apsisprendimą, nes tai susieta su savigarba, savivertės jutimu bei saviraiškos nesėkmės gėdos baime“ (Jovaiša, 1992, p. 7). Savivalda reikalauja iš mokinių valios. Vienas iš mokyklos gyvenimo demokratiškumo požymių – dėmesys ne mokytojui, bet mokiniui – vaikui, paaugliui, jaunuoliui. Demokratijos principai mokykloje pradeda veikti tada, kai pagrindiniu jos veikėju laikomi mokiniai, kai jie kuria ir tvarko mokyklos gyvenimą. Ne mokytojas, ne klasės vadovas atsako už demokratinį ir kultūrinį mokyklos gyvenimą, bet mokiniai, jų savivalda. Iš čia kyla svarbiausias ugdymo uždavinys – pažinti saviraiškos būdus, silpnybes ir trūkumus, rasti tinkamiausias pagalbos priemones produktyviai individualybės saviraiškai plėtoti neprievartinėje praktinėje veikloje.

R. Dobranskienės (1996) nuomone, kūrybinė saviraiška – aukščiausias produktyviosios saviraiškos lygis. Mokiniai gali dalyvauti būreliuose, kuriems vadovauja mokyklos draugai, saviraiška kuriant mokyklos interjerą, tvarkant mokyklos teritoriją, pamokose ir kt. Šioje veikloje charakteringa tokia sistema: 1) žinių kaupimas pamokose ir mokytojų pagalba mokiniams, parengiant ir paskatinant juos saviraiškai per savarankišką veiklą; 2) savarankiška mokinių veikla, vadovavimas jaunesniems, savo patirties perdavimas, kūryba.

Mokinių saviraiška kultūrinėje veikloje sudaro ypač palankias sąlygas valios, ištvermės, tolerancijos ugdymui, vysto sugebėjimą dirbant kartu siekti numatyto tikslo, atskleidžia galimybes pamatyti savo darbo rezultatus.

Saviraiška, kaip konkreti vaiko įgimto saviveiksmiškumo išraiška, ne visada yra produktyvus charakterio, todėl auklėjimo procesas turi visuomeninę ir asmeninę prasmę tik tada, kai jis nukreipia tą saviveiksmiškumą ne tik į kultūros ir dvasinių vertybių įsisavinimą, bet ir jų išraišką veikloje ir individo santykiyje su visuomene. Tik tada mokinio aktyvumas tampa produktyvia saviraiška.

Produktyvioji ir kūrybinė moksleivių saviraiška padeda ne tik ugdyti vaikų ir jaunuolių savarankiškumą, kompetentingumą ir veiklos kultūrą, bet ir dvasinę, humanistinę ir demokratinę savimone, brandų elgesį ir požiūrį į pasaulį. Didelę reikšmę skatinant mokinius produktyviai ir kūrybinei saviraiškai turi tikslingas skatinimo metodų panaudojimas, konkrečių darbų demonstravimas.

Iš kitos pusės, produktyvioji saviraiška padeda kurti demokratinę ir humanišką mokyklos gyvenimo stilių, iniciatyvią mokinių ir mokytojų savivaldą, vadovaujant įstaigos vadovui.

Šiandieninėje mokslinėje literatūroje galima rasti nemažai informacijos apie kūrybiškumo ugdymą. Kūryba įneša daug naujovių ir originalumo bei yra pažangos veiksnys.

Į kūrybinę mokinių veiklą produktyvioji saviraiška perauga esant sąlygoms laisvai pasirinkti užsiėmimus pagal pomėgius, sugebėjimus. Produktyviosios saviraiškos vystyme didelį vaidmenį vaidina pedagogų įtaka, bendravimo su mokiniais pobūdis, auklėtinių pastangų skatinimas, palaikymas.

1.5. Paauglių amžiaus tarpsnio ypatumų svarba įsijungiant ir dalyvaujant mokyklos mokinių savivaldoje

Mokykla yra pirmoji vaiką organizuotai veikianti aplinka, kurioje jis išmoksta atlikti visuomenines pareigas, perima visuomenines vertybes, įpranta bendrauti ir bendradarbiauti su kitais žmonėmis. Tai jo pirminių santykių (dalykinių, asmeninių, emocinių), kuriuos jis patiria šioje aplinkoje dirbdamas, mokydamasis, veikdamas šaltinis. Socialinis mokinio vaidmuo ypatingas: jo elgesys privalo atitikti mokytojo, visuomenės, tėvų keliamus reikalavimus, antra vertus, jis turi lygiuotis į klasės draugus. Dalykinių santykių sistemoje mokinys gali atlikti įvairias jo požiūrį į

mokyklą, mokytoją, mokymąsi atitinkančias funkcijas: būti iniciatyvus, kūrybingas, atsakingas, pasyvus, prisitaikantis. Šių funkcijų pasirinkimas, prisiėmimas, suvokimas yra moksleivio socialinis vaidmuo.

Dalykinių santykių formavimosi specifiką klasėje lemia bendros mokinių veiklos aplinkybės, sąlygos, klasės užsibrėžti ugdymo tikslai, mokiniai, mokytojai ir t.t.

Kiekvienas mokinys tiek dalykinių, tiek emocinių santykių sistemoje užima tam tikrą padėtį. Kiekvieno mokinio padėtį dalykinių santykių sistemoje nulemia visa klasė ir klasės auklėtojas, oficialiai paskirdami jam tam tikras pareigas. Šias pareigas mokinys atlieka bendradarbiaudamas su klasės draugais. Jeigu padėtis ir paskirtos pareigos dalykinių santykių sistemoje atitinka mokinio poreikius, lūkesčius, gebėjimus, interesus, jis stengiasi savo padėtį bei vaidmenį išlaikyti ir bendraudamas asmeniškai. Tačiau emocinių santykių sistemoje mokinio padėtį ir vaidmenį rodo jo sociometrinis statusas, kurį kiekvienam klasės nariui neoficialiu būdu nustato visi klasės mokiniai (Barkauskaitė, 1979, 1990).

Mokinių savivalda apima ne tik dalykinius, bet ir emocinius bei asmeninius santykius. Šių santykių rate moksleivis gali patenkinti saviraiškos poreikius, ugdyti organizacinius ir kt. sugebėjimus, dirbti kartu, įgauti pasitikėjimo savimi, jausti atsakomybę. Todėl labai svarbu, kad kiekvieno amžiaus tarpsnio moksleiviai mokėtų, galėtų, realizuoti save toje santykių terpėje, kurioje jie gali atsiskleisti ir įgyti statusą. Tai ypač svarbu ir aktualu paauglystės amžiuje, kurio periodas yra sudėtingas. Gera veikla gali sumažinti šio periodo keliamus sunkumus padėti lengviau jį išgyventi, tuo pačiu atrasti savo vietą.

Kiekvienas amžiaus tarpsnis turi tipiškus bruožus, kurie ilgainiui kinta, suteikdami elgesiui naują formą. Tarp vieno ir kito tarpsnio įsiterpia perėjimo fazė. Kai vieni psichikos ypatumai pasidaro nebe tokie reikšmingi, atsiranda kiti, ir jiems tenka pagrindinis svoris asmenybės struktūroje. Šiame kitimo procese svarbų vaidmenį atlieka vyraujanti vaiko veikla, naujas tos veiklos turinys, nauji santykiai su suaugusiais, naujos protinės išgalios perdirbti gautą patyrimą. Pereinant iš vaikystės į jaunystę tokia fazė yra paauglystė (amžiaus tarpsnių pradžios ir pabaigos nurodyti tiksliai negalima).

Paauglystės amžiaus tarpsnį mokslininkai paprastai apibūdina kaip krizių, sunkumų, prieštaravimų, konfliktų, nerimo, saviraiškos poreikio, formuojasi požiūris į vyraujančias tiesas, į kitus žmones (ypač suaugusiuosius), padeda reikštis aktyvumas, pilietiškumas, visuomeniškumas, stiprėja poreikis bendrauti su bendraamžiais, trokštama naujų žinių ir t. t. Kitaip tariant, paauglių poreikiai stiprėja, o slopinimo procesai išlieka nepakitę. Dėl to aštrėja susidūrimai su

nusistovėjusiomis normomis, tradicijomis, daugėja konfliktų su pačiu savimi, artimaisiais, kitais žmonėmis. Paauglys siekia įsitvirtinti tarp suaugusiųjų, būti priimtas, įgyti suaugusiųjų teises.

Dažniausiai paauglio noras įsitvirtinti reiškiasi siekimu dalyvauti įvairioje veikloje, parodyti, o kartu ir ugdyti gabumus, valią, drąsą, netgi geriau mokytis, būti savarankiškam. Tačiau nepakankamas suaugusiųjų psichologinis ir pedagoginis pasirengimas priimti paauglį tokį, koks jis yra ir nori būti, nesugebėjimas suprasti paauglio psichinių ypatumų dažnai šiuos pozityvius jo norus slopina. Paauglystėje sustiprėja ir vienas iš ryškiausių charakterio bruožų – visuomeniškumas, pilietiškumas, siekis daryti „didelius darbus“, bendrauti su suaugusiais, ypač bendraamžiais. Poreikis bendrauti su bendraamžiais tampa tikslu, nes taip jis gali atskleisti savo individualybę, įtvirtinti savarankiškumą, pasiekti pripažinimą, ką, kaip minėjome, sunku pasiekti suaugusiųjų bendrijoje. Tačiau ne kiekviename formaliame kolektyve paauglys patenkina bendravimo su bendraamžiais poreikius.

E. Eriksono (1980) nuomone, pagrindinė paauglystės užduotis – gilinti sampratą apie save – savo identiškumą. Brandimas visus priverčia vis daugiau suprasti ir sąveikauti su vis platesne socialine bendruomene. Būtent tai skatina suformuoti asmenybę, kuri tvarko aplinką, kuriai būdinga darni aplinka, sugebėjimas tiksliai suvokti pasaulį bei save.

Identiškumas, anot A. Gučo (1990), formuojasi plečiantis paauglio patyrimui ir pajėgumui svarstyti, susidaryti sąlygas, vertinti įvykius ir reiškinius. Savęs vertinimas ir suvokimas glaudžiai susijęs su tuo, kaip kiti jį suvokia ir vertina (21, 62).

Paaugliui labai svarbu išreikšti save, atskleisti savo individualybę, tuo tarpu charakterio bruožai, leidžiantys tą individualybę realizuoti, dar tik formuojasi. Jis nori būti savarankiškas, nepriklausomas, trokšta, kad su juo būtų skaitomasi. Labai svarbu gerbti paauglio nuomonę.

Centrinė paauglystės amžiaus tarpsnio problema – tai perėjimas iš vaikų į suaugusiųjų pasaulį. Kartu su vaikiškais bruožais paauglio elgesyje palaipsniui pradeda atsirasti vis daugiau suaugusiam žmogui būdingų savybių (Želvys, 1994, p. 4).

Paauglystėje, kaip rašo R. Želvys (1994), atkaklumas, užsispyrimas, tikslo siekimas, noras įveikti kliūtis ir sunkumus yra labai didelis. Šio amžiaus žmogus jau yra pajėgus nuolatinei valingai veiklai. Jis pats pradeda kelti sau tikslus, pats planuoja jų įgyvendinimą (58, 11).

Šiame amžiaus tarpsnyje dažniausiai išryškėja pagrindinės polinkių ir interesų kryptys. Paaugliui yra svarbus bendravimas su suaugusiais. Dažnai jis stengiasi įvaldyti kokius nors suaugusiųjų mokėjimus. Paauglystės pradžia tam yra palankus metas, todėl naudinga kviesti paauglį į atitinkamus suaugusiųjų užsiėmimus kaip padėjėją. Paaugliai patys būna tuo suinteresuoti. Kuo rimtesni užsiėmimai ir kuo daugiau jų metu galima išmokti, sužinoti, tuo ryžtingiau paauglys

įsitraukia į darbą. Suaugusiųjų pasitikėjimas imponuoja ir paauglys stengiasi jį pateisinti. Darbas būreliuose patraukia tuo, kad galima išmokti naujų dalykų, stebėti kaip dirba kiti bei matyti darbo rezultatus.

Kai paauglys jaučia suaugusiųjų pasitikėjimą, kai jis kartu su jais triūsia, plėtojasi jo pareigos ir atsakomybės jausmas, savarankiškumas ir įgūdis atlikti įvairiausių reikalus ir pareigas, jis mokosi galvoti ir rūpintis kitais, būti jautrus ir atidus. Paauglių noras ką nors veikti dažnai viršija jų realias galimybes ir realią veiklą. Jie dar nėra pakankamai savarankiški, todėl jų siekius reikia paremti, reikia kalbėtis, patarti, padėti. Kiekviena veikla, kuria domisi paauglys turi kelti susidomėjimą, skatinti jo žingeidumą, bendravimą ir bendradarbiavimą.

Bendravimas padeda išmokti kontroliuoti socialinio elgesio normas, vystyti atitinkančius šį amžiaus tarpsnį interesus ir įgūdžius, moko kartu įveikti savus išgyvenimus bei spręsti bendras problemas. Šiame amžiaus tarpsnyje, kaip pastebi R. Želvys (1994), paauglių elgesys labiau nei ankstesniuose amžiaus tarpsniuose priklauso nuo bendraamžių įtakos (58, 25).

Ankstesniuose amžiaus tarpsniuose bendravimas su vienmečiais apsiribodavo daugiausia bendravimu su kaimynų vaikais ir bendraklasiais. Paauglystės laikotarpiu pažinčių ratas išsiplėčia. Santykiai su bendraamžiais daugumai paauglių apsisprendžia trimis kategorijomis: plačiaja - „kompanija“, siauresne - „grupe“, ir siauriausia - „draugai“. Grupės ir kompanijos funkcijos skiriasi. Grupė paprastai, padeda paaugliui laikytis šiuolaikinės mados lygyje, jausti kitus laiko vėjus, ir, pažvelgus giliau, grupė gali tapti tam tikra „bandymų aikštelė“ paauglio socialinių pažiūrų ir asmeninių vertinimų vystymuisi. Skirtingai nuo grupės, stambesnė ir difuziškesnė, labiau beasmenė kompanija susiburia daugiausia bendrų interesų ir bendrų socialinių renginių pagrindu, o ne dėl abipusės individų simpatijos. Vystantis paauglių grupei, ji iš vienos lyties atstovų grupės palaipsniui tampa grupe, kurioje dalyvauja abiejų lyčių paaugliai (59, 321-342).

Apibendrinant galima teigti, kad kiekvienas paauglys mokykloje, klasėje atlieka ne tik socialinį vaidmenį, bet ir dalykiniuose bei asmeniuose santykiuose įgauna statusą. Noras tenkinti savo poreikius bei būti įvertintu ir pripažintu paaugliui labai svarbu, todėl jis reikalauja dėmesio, supratimo, stengiasi dalyvauti veikloje, kuri leistų išreikšti save, savo individualybę, patenkinti bendravimo poreikį ne tik su suaugusiais bet ir bendraamžiais.

2. VI – VIII KLASIŲ MOKSLEIVIŲ SAVIVALDOS UGDYMO YPATUMŲ TYRIMAS

2.1. Tyrimo organizavimas, tyrimo imties charakteristika, tyrimo metodologija

Tyrimas atliktas 2003 –2005 metais, kurio metu atsitiktiniu būdu atrinkti ir apklausti įvairių Lietuvos mokyklų 269 VI – VIII klasių moksleiviai, iš kurių: 132 mergaitės ir 137 berniukai. Apklausoje dalyvavo šių mokyklų moksleiviai: 97 Kuršėnų miesto Stasio Anglickio pagrindinės mokyklos, 96 Panevėžio miesto 9-tos vidurinės mokyklos ir 76 Šilalės miesto Simono Gaudešiaus gimnazijos pagrindinių klasių moksleiviai.

Skirtingos mokyklos pasirinktos todėl, jog buvo tikėtasi esminių skirtumų tarp mokyklų ir pasirinktų klasių savivaldos klausimais. Tačiau, apdorojant gautas anketas paaiškėjo, kad reikšmingų skirtumų tarp mokyklų ir klasių nėra.

Atliekant tyrimą buvo išdalinta 300 anketų atsitiktinai pasirinktiems moksleiviams, sugrįžo 269. Dalinant anketas buvo pabrėžta, kad jos anonimiškos ir moksleiviai gali drąsiai reikšti savo nuomonę.

Anketą sudarė 26 klausimai, kurie grupuoti į 3 blokus:

1- *ajame* klausimų bloke buvo pateikti klausimai, kuriais siekta išsiaiškinti moksleivių požiūrį į mokyklą, jų savijautą joje, vyraujančius santykius klasėje, kaip jiems sekasi bendrauti ir bendradarbiauti su kitais moksleiviais, mokytojais.

2- *ajame* bloke buvo pateikti klausimai, susiję su mokinių savivalda ir jos organizavimu mokykloje, kur siekta išsiaiškinti moksleivių sampratą apie mokinių savivaldą, veikiančias jų mokykloje savivaldos institucijas, jų reikalingumą bei mokinių (ne)dalyvavimo jose priežastis.

3- *ajame* klausimų bloke pateikti klausimai, kuriais siekta išsiaiškinti, kaip moksleiviai vertina užklasinį gyvenimą mokykloje, renginių organizavimą joje, moksleivių (ne)dalyvavimą rengiant renginius bei susirinkimų organizavimo dažnumą, kurių metu svarstomi ir priimami sprendimai įvairiais rūpimais klausimais.

Siekiant išsiaiškinti, kokie motyvai skatina įsijungti į mokinių savivaldos veiklą ir ką duoda moksleiviams dalyvavimas joje, buvo atskirai apklausti 47 moksleiviai kurie dalyvauja bent vienoje mokinių savivaldos veikloje.

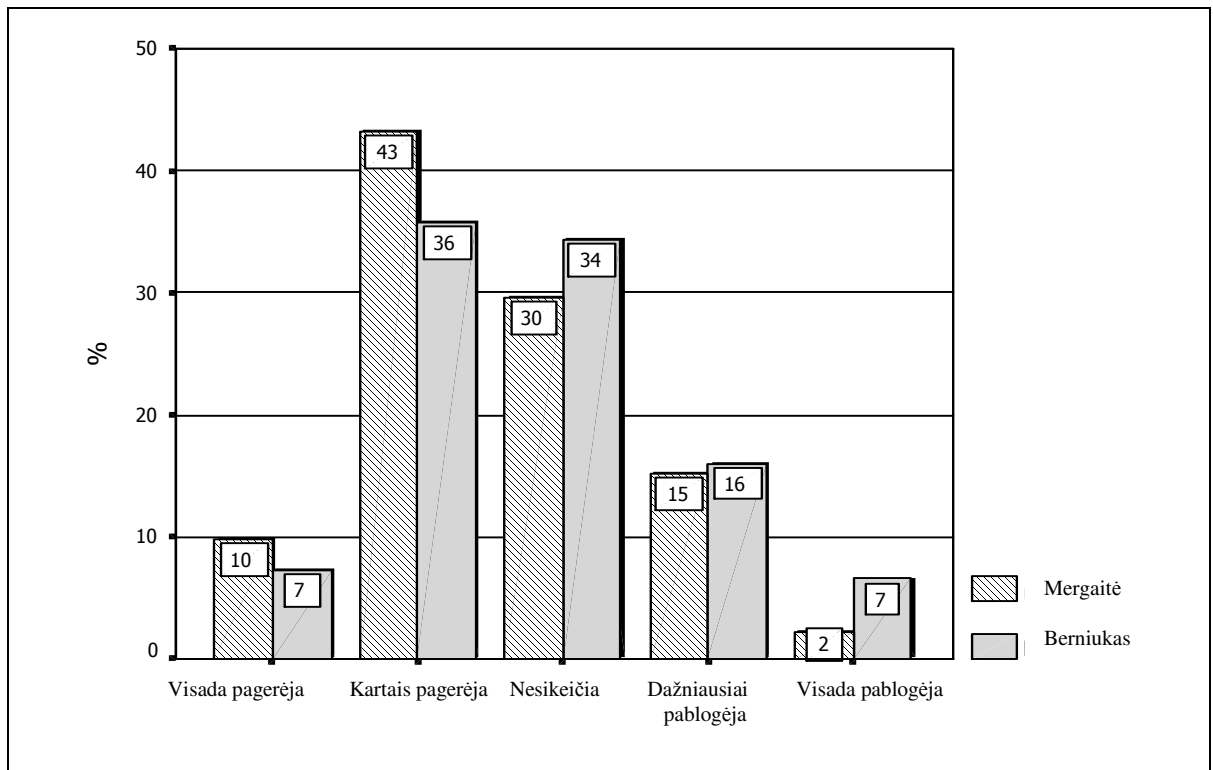
Darbe buvo naudoti šie tyrimo metodai:

1. *Teoriniai:* mokslinės literatūros (pedagoginės, psichologinės, metodinės) analizė ir apibendrinimas. Taikant juos buvo galima geriau atskleisti tiriamos problemos teoriją, metodologiją ir tyrimo gaires; suformuluoti tyrimo hipotezę, tikslus ir uždavinius bei empirinio tyrimo metodiką.
2. *Empiriniai:* anketinė tyrimuose dalyvavusių moksleivių apklausa. Anketa parengta remiantis nagrinėta literatūros autorių ilgamete pedagogine patirtimi. Apibendrinus atsakymus į anketos klausimus, atskleisti pagrindinės mokyklos VI – VIII klasių moksleivių savivaldos ypatumai.

Duomenų apdorojimui taikyti matematinės statistikos metodai: skaičiuoti absoliutieji ir santykiniai dažniai. Duomenys apdoroti panaudojant SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programinę įrangą.

2.2. VI – VIII klasių moksleivių požiūrių į savivaldą, bendravimo ir bendradarbiavimo dinamika mokykloje

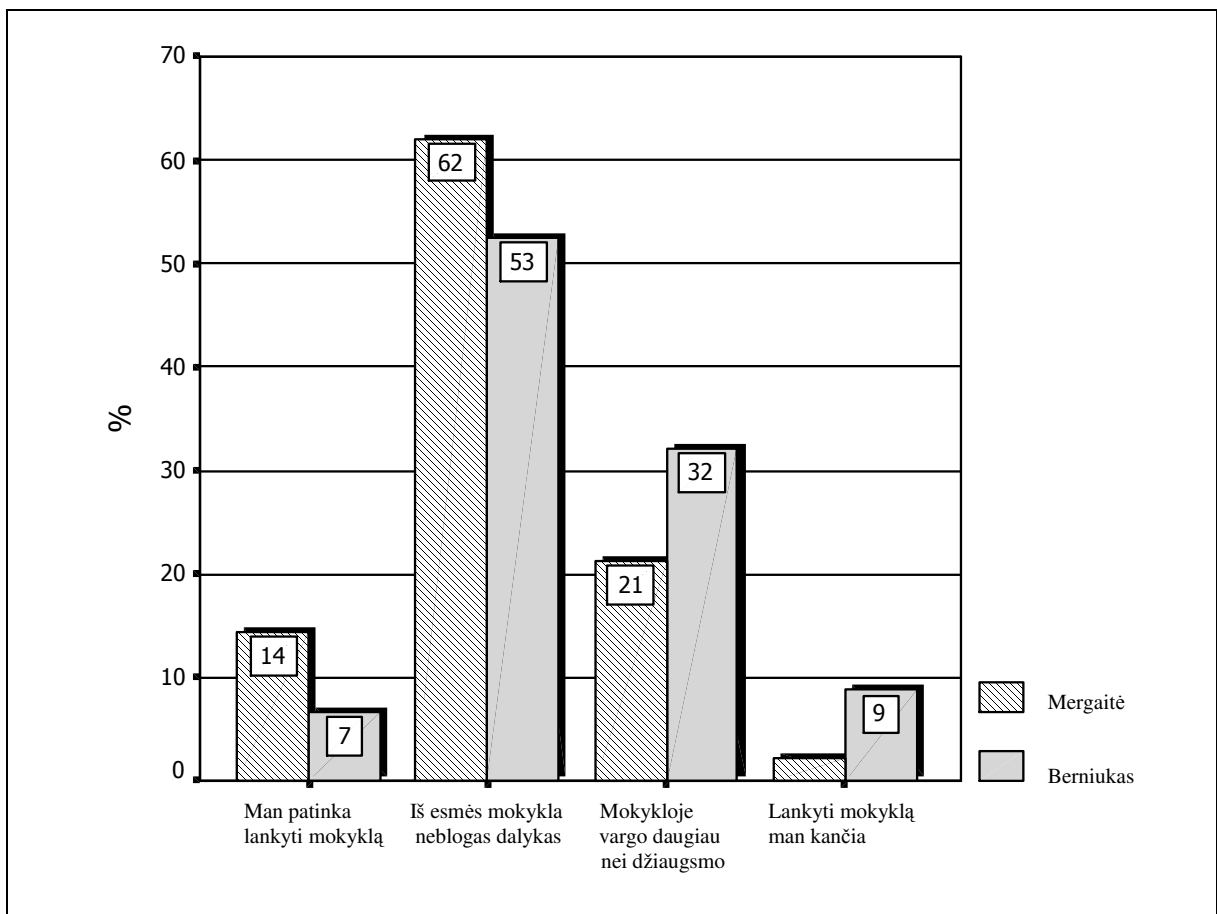
Į klausimą „Kaip pasikeičia tavo nuotaika atėjus į mokyklą?“ VI – VIII klasių moksleivių atsakymai pasiskirstė labai įvairiai. Moksleiviai galėjo rinktis atsakymo variantą, kuris labiausiai atspindėjo jo nuomonę.

4 pav. Mokinių (berniukų ir mergaičių) nuotaikų kaita atėjus į mokyklą (%) (N = 269)

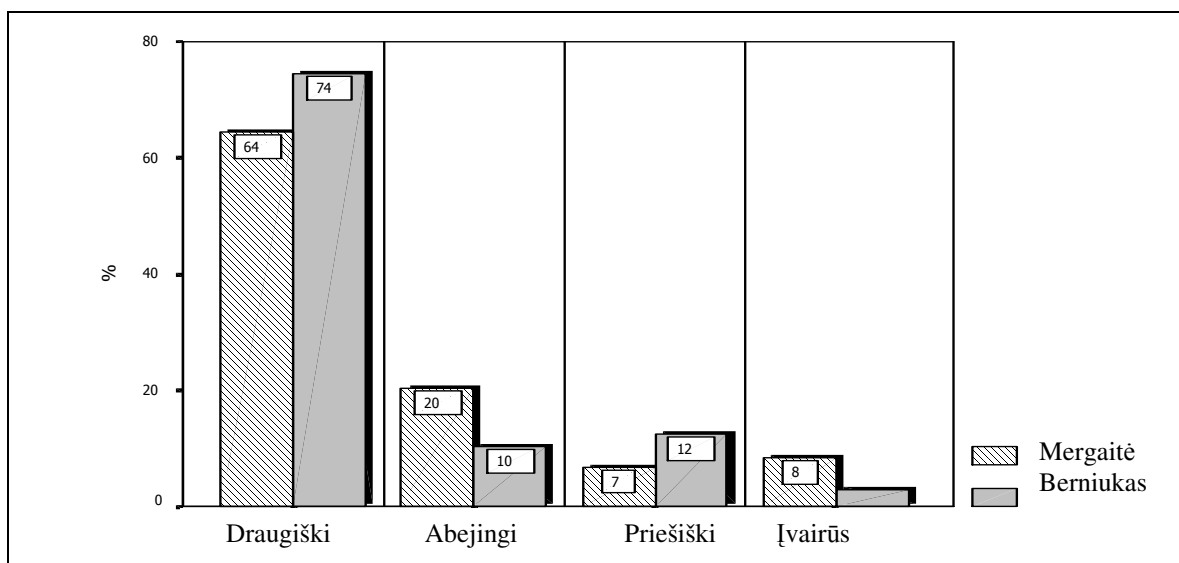
Iš 4 paveikslo matyti, jog 43% mergaičių ir 36% berniukų nuotaika kartais pagerėja. Nuotaika nesikeičia 30% mergaičių ir 34% berniukų. Taip pat paveiksle matyti, kad 15% visų apklaustų mergaičių ir 16% visų apklaustų berniukų nuotaika dažniau pablogėja nei pagerėja. Visada pagerėja 10% mergaičių ir 7% berniukų, visada pablogėja 2% mergaičių ir 7% berniukų. Taigi, galima manyti, jog ėjimas į mokyklą įtakoja mokinių nuotaikos kaitą, nes atsakymų procentas „kartais pagerėja“ ir „nesikeičia“ beveik vienodas.

Mokinių savijauta mokykloje yra nevienareikšmė. Tai galima matyti 5 paveiksle (žr. 5 pav.).

5 pav. Mokinių savijauta mokykloje (%) (N = 269)

Iš 5 paveikslo matyti, jog 62% mergaičių ir 53% berniukų mano, kad mokykla iš esmės neblogas dalykas. 21% mergaičių ir 32% berniukų suvokia mokyklą kaip labai neįdomią veiklą ir išgyvena čia neigiamas emocijas. Mokinių siejimas mokyklos su našta gali būti susijęs su paauglių vertybinėmis orientacijomis, kurios dar mažai siejamos ar/arba iš viso nesiejamos su būsimu išsilavinimu bei mokykla. Todėl jiems mokykla gali būti vienokių ar kitokių aplinkybių primesta būtinybė. 14% mergaičių ir 7% berniukų patinka lankyti mokyklą. Labai maža dalis mergaičių nurodė, kad mokyklą lankyti joms kančia, berniukų atsakymai sudaro 9% visų apklaustųjų. Kad didžioji dalis mokyklą laiko iš esmės neblogu dalyku, galima teigti, jog joje jie jaučiasi gerai, yra atviri ir pritampantys. Mergaičių atsakymai nuotaikų ir savijautos klausimais yra pozityvesni nei berniukų. Tai gali būti paaiškinama tuo, kad mergaitės rimčiau žiūri ir vertina mokymosi procesą bei randa daugiau būdų realizuoti save mokykloje.

6 pav. Mokinų santykiai klasėje (%) (N = 269)

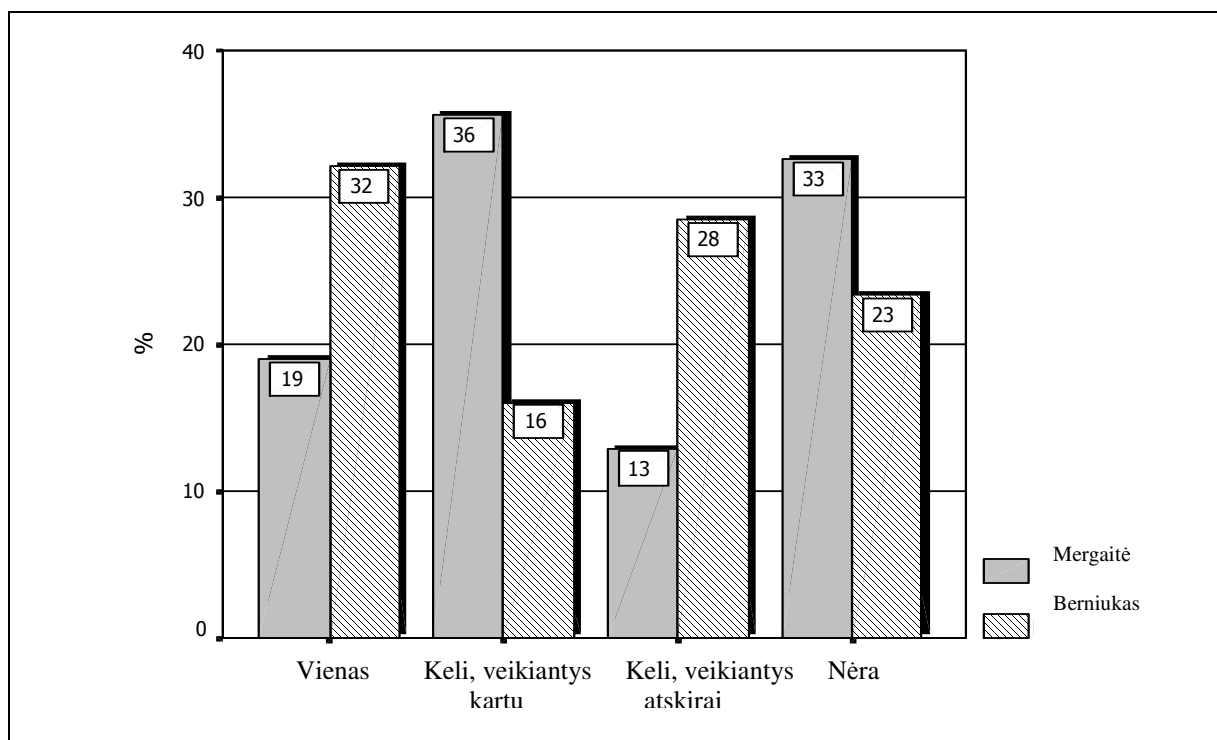
Moksleiviams klasė yra pirminė jų bendruomenė, kuri savo reikšmingumu ir įtaka pranoksta formalias (pav. būreliai) ir neformalias grupes ir netgi šeimą. Klasė – ne vien patalpa, kurioje vyksta užsiėmimai, tai dinamiška, santykinai savivaldi, uždara ir autonomiška grupė. Ji formuojasi, vystosi ir funkcionuoja pagal savo greitai besikeičiančius principus, priklausomai nuo moksleivių amžiaus ir lyderio savybių. Atskiram moksleiviui tai – svarbiausia jo socialinė aplinka, kurioje pasireiškia jo gabumai, kurioje jis konkuruoja ir bendradarbiauja su kitais.

Visose klasėse kaip kolektyvo raidos stadijose paauglys nori būti reikšmingas klasės draugams ir mokytojams, tad yra pasirengęs deramai elgtis, rodyti savo savybes, gebėjimus, jis ima konkuruoti su klasės draugais (Barkauskaitė, 1979).

Kaip matyti 6 paveiksle didžioji dalis mergaičių (64%) ir berniukų (74%) santykius klasėje įvardino draugiškais. Tai rodo apklaustų moksleivių teigiamą nusistatymą bendraamžių atžvilgiu. 20% mergaičių ir 10% berniukų santykius klasėje laiko abejingais vienas kito atžvilgiu. 7% mergaičių ir 12% berniukų – priešiškais įvairiais – 8% mergaičių ir 4% berniukų. Abejingų ir priešiškų santykių klasėje raiška gali byloti apie susvetimėjimą, nepasitikėjimą vienu kitais, atstūmimą, konkurenciją, kuri turi įtakos klasės susiskaldymui, o taip pat, jog klasėje dalis mokinių negali patenkinti bendravimo poreikių, jaučiasi nepripažinti ar nesaugūs. Galima manyti, kad tarp apklaustų VI – VIII klasių moksleivių tarpe yra ir atstumtųjų, o tai ir įtakoja santykių tarp mokinių priešiškumą. Nesant emociniams ryšiams, tokie moksleiviai lengvai nutolsta nuo mokyklinių problemų, klasės gyvenimo, tampa lengvai pažeidžiami. Svarbiausia tai, kad tokią bendravimo

tuštumą galima užpildyti rodant mokytojams daugiau dėmesio, įtraukiant, paskatinant įsitraukti į kokią tai veiklą. Mokinių savivalda – gali būti viena iš šių veiklų.

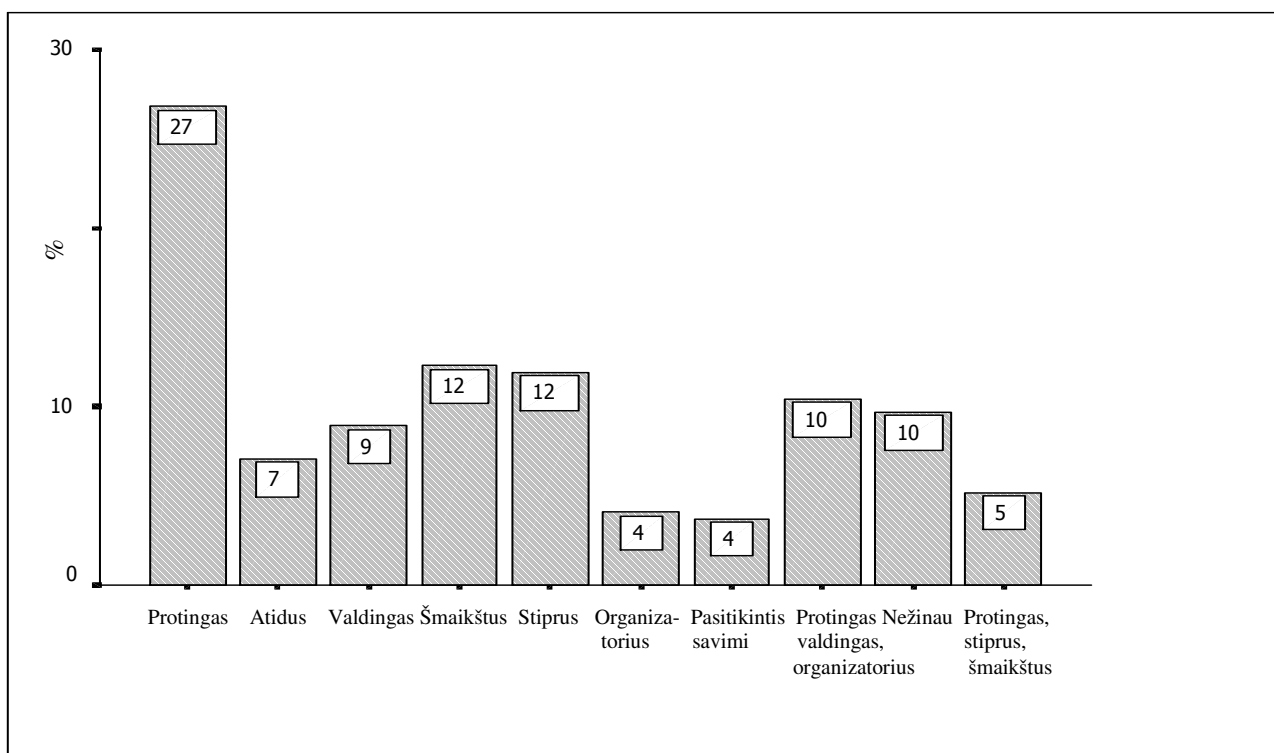
7 pav. Lyderiai klasėje (%) (N = 269)

Mokiniai gali bendrauti įvairiai. Tikras klasės gyvenimas vyksta iki, tarp ir po pamokų. Būtent čia kiekvienas prabyla savo autentiška kalba, kuri gali visiškai skirtis nuo kalbos formalioje aplinkoje, savo tartimi, stiliumi, žodynu. Kiekvienas pareiškia apie save veiksmais, kurie gali būti draugiški, netolerantiški, agresyvūs ir t. t. kitų atžvilgiu. Kiekvienas vienokia ar kitokia forma deklaruoja savo vaidmens statusą, reikšmės supratimą. Čia moksleiviai sąveikauja, bendradarbiauja, konfliktuoja.

Klausimu „Ar Jūsų klasėje yra lyderis?“ norėta išsiaiškinti, ar klasėje yra moksleivių, kurie išsiskiria iš kitų savo energija, lankstumu, komunikabilumu, organizuotumu ir kt. savybėmis. Psichologijos žodyne (1993) lyderis apibūdinamas kaip grupės narys, kuriam kiti grupės nariai pripažįsta teisę daryti sprendimus visai grupei reikšmingose situacijose bei galintis organizuoti visos grupės veiklą, reguliuoti jos narių tarpusavio santykius. Lyderiu gali būti ir eilinis narys (48, 155-156).

Atsakymai parodė, kad mokinių nuomonės apie lyderių buvimą klasėje labai skirtingos: 19% mergaičių ir 32% berniukų savo klasėje įvardino esantį vieną lyderį. 36% mergaičių ir 16% berniukų

nurodė, kad klasėje yra keli lyderiai, kurie veikia kartu. Mergaitės klasėje mato daugiau nei vieną lyderį, tačiau didelė dalis, net 32% jų mano, kad lyderio(-ių) jų klasėje nėra. Taip mano ir nemaža dalis berniukų – 24%. 13% mergaičių pastebi klasėje kelis lyderius, kurie veikia atskirai, o ir didesnė dalis berniukų – 28% linkę manyti taip pat. Nuomonių įvairovė leidžia manyti, kad moksleiviai nėra tikri dėl tvirtų lyderio pozicijų jų klasėje.

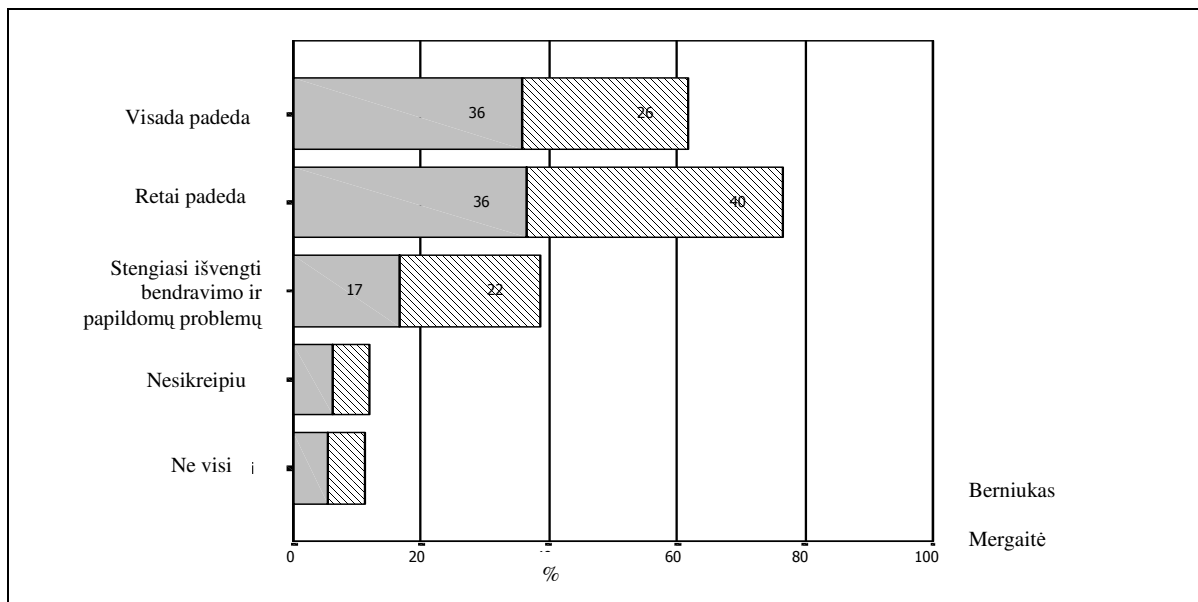

8 pav. Lyderio savybės (%) (N = 269)

Atliekant tyrimą norėta išsiaiškinti, kokius bruožus moksleiviai priskiria lyderiui. Kaip matyti iš 8 paveikslo moksleiviai svarbiausiais lyderių bruožais laiko protingumą (27%), šmaikštumą (12%) ir stiprumą (12%). Mažiau svarbiomis savybėmis mokiniai įvardino atidumą (7%), valdingumą (9%), organizuotumą (4%), pasitikėjimą savimi (4%). Taip pat 8 paveiksle matyti, kad 10 % visų apklaustų moksleivių įvardino po keletą savybių, kuriomis jų manymu turi pasižymėti lyderis, t. y. jis turi būti ir protingas, ir valdingas, ir organizatorius. Taip pat 5% išskyrė pačias svarbiausias savybes, kurios būdingos lyderiui ir kurios laikomos vienos iš pagrindinių, t. y. lyderis turi būti protingas, stiprus, šmaikštus. 10% visų atsitiktinai atrinktų ir apklaustų moksleivių, nežino, kokiomis savybėmis turėtų pasižymėti lyderis. Pagal svarbumą sudarytas lyderio savybių

sąrašas (protingas, valdingas, šmaikštus, atidus, turtingas ir t. t.) rodo, kad pagrindinė savybė būdinga lyderiui yra protingumas.

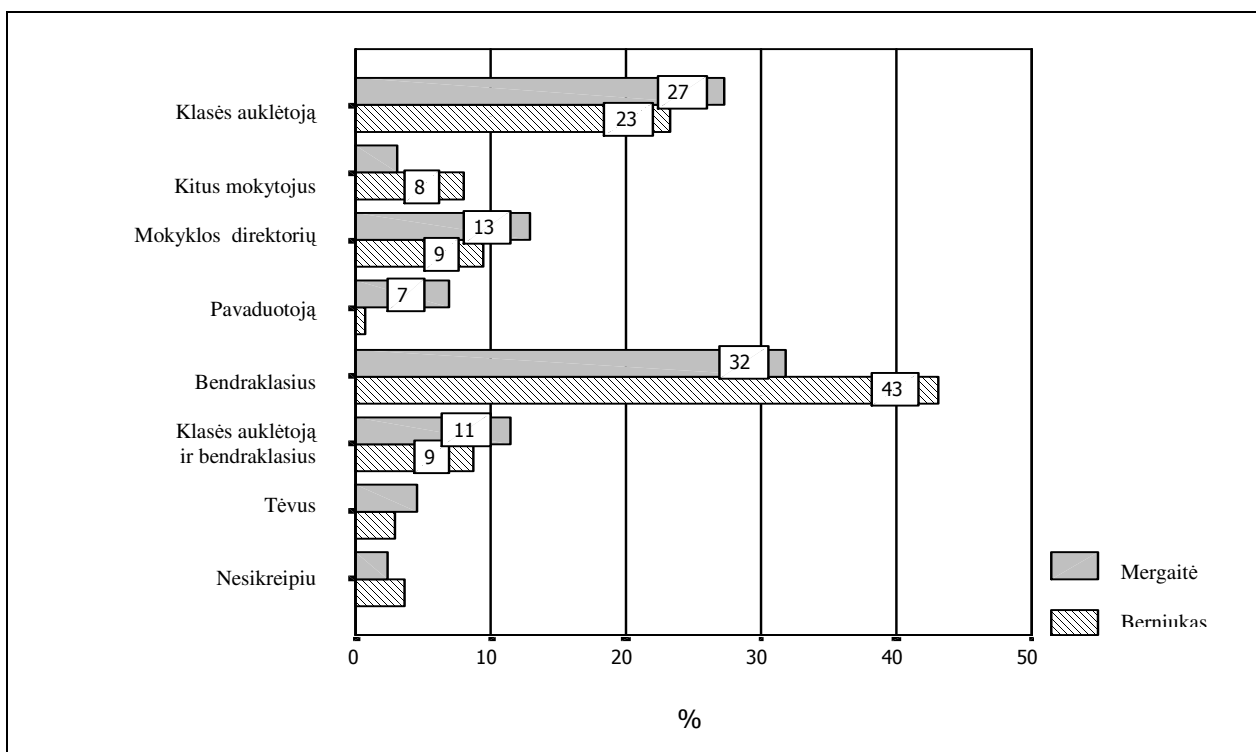
Moksleiviai atsakydami į sekantį anketos klausimą, turėtų prognozuoti, kaip elgiasi pedagogai, kai į juos kreipiasi ne pamokų metu.

9 pav. Mokytojų veiksmai, kai į juos kreipiasi moksleiviai (%) (N = 269)

36% mergaičių ir 26% berniukų teigia, kad visada sulaukia reikiamos pagalbos iš mokytojų. Toks pat procentas mergaičių (36%) teigia, jog jos sulaukia retai, o berniukų manančių taip pat net 40%. 17% mergaičių ir 22% berniukų galvoja, kad mokytojai stengiasi išvengti papildomo bendravimo, problemų, tuo tarpu tik 5% mergaičių ir 6% berniukų įvardina, kad ne visi mokytojai vienodai reaguoja į jų kreipimąsi. 6% mergaičių ir tiek pat berniukų niekada nesikreipia į mokytojus su savo rūpesčiais. 9 paveiksle matyti, kad toks pat procentas mokytojų visada reaguoja ir reaguoja retai, pagal tai, kaip nurodė apklausti moksleiviai. Manau, mokytojų reakcija priklauso nuo to, kokiais klausimais moksleiviai kreipiasi.

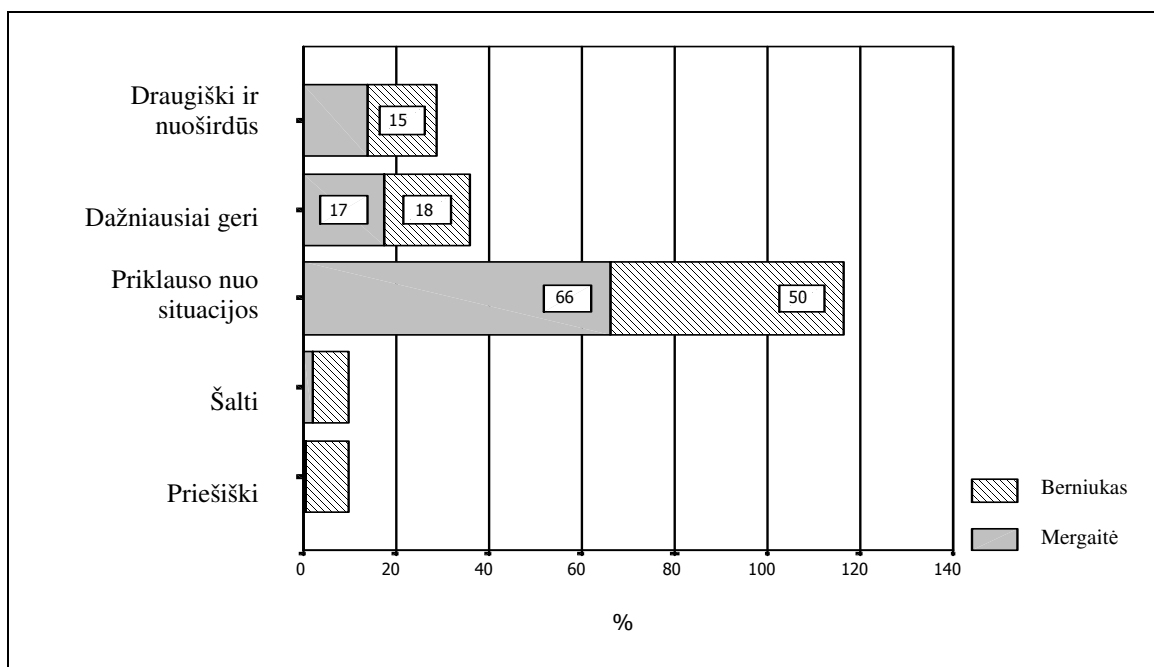
Mokytojas turi būti lankstus ir atsižvelgti į mokinių poreikius, situaciją. Mokytojas, auklėtojas didžiausią dėmesį turi atkreipti į patį save, suprasti save. Nes kiek pats mokytojas supranta savo elgesį ir jo poveikį kitiems, tiek jis supras ir savo auklėtinius. Anot R. Dreikurso (1982), pagarba, supratimas mokiniams išreiškiamas skatinant ir drąsinant juos, pasitikint jais kaip asmenybėmis, o ne pagal tai, kaip jie elgiasi ar dalyvauja ugdymo procese. Mokytojo ir mokinio tarpusavio ryšys yra toks glaudus, kad gali turėti nemažos įtakos mokinio gyvenimo kryptį, dvasiniam gyvenimui.

10 pav. Asmenys, į kuriuos moksleiviai dažniausiai kreipiasi pagalbos (%) (N = 269)

Iš 10 paveikslo matyti, jog dažniausiai pagalbos mokiniai tikisi iš savo bendraklasių (32% mergaičių ir 43% berniukų), taip pat sulaukti pagalbos moksleiviai labiausiai tikisi iš klasės auklėtojo ir į jį kreipiasi 27% mergaičių bei 23% berniukų. 11% mergaičių ir 9% berniukų pagalbos kreipiasi į klasės auklėtoją ir bendraklasius. Į mokyklos direktorių kreipiasi 13% mergaičių ir 9% berniukų, į pavadootoją – 7% mergaičių. Nepasitiki mokytojais ir dažniausiai pagalbos į tėvus kreipiasi apie 6% mergaičių ir 3% visų apklaustų berniukų. Labai maža dalis apklaustųjų moksleivių nesikreipia pagalbos nei į klasės auklėtoją, nei į bendraklasius, nei į mokyklos direktorių bei kitus asmenis mokykloje. Visgi, kaip teigia ir psichologai, bendraamžių autoritetas šio amžiaus paaugliams yra labai svarbu.

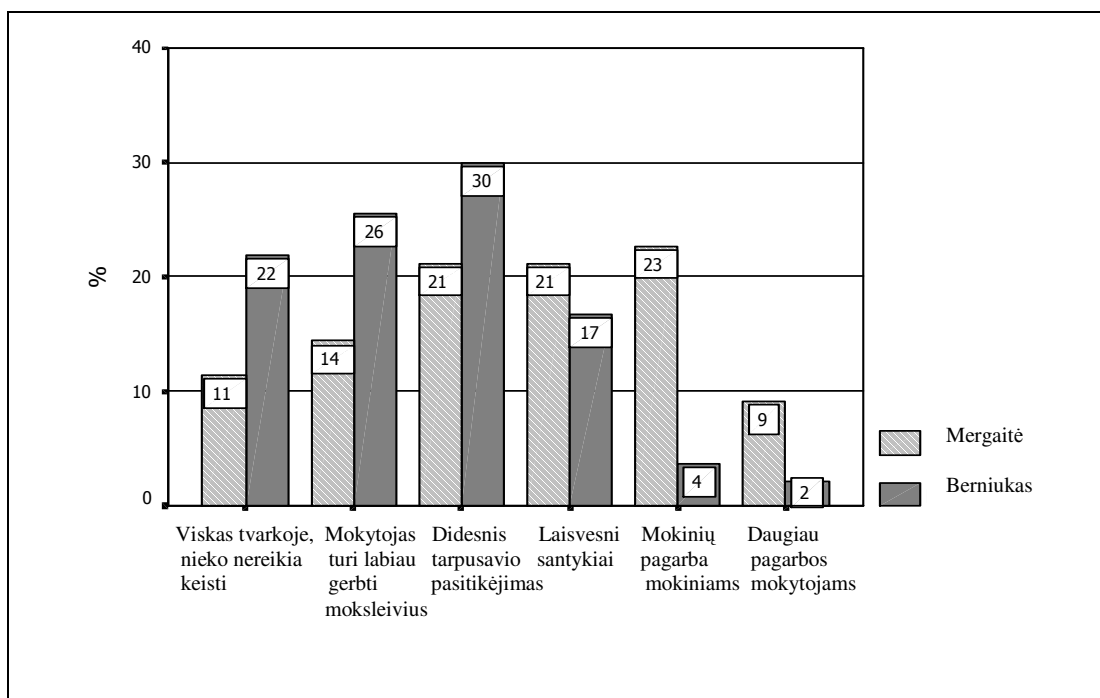
Suaugusiųjų pagalba, patarimai reikalingi moksleiviams. Tačiau svarbiausia, kad mokiniai jos sulauktų laiku, būtų išklaudyti, kartu priimtų jei reikia sprendimus. Dažniausiai daugelis moksleivių linkę spręsti problemas patys, nei kreiptis į mokykloje esančias institucijas, atstovaujančias jų interesus.

11 pav. Santykiai tarp mokytojų ir mokinių (%) (N = 269)

Pagrindinė, sudėtingiausia ir kintamiausia santykių ašis mokykloje yra tarp pedagogų ir moksleivių. Tai labiausiai matoma mokyklos bendruomenės gyvenimo ir gyvavimo pusė. Į tarpusavio santykius įeina viskas, ką atneša į mokyklą ir kuria joje administracija, pedagogai, moksleiviai, tam tikra dalimi tėvai, - žinios, moralinės savybės, bendradarbiavimo kultūra. Čia išmokstama nepaprastai daug: sugyventi, spręsti problemas, kooperuotis su kitais ir kitokiais.

Kaip matyti žvelgiant į 11 paveikslą ir gautos imties procentą yra „šilto ir šalto“, aišku – daugiau šilto nei šalto, tačiau svarbiausia, kas užfiksuota – tarpusavio santykių paslankumas priklauso nuo aplinkybių. Taip mano 66% mergaičių ir 50% berniukų. Draugiškus ir nuoširdžius mokytojų ir mokinių santykius įvardino toks pat procentas mergaičių ir berniukų (po 15%). Kad santykiai dažniausiai geri, mano taip pat beveik vienodas procentas mergaičių (17%) ir berniukų (18%). Moksleiviai nurodė ir šaltus bei priešiškus santykius, kurie labiau atspindi susisluoksniavusių, formalizuotų, mažiau kintamų santykių dalį. Tačiau reikia paminėti, kad šie atsakymai nereprezentuoja visos bendruomenės santykių. Apibendrinant galima teigti, kad dažniausiai santykiai priklauso nuo situacijos, kuri įtakoja tolesnę jų vystymosi eigą.

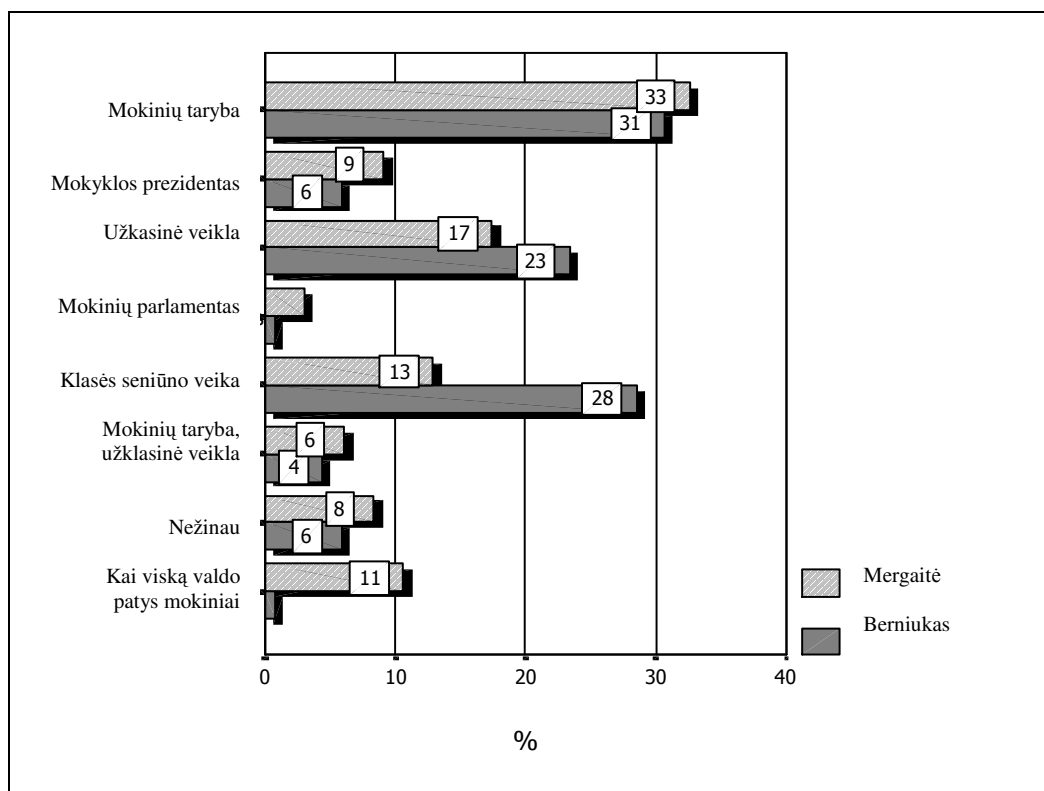

12 pav. Mokytojų ir mokinių tarpusavio santykių gerinimas (%) (N = 269)

Svarbūs gauti duomenys, kuriuos pateikė moksleiviai, atsakydami į klausimą „Kas turėtų pasikeisti mokytojų ir mokinių santykiuose?“ Atsakymai rodo, kad moksleiviai beatodairiškai norėtų, kad mokinių ir mokytojų pasitikėjimas vienu kitais būtų didesnis. To norėtų 21% mergaičių ir 30% berniukų. Berniukai labiau įsitikinę, jog trūksta jų ir mokytojų pasitikėjimo. Laisvesnių santykių norėtų 21% mergaičių ir 17% berniukų. Kad mokytojai rodo per mažai pagarbos moksleiviams mano 14% mergaičių ir 26% berniukų. Jog viskas tvarkoje, ir nieko keisti nereikia, teigia 11% mergaičių ir 22% berniukų. Labai ryškus procentas mergaičių – 23% mano, kad trūksta pagarbos tarp pačių moksleivių, tuo tarpu berniukų taip manančių, vos 4%. Buvo pasigęsta ir daugiau pagarbos mokytojams iš moksleivių pusės. Jog patys mokiniai rodo per mažai pagarbos, mano 9% mergaičių ir 2% berniukų. Gauti atsakymai pasižymi pakankamai stabilium tarpusavio santykių interpretavimu. Nors mergaičių ir berniukų atsakymai pasiskirstė nevienodai, tačiau galima teigti, kad norima daugiau pasitikėjimo ir pagarbos vienas kitų atžvilgiu. Laisvumo lūkestis būdingas šio amžiaus moksleiviams. Demokratiniais santykiais paremtas bendravimas ir bendradarbiavimas verčia mažinti takoskyrą tarp mokytojų ir mokinių, skatina dažniau atsisėsti į bendrą ratą. Suprantama, partnerystė ir betarpiškumas turi turėti kur kas stipresnius bendravimo ir bendradarbiavimo etinius matus, nei klusnumu paremti santykiai. Tarpusavio pagarbos ir pasitikėjimo nuostatos bręstantiems santykiams turėtų būti svarbiausi.

2.3. Mokinių savivaldos organizavimo mokykloje situacijos analizė

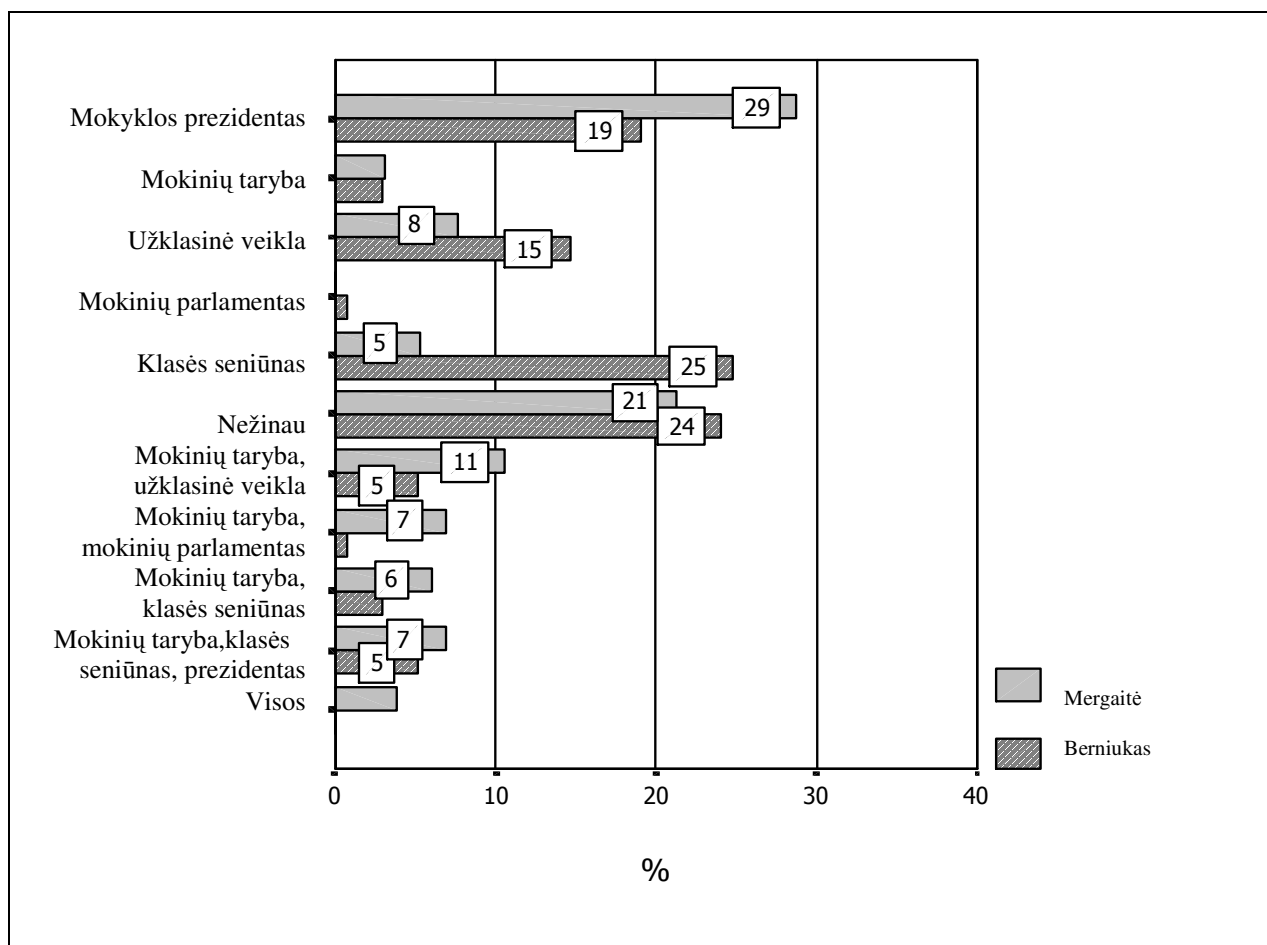
Kaip žinia, Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2003) nurodyta, kad „mokyklos savivalda grindžiama švietimo tikslais, mokykloje vykdomomis švietimo programomis ir susiklosčiusiomis tradicijomis“, o taip pat, kad „mokyklos taryba – aukščiausiaji mokyklos savivaldos institucija, atstovaujanti mokiniams, mokytojams, tėvams ir vietos bendruomenei“ (39, 26). Taigi, savivalda yra privaloma ir turi būti funkcionali bei žinoma visiems nariams. Nors įstatyme numatyta tik mokyklos taryba ir pedagogų taryba su aiškiai išvardintomis funkcijomis, tačiau tai nedraudžia mokyklose steigti ir kitoms savivaldos institucijoms.

13 pav. Moksleivių savivaldos samprata (%) (N = 269)

13 paveiksle pavaizduoti VI – VIII klasių moksleivių atsakymai į klausimą „Kas Jūsų manymu yra mokinių savivalda?“ pasiskirstė taip: 33% mergaičių ir 31% berniukų mano, jog tai mokinių taryba ir jos vykdoma veikla, kad tai mokyklos prezidento institucija, teigia 9% mergaičių ir 6% berniukų. Kaip užkasinę veiklą mokinių savivaldai priskyrė 17% mergaičių ir 23% berniukų. Labai mažas procentas nurodė, kad tai mokinių parlamentas – vos 3% mergaičių ir 1% berniukų. Nemaža dalis mano, kad mokinių savivalda yra klasės seniūno užimamos pareigos ir veikla. 6%

mergaičių ir 4% berniukų nurodė, jog tai mokinių tarybos ir užklausinės veiklos vykdymas mokykloje. Kas yra mokinių savivalda nežinojo ir nepateikė atsakymo 8% mergaičių ir 6% berniukų. Kaip matyti paveiksle (žr. 13 pav.), buvo ir tokių nuomonių, jog mokinių savivalda yra, kai viską valdo patys mokiniai. Tokį atsakymą pateikė net 11% mergaičių. Atsakymai rodo, kad moksleiviai žino, kad mokykloje veikia ar turėtų veikti šios institucijos. Aiškiai matyti, kad mokinių taryba, užklausinė veikla ir klasės seniūno pareigos yra labiausiai žinomos mokinių tarpe.

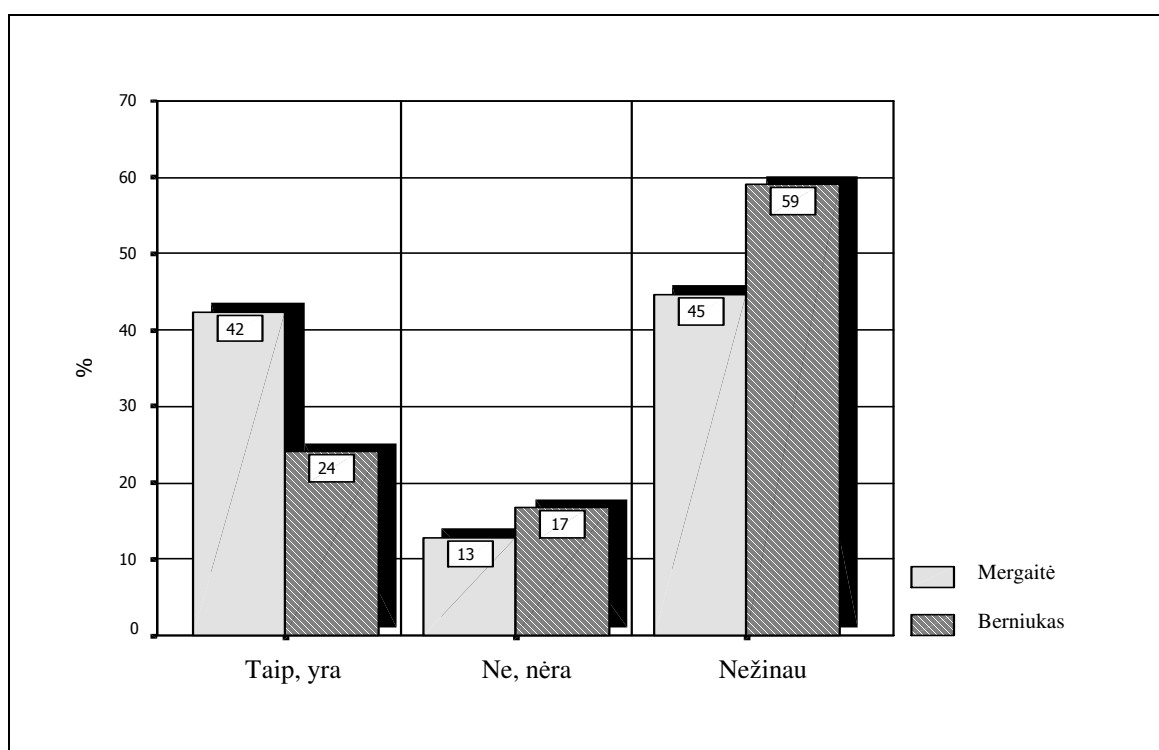

14 pav. Mokykloje veikiančios savivaldos institucijos (%) (N = 269)

Savivalda – praktinė veikla, kurioje moksleiviai gali išbandyti save, kaip sugeba bendrauti, dirbti drauge ir išspręsti kylančias problemas. Savivaldos, kaip moksleivių bendravimą ir bendradarbiavimą ugdančio metodo efektyvumą lemia mokyklos darbo organizavimas, apibrėžiant mokyklinės savivaldos turinį, struktūrą bei funkcijas, atskirų moksleivių ir klasių aktyvus dalyvavimas mokyklos bendruomenės gyvenime.

Kokios institucijos atsitiktinai atrinktų ir apklaustų moksleivių nuomone veikia jų mokykloje matyti 14 paveiksle. Didžioji dalis – 29% mergaičių ir 19% berniukų nurodo mokykloje veikiančią mokinių tarybą. Kad vykdoma užklasinė veikla teigia 8% mergaičių ir 15% berniukų. Didesnis procentas berniukų (25%), taip pat nurodė klasės seniūno vykdomą veiklą, mergaitės nelinkusios sureikšminti šią veiklą – 5%. Mergaičių nuomone, mokykloje veikia: mokinių taryba ir užklasinė veikla – 11%, mokinių taryba ir mokinių parlamentas – 7%, mokinių taryba ir klasės seniūnas kartu – 6%. Kad mokykloje yra mokinių taryba, mokyklos prezidentas, vykdoma klasės seniūno veikla mano 7% mergaičių ir 5% berniukų. 4% moksleivių mano, kad veikia visos išvardintos institucijos. Kokios institucijos veikia mokykloje negalėjo nurodyti 21% mergaičių ir 24% berniukų.

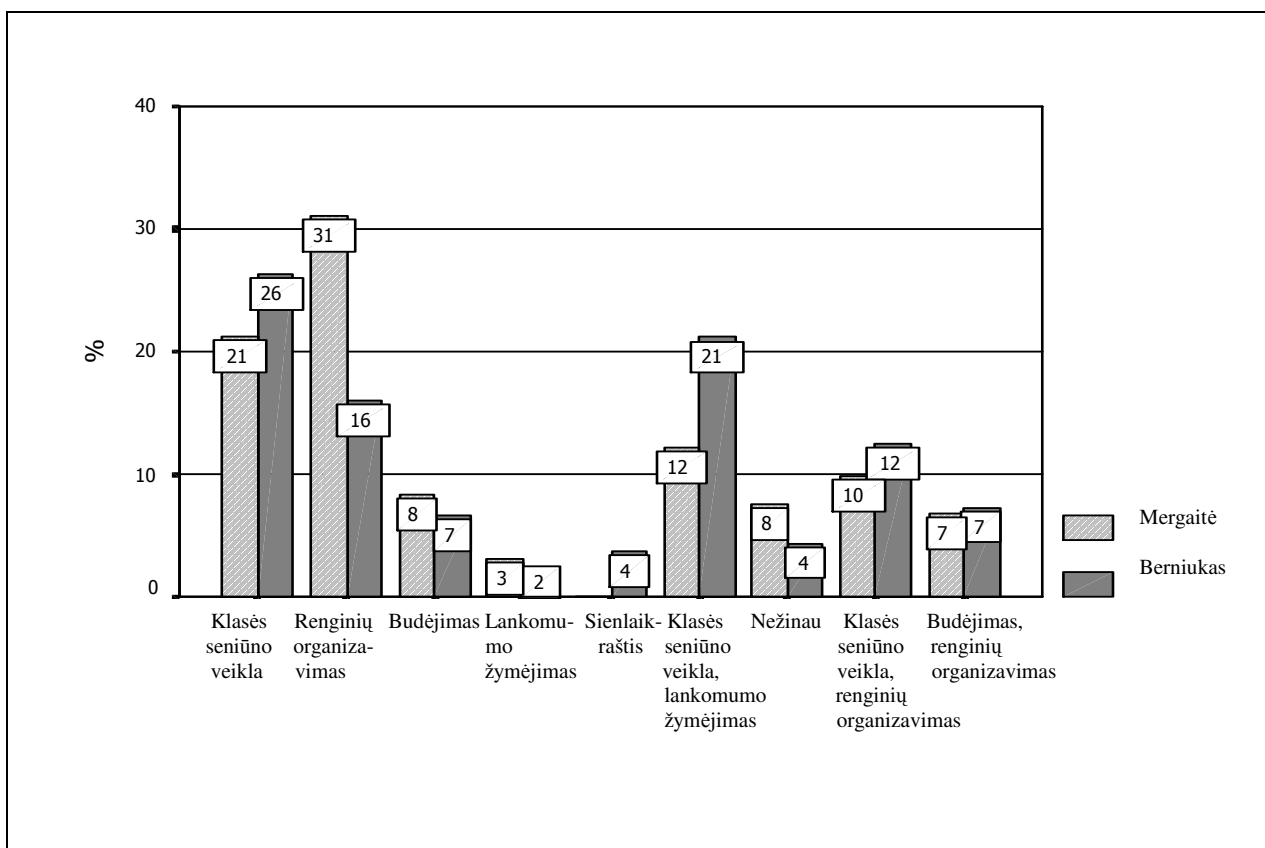
15 pav. Savivaldos buvimas klasėje (%) (N = 269)

Klasė yra pagrindinis savivaldos struktūros elementas ir tuo pačiu bazė mokinių savivaldos sistemai formuoti(-is). Klasėje auga vaikai, paaugliai, jaunimas. Ji yra, kaip minėjome anksčiau, pirminis kolektyvas mokymo įstaigoje, struktūrinis jos elementas ir augančios kartos ugdymo centras. Klasės savivalda, pirmiausia, mikrokolektyvo funkcionavimo kelias, kurio grandis bendradarbiavimas, draugiškumas, savarankiškumas. Klasėje susidariusios ir veikiančios

mikrogrupės yra pastoviai judančios klasės kolektyve, kurių tikslas – vesti veiklą atsižvelgiant į mokinių interesus.

Matyti (žr. 15 pav.), kad dvigubai daugiau mergaičių (42%) nei berniukų (24%) mano, jog savivalda jų klasėje yra. Kad jos nėra, mano 13% mergaičių ir 17% berniukų., tačiau didžioji dalis moksleivių (45% mergaičių ir 59% berniukų) nežino, ar klasėje yra savivalda. Tai rodo, kad mokiniai nežino, kokia veikla jų klasėje gali būti siejama su mokinių savivalda. Nors į klausimą „Kas Jūsų manymu yra savivalda?“ daugelis nurodė klasės seniūno veiklą, kuri taip pat laikoma viena iš mokinių savivaldos grandžių. Veikla, kai mokiniai patys sprendžia, planuoja, organizuoja ir t. t. atspindi mokinių savivaldą ne tik klasėje, bet ir mokyklos bendruomenėje.

Žemiau pateiktame 16 paveiksle matyti, kokią veiklą mokiniai klasėje priskyrė klasės savivaldai.

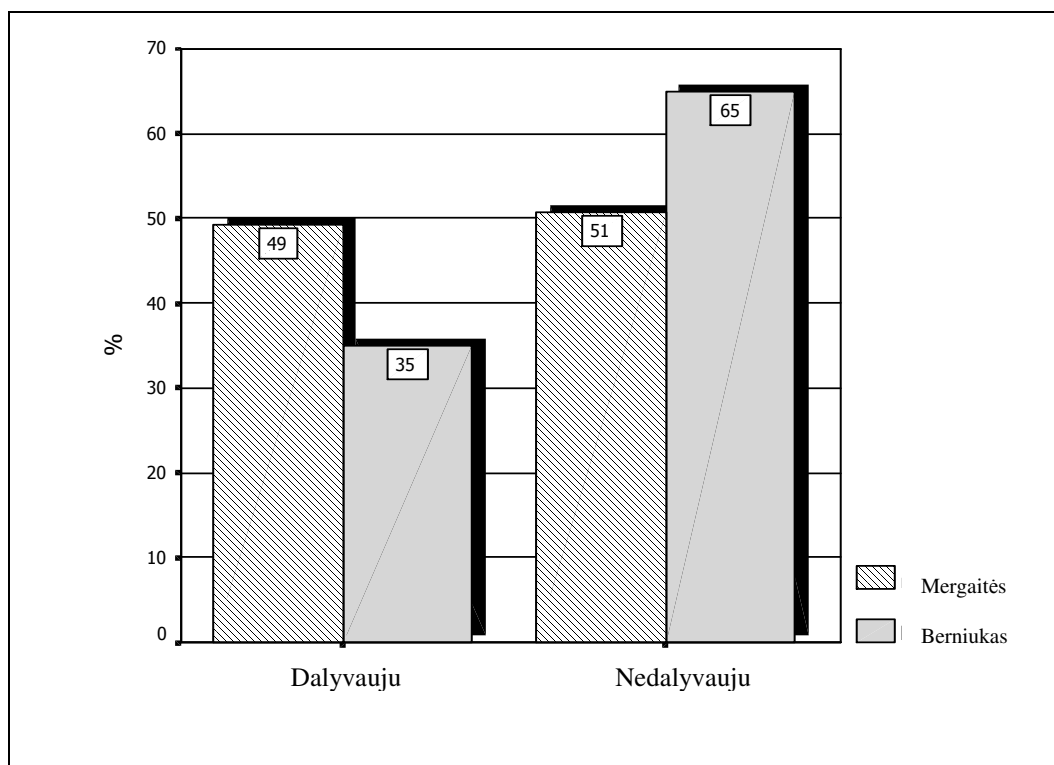

16 pav. Klasės mokinių savivaldos veikla (%) (N = 269)

Mokinių savivaldai klasėje mokiniai daugiausia priskiria renginių organizavimą – 31% mergaičių ir 16% berniukų, klasės seniūno veiklą – 21% mergaičių ir 26% berniukų, klasės seniūno

veiklą, budėjimą, lankomumo žymėjimą – 12% mergaičių ir 21% berniukų, klasės seniūno veiklą ir renginių organizavimą – 10% mergaičių ir 12% berniukų, budėjimą ir renginių organizavimą – 7% mergaičių ir 7% berniukų. Tik budėjimą, nurodė 8% mergaičių ir 7% berniukų, lankomumo žymėjimą paminėjo 3% mergaičių ir 2% berniukų. Į šį klausimą, jog nežino kokią veiklą priskirti savivaldai, atsakė daug mažesnis procentas moksleivių – 8% mergaičių ir 4% berniukų, nei prieš tai į pateiktą klausimą, ar yra klasėje savivalda.

Moksleivių dalyvavimas veikloje, kaip žinia, turi visapusišką naudą jo asmenybės vystymuisi ir tobulėjimui, vertybinėms orientacijoms, požiūriui į gyvenimą.

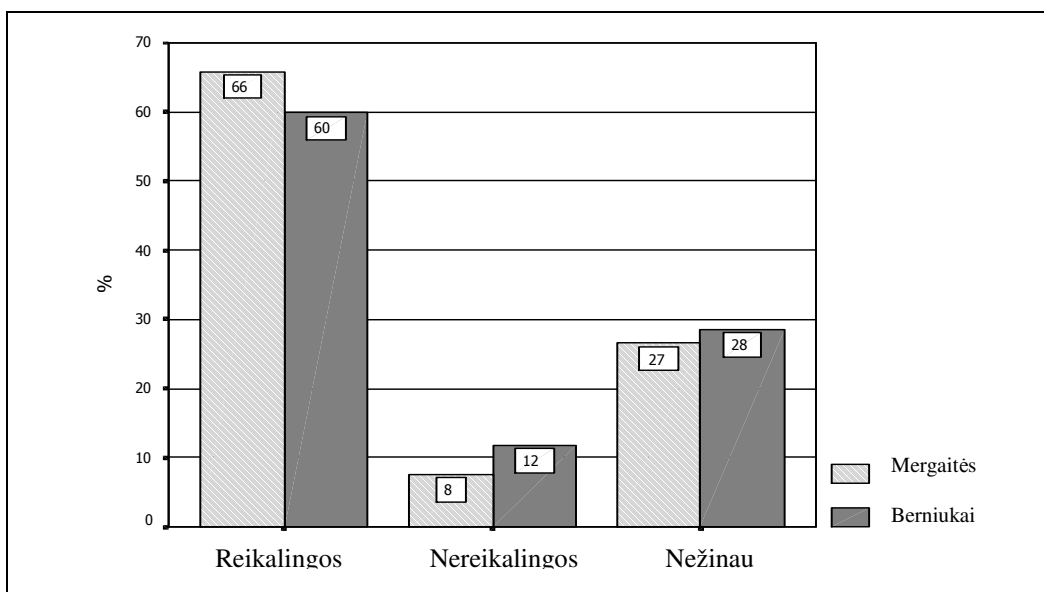
17 pav. Mokinių dalyvavimas savivaldoje (%) (N = 269)

Apklausoje duomenimis, nors vienoje savivaldos veikloje dalyvauja 49% visų apklausoje dalyvavusių mergaičių ir 35% berniukų. Galima manyti, kad dalyvavimą mokinių savivaldoje skatina mokymosi organizacija: dažnai savivalda (kaip ir minėta anksčiau) yra formaliai sudėtinė veiklos dalis. Matyti, kad beveik toks pat procentas dalyvauja (49%) ir toks pat procentas mergaičių nedalyvauja (51%). Berniukų tarpe didesnis procentas nedalyvauja (65%) nei dalyvauja (35%) (žr. 1 lent.).

**Mokyklos savivaldos institucijos, kuriose
dalyvauja mokiniai (N = 269)**

Nr.	SAVIVALDOS INSTITUCIJOS MOKYKLOJE	IMTIS PROC. (N = 269)	
		Mergaitės	Berniukai
1.	Mokinių taryba mokykloje	8	6
2.	Mokinių parlamentas mokykloje	5	3
3.	Seniūnų taryba	6	4
4.	Klasės taryba	19	8
5.	Kitose	11	14
6.	Nedalyvauju	51	65

1 lentelėje matyti, jog klasės taryboje dalyvauja 19% mergaičių ir 8% berniukų, mokyklos mokinių taryboje – 8% mergaičių ir 6% berniukų, seniūnų taryboje 6% mergaičių ir 4% berniukų. Mažas procentas dalyvaujančių mokyklos mokinių parlamente – 5% mergaičių ir 3% berniukų. Į klausimą „Kas jų manymu yra mokinių savivalda?“, mokinių parlamentą nurodė tik 3% mergaičių, todėl akivaizdu, jog ir dalyvavimo procentas dėl to toks mažas – 5% mergaičių ir 3% berniukų.

18 pav. Mokinių savivaldos institucijų reikalingumas (%) (N = 269)

Absoliuti dauguma (66% mergaičių ir 60% berniukų) apklaustųjų VI – VIII klasių moksleivių demonstruoja teigiamas nuostatas savivaldos atžvilgiu, teigdami, kad jos reikalingos. Tačiau galima manyti, kad dažniausiai, tai jų nuostatos išraiška: mokiniai žino kaip pageidautina vertinti minėtas institucijas mokykloje, tačiau elgsenos lygiu ši nuostata neaktyvuota, ką ir rodo

nedidelė dalyvaujančių dalis. Į šį klausimą negalėjo atsakyti 27% mergaičių ir 28% berniukų. Kad jos nereikalingos mano 8% mergaičių ir 12% berniukų.

V. Aramavičiūtės (1992) tyrimo duomenimis mokinių savivaldos efektyvumą sąlygoja išstisais veiksmų bei aplinkybių kompleksas:

1. Kruopštus ir sistemingas mokyklos veiklos planavimas.
2. Platus mokinių susivienijimų diapazonas.
3. Kryptingas pedagoginis vadovavimas mokinių savivaldai.
4. Operatyvi mokyklos vadovų pagalba pedagogų kolektyvui.
5. Teigiamas mokinių kolektyvo požiūris į pedagogų kolektyvo tikslus ir pastangas.
6. Bendro mokyklos kolektyvo psichologinė-dorovinė aplinka, atitinkanti humanizmo ir demokratizmo principus (1, 30-36).

Savivalda skirta demokratinės orientacijos asmenybės tapsmui, padeda asmenybės saviraiškai, ir yra patikimas saviugdų pagrindas.

Tyrimo kontekste, labai svarbus duomenų blokas, žymintis moksleivių nedalyvavimo veikloje priežastis.

2 lentelė

Nedalyvavimo mokyklos mokinių savivaldoje priežastys (%) (N = 269)

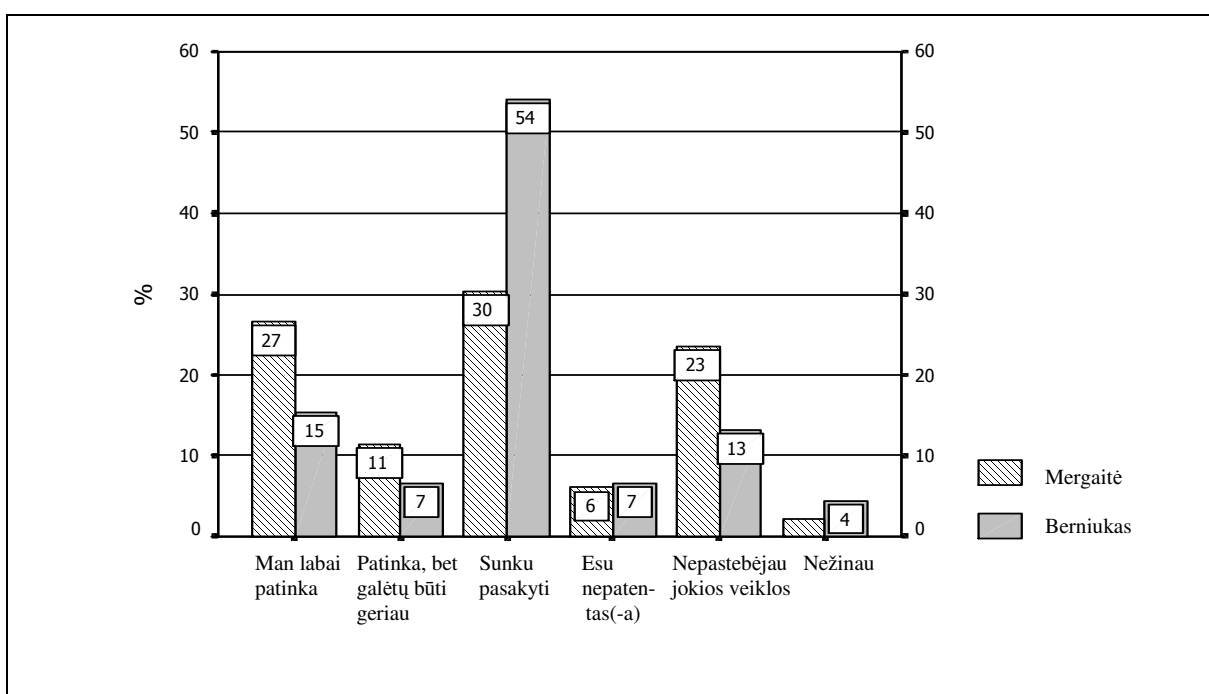
Nr.	PRIEŽASTYS	IMTIS (N = 269)	
		Mergaitės	Berniukai
1.	Trūksta informacijos	26	20
2.	Mokykloje ir už jos ribų nėra tikios veiklos, kurioje norėčiau dalyvauti	7	1
3.	Nepatinka vadovai	0	0
4.	Nedalyvauja draugai, ir aš nedalyvauju	12	19
5.	Neįdomu, nuobodu	11	16
6.	Sunku derinti pamokas	14	13
7.	Turiu įdomesnių užsiėmimų	28	19
8.	Kita	8	5

Viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl moksleiviai taip neaktyviai dalyvauja mokinių savivaldoje – informacijos trūkumas. Tokį motyvą nurodė 26% mergaičių ir 20% berniukų. Taip pat, kad sunku būtų derinti pamokas ir šią veiklą teigia 14% mergaičių ir 13% berniukų. Kad mokykloje ir už jos ribų nėra tokios veiklos, kuri domintų, pažymi 7% mergaičių ir apie 1% berniukų, nedalyvauja draugai, ir aš nedalyvauju – 12% mergaičių ir 19% berniukų, neįdomu, nuobodu – 11% mergaičių ir 16% berniukų, turiu įdomesnių užsiėmimų – 28% mergaičių ir 19%

berniukų. Kita – 8% mergaičių ir 5% berniukų. Priežastys įvairios ir šiuo atveju turinčios įtakos moksleivių nedalyvavimui.

2.4. Moksleivių požiūrio, į užklasinio gyvenimo mokykloje organizavimą, analizė

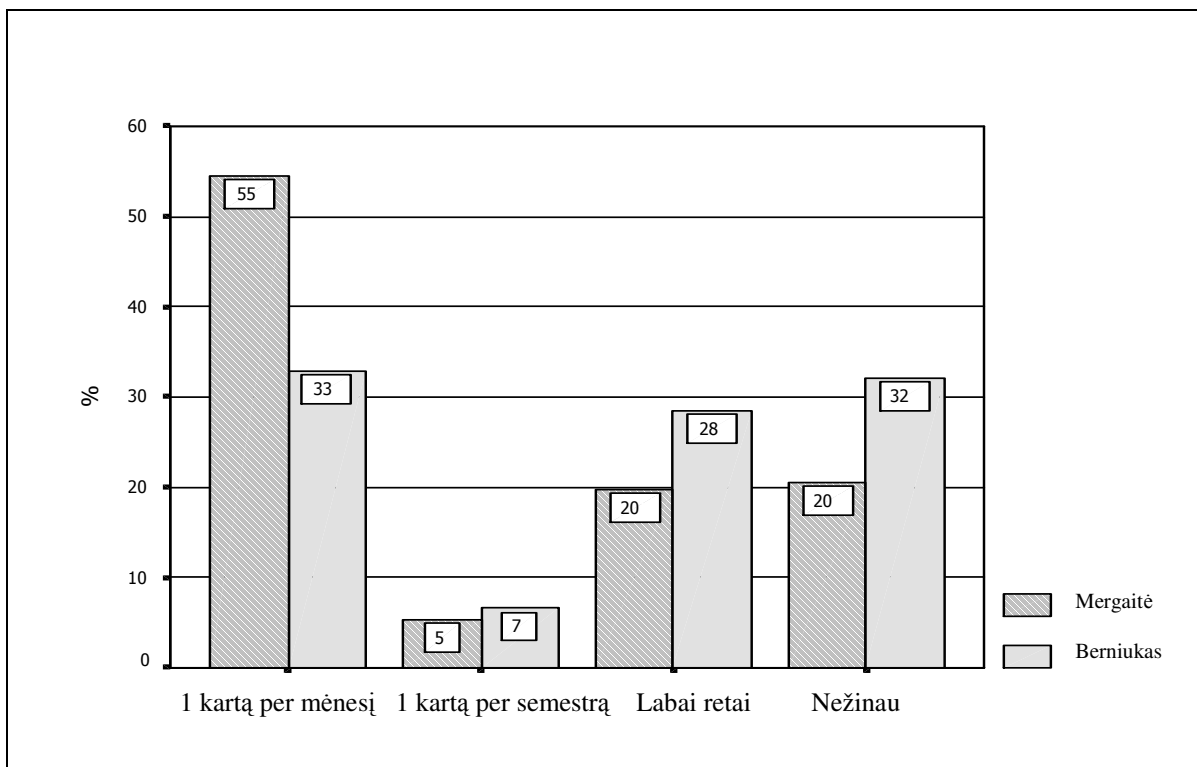
Mokyklos atmosfera pakankamai palanki moksleiviams įsitraukti į kokią tai veiklą, tačiau dauguma jų neturi vidinės motyvacijos aktyviai įsijungti į platesnę veiklą, nepasinaudoja galimybėmis įveikti atskirumo barjerus tarp klasių, amžiaus grupių, asmenų.

19 pav. Užklasinio gyvenimo mokykloje vertinimai (%) (N = 269)

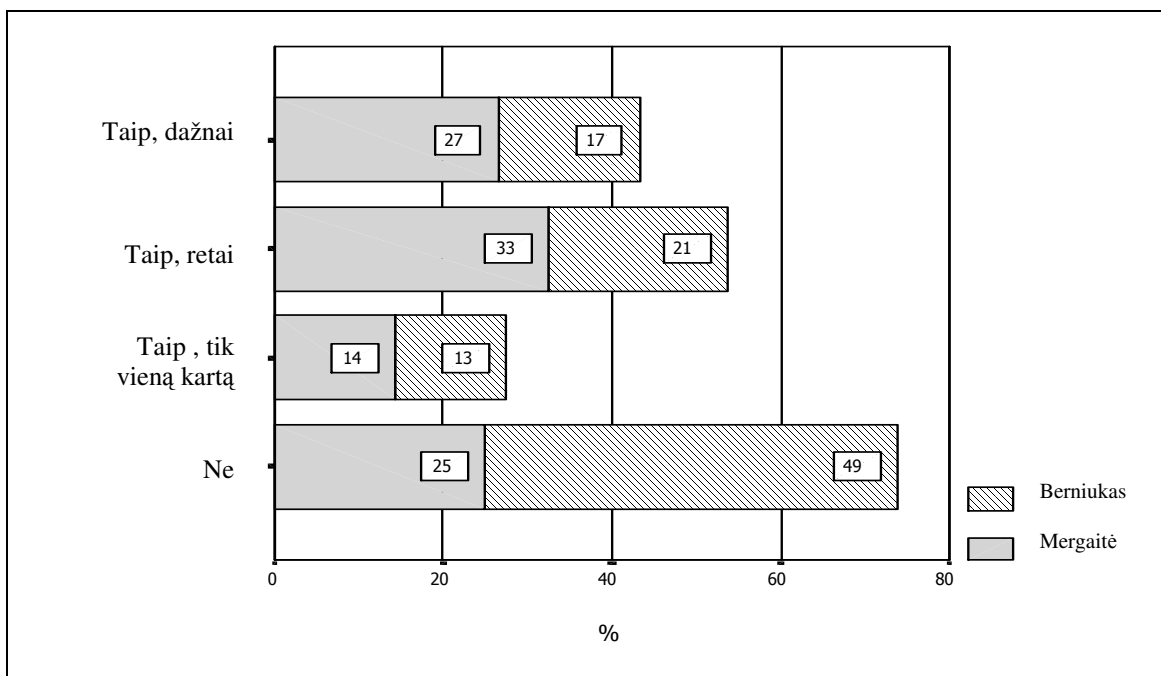
Kaip pasiskirstė berniukų ir mergaičių atsakymai, vertinant užklasinį gyvenimą mokyklose matyti 19 paveiksle. Didžiajai daliai mergaičių (54%) sunku įvertinti užklasinį gyvenimą. Šiuo klausimu tvirtos nuomonės neturi ir 30% berniukų. 27% VI – VIII klasių mergaičių ir 15% berniukų yra labai patenkinti užklasinio gyvenimu mokykloje. Kad užklasinis gyvenimas galėtų būti geresnis mano 11% mergaičių ir 7% berniukų. Nepatenkinti – 6% mergaičių ir 7% berniukų. Nepastebėjo jokios užklasinės veiklos - 23% mergaičių ir 13% berniukų. Nežino ir neturi nuomonės šiuo klausimu 4% mergaičių ir 3% berniukų. Matyti, kad moksleiviai yra gana pasyvūs užklasinės veiklos atžvilgiu.

Šiandien mokykloje užklasinė veikla siekiama ugdyti ir lavinti augantį žmogų, pagal jo galias ir polinkius, atskleidžiant individualius gabumus, sudaryti optimalias sąlygas jo asmenybės saviraiškai, pasiūlyti užsiimti prasminga ugdomąja veikla, atsižvelgiant į psichologinius šio amžiaus moksleivių ypatumus ir dominuojančius poreikius (poilsis, emocinė iškrova). Užklasinė veikla yra prieinamiausias būdas išugdyti augančios kartos estetinį skonį ir gebėjimą tinkamai priimti masinės kultūros plūstelėjimą.

20 pav. Įvairių renginių mokykloje organizavimo dažnis (%) (N = 269)

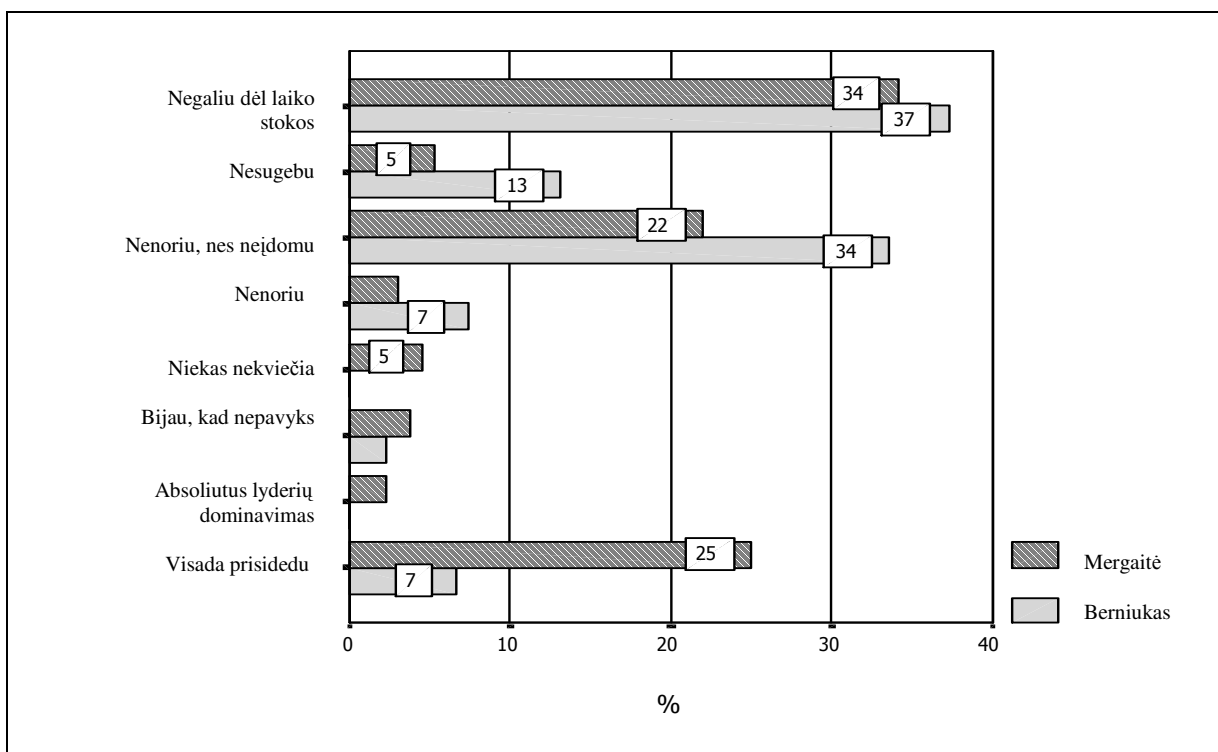
Beveik visa mokinių savivaldos veikla susijusi su užklasinės veiklos organizavimu. Kaip matyti pateiktame 20 paveiksle 55% mergaičių ir 33% berniukų nurodo, jog kartą per mėnesį mokykloje įvyksta koks tai renginys. Tai dažniausiai renginiai, susiję su kalendorinėmis šventėmis, minėjimais. 20% mergaičių ir 28% berniukų mano, kad renginiai vyksta labai retai. Jog jie organizuojami kartą per semestrą, nurodė 5% mergaičių ir 7% berniukų. Paveiksle matyti, jog didelė dalis mergaičių (20%) ir berniukų (32%) nežino, kaip dažnai organizuojami įvairūs renginiai. Organizuojant užklasinius renginius dažnai pritrūkstama mokinių entuziazmo, iniciatyvumo ne tik prisidėti prie jų rengimo, bet ir dalyvavimo juose. Kita priežastis – gali trūkti reklamos. Akivaizdu, kad vieni mokiniai - būna nedrąsūs, kiti - neturi laiko, o treči - paprasčiausiai nenori juose dalyvauti.

21 pav. Mokinių įsijungimas organizuojant ar talkinant renginiuose (%)
(N = 269)

21 paveiksle matyti, kaip dažnai VI – VIII klasių moksleiviai prisideda prie renginių organizavimo. Atsakymai rodo, kad 27% mergaičių ir 17% berniukų dažnai įsijungia, prisideda prie renginių organizavimo ne tik klasėje, bet ir mokykloje. Retai į šią veiklą įsitraukia 33% mergaičių ir 21% berniukų. Vieną kartą prisijungę buvo ruošiant renginį beveik toks pat procentas mergaičių (14%) ir berniukų (13%). Taip pat vienodas procentas mergaičių (25%) kiek ir dažnai dalyvaujančių rengiant renginius (27%). Tuo tarpu berniukų susidomėjimas, įsitraukimas – nedidelis, nes beveik pusę visų atsitiktinai atrinktų ir apklaustų neprisideda prie renginių organizavimo, t. y. – 49%.

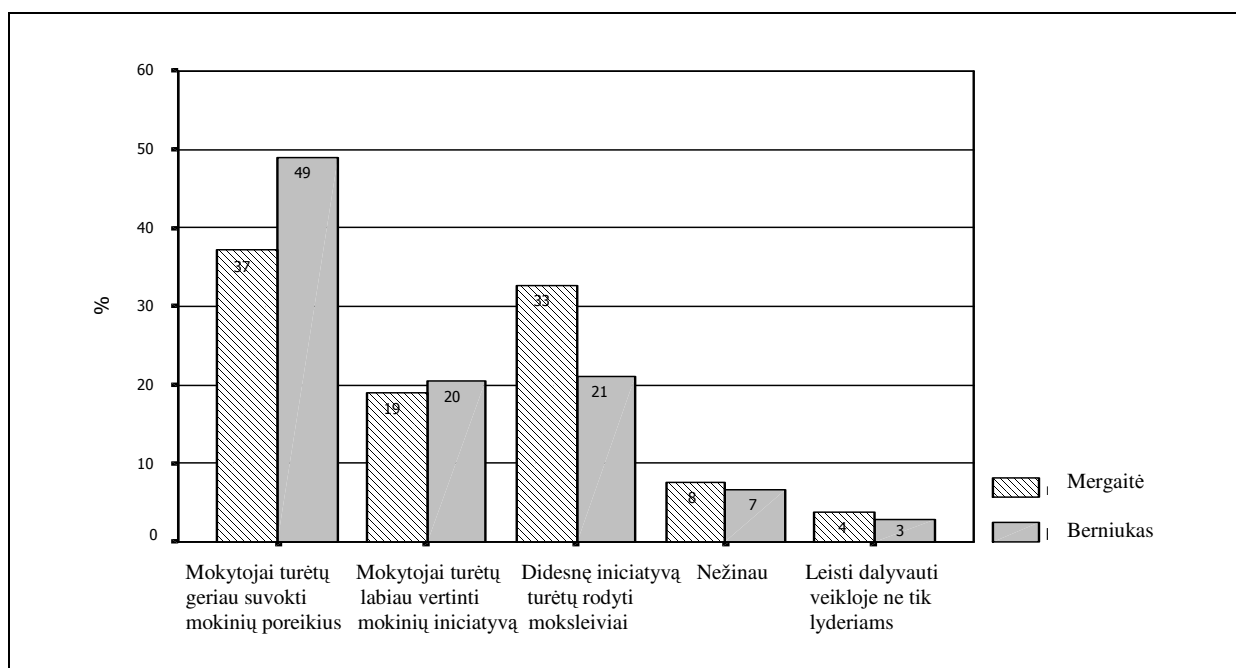
22 pav. Nedalyvavimo organizuojant renginius priežastys (%) (N = 269)

Į klausimą „Jei neprisidedate prie renginių organizavimo, parašykite kodėl?“ atsakymai pasiskirstė taip (žr. 22 pav.): 34% mergaičių ir 37% berniukų mano, kad jie neprisideda todėl, kad trūksta laiko. Dažnai jie laiką stoka siejo su pamokų ruošia, kuri užima nemažai laiko, noru laiką praleisti po pamokų su draugais, pabūti namie. Štai keletas moksleivių minčių, kodėl jie neprisideda prie renginių organizavimo: „tam yra lyderiai“, „nesugebu ir bijau, kad gali nepavykti“, „niekada neturiu gerų minčių ir idėjų“, „jei renginys klasėje – niekas nenori, kad padėčiau, jei mokykloje – neturiu drąsos“, „neprisidedu, nes mano nuomonė nesutampa su kitų“, „reikia daryti namų darbus ir nebėra kada prisijungti“, „noriu leisti pasireikšti ir kitiems klasiokams, nenoriu visada būti dėmesio centre“, „trūksta drąsos, paskatinimo, pasitikėjimo savimi“, „turiu ir kitų užsiėmimų, o ir pailsėti norisi“, „trūksta organizacinių sugebėjimų“ t. t.

VI – VIII moksleivių pasisakymai įvairūs šiuo klausimu, kiekvienas moksleivis skirtingai nurodo savo nedalyvavimo priežastis. Paveiksle matyti (žr. 20 pav.), kad 5% mergaičių ir 13% berniukų nesugeba, jų manymu, atlikti organizacinių pareigų. 22% mergaičių ir 34% berniukų šį užsiėmimą laiko neįdomiu, 3% mergaičių ir 7% berniukų nedalyvauja, nes nenori. 5% mergaičių mano, kad jas turėtų pakviesti prisijungti organizuojant renginius, 4% mergaičių ir 2% berniukų bijo, jog nepavyks. O taip pat 2% mergaičių teigia, kad visą organizacinę veiklą paima į savo rankas lyderiai, taip nustumdami į šoną kitus moksleivius. 25% mergaičių ir 7% berniukų nurodė, kad

prisidedantys visada. Apibendrinant galima teigti, jog vis dar mokiniai yra labai apkrauti pamokų ruoša, dažnas neturi susidomėjimo šia veikla, trūksta pasitikėjimo savimi, organizavinių sugebėjimų, todėl šia veikla rūpinasi lyderiai. Atsakymai į šį klausimą parodo, kokios yra pagrindinės moksleivių neveiklumo mokykloje priežastys. Siekiant gerinti situaciją reikėtų sumanaus pedagogų vadovavimo ir paskatinimo, nes užklasinėje veikloje atsiskleidžia mokinių gabumai, kūrybiškumas, įgyjama pasitikėjimo savimi, plėtojami sugebėjimai ir kt.

Mokinių savivalda yra glaudžiai susijusi su įvairiapuse veikla. Į anketos klausimą „Kas turėtų pasikeisti, kad užklasinis gyvenimas mokyklose taptų įdomesnis?“ 37% mergaičių ir 49% berniukų mano, jog mokytojai turėtų geriau suvokti moksleivių poreikius. 33% mergaičių ir 21% berniukų pastebi, kad trūksta mokinių iniciatyvumo, ir kad tai turi įtakos užklasiniam gyvenimui mokykloje. Tačiau nemažas procentas (19% mergaičių ir 20% berniukų) nurodo, jog mokytojai ne itin linkę vertinti jų iniciatyvumą kai kuriais klausimais, sumanymais. Panašus procentas mergaičių (8%) ir berniukų (7%) nežino, ką reiktų keisti užklasinio gyvenimo gerinimo labui. Tuo tarpu kai kurie nurodė (4% mergaičių ir 3% berniukų), kad dažniausiai lyderiai vykdo visą veiklą, galbūt, taip užgoždami kitų idėjas, norus, stabdydami jų iniciatyvumą. Buvo pateikta ir tokių atsakymų, kuriuose moksleiviai pasigenda daugiau įvairesnių būrelių mokykloje. Reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad visa veikla, organizuojama mokyklose, turėtų daugiau atliepti moksleivių interesus ir poreikius, galias ir galimybes (žr. 23 pav.).

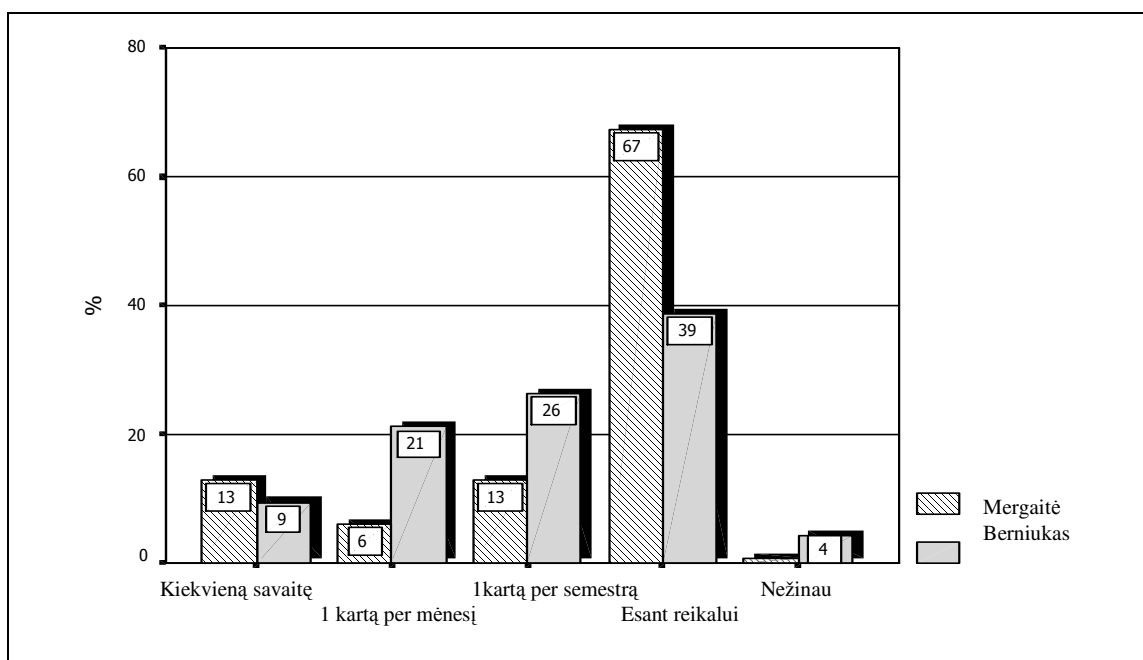

23 pav. Įdomesnio užklasinio gyvenimo mokyklose prielaidos (%) (N = 269)

Mokytojo sąveika su mokiniais yra nuolat kintanti, daugialypė, nereguliari. Jis turi elgtis lanksčiai, ypač netikėtomis situacijomis. Mokykloje mokytojas atlieka keletą svarbių vaidmenų: klasės lyderio, dalyko mokytojo, auklėtojo, patyrusio ir pasitikėjimą keliančio vyresnio draugo (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Vienas iš svarbiausių klasės kolektyvo organų yra susirinkimai, kurių metu kiekvienas klasės narys turi teisę dalyvauti svarstant ir priimant sprendimus ne tik klasės kolektyvo klausimais, bet ir kitais mokyklos bendruomenės klausimais (žr. 24 pav.).

Svarbu pabrėžti, kad mokinių savivaldos sistemoje klasės susirinkimai atlieka svarbų vaidmenį. Susirinkimuose dažnai klasės auklėtoja su savo moksleiviais apsvarsto konkrečius klasės gyvenimo klausimus, susijusius su klasės vidiniu gyvenimu bei visos mokyklos gyvenimu. Taip pat numatomi darbai artimiausiam laikui, skiriamos užduotys mokiniams, patariama, kaip geriau atlikti ar organizuoti savo darbą ir pan. Klasės gyvenimo klausimai turi būti sprendžiami per mokinius.

24 pav. Susirinkimų organizavimo klasėje dažnis (%) (N = 269)

Į klausimą „Kaip dažnai organizuojami susirinkimai klasėje?“ atsakymai pasiskirstė taip: 67% mergaičių ir 39% berniukų teigia, kad klasėje mokinių susirinkimai dažniausia organizuojami esant reikalui, kurių metu aptariami elgesio, lankomumo, budėjimo ir kt. klausimai. Kiekvieną savaitę organizuojamus susirinkimus nurodė 13% mergaičių ir 9% berniukų, kartą per mėnesį nurodė – 6% mergaičių ir 21% berniukų, kartą per semestrą – 13% mergaičių ir 26% berniukų.

Matyti, kad berniukai mano, jog susirinkimai organizuojami rečiau, nei kiekvieną savaitę ar esant reikalui. Taip pat 4% berniukų nežino, kaip dažnai jie organizuojami. Iš paveikslo matyti, kad dažniausiai organizuojami susirinkimai esant reikalui, t. y. kai iškyla klausimų, kuriuos reikia neatidėliotinai išspręsti. Svarbiausia tai, kad mokiniai turi būti aktyvūs jų organizatoriai ir dalyviai bei nebijotų garsiai reikšti savo nuomonės vienais ar kitais klausimais. Kas būna klasėje susirinkimų organizatorius atsispindi 6 lentelėje.

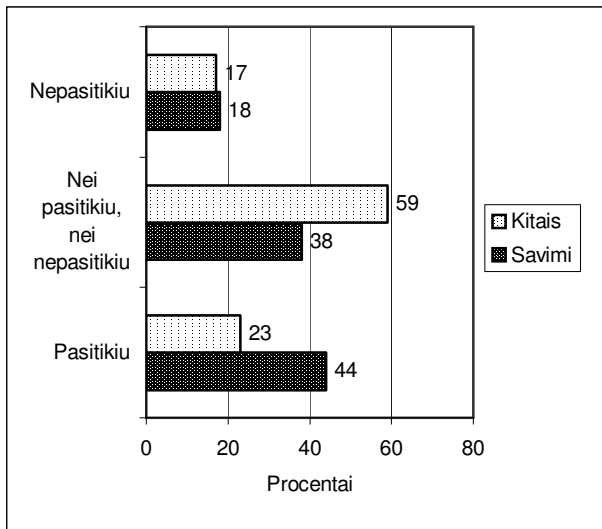
3 lentelė

Klasės susirinkimų organizatoriai (%) (N = 269)

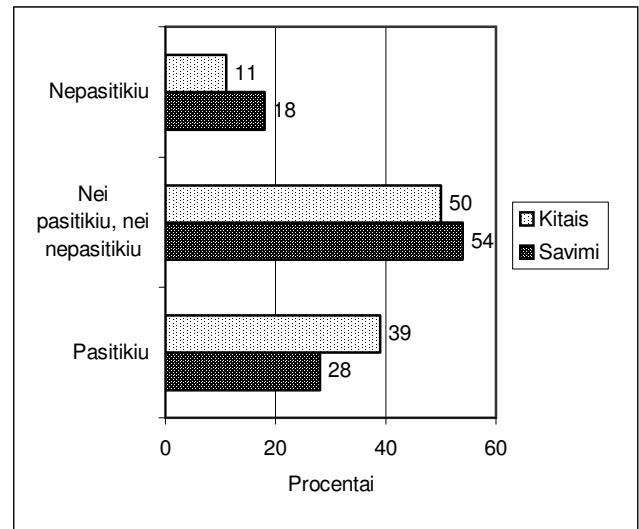
Nr.	SUSIRINKIMUS ORGANIZUOJA:	IMTIS (N = 269)	
		Mergaitės	Berniukai
1.	Klasės auklėtoja	61	72
2.	Patys mokiniai	13	12
3.	Klasės auklėtoja ir mokiniai	25	15
4.	Nežinau	1	1

Matyti, jog dažniausiai susirinkimus organizuoja klasės auklėtoja. Taip nurodo 6% mergaičių ir 72% berniukų. Kad susirinkimus bendrai organizuoja klasės auklėtoja ir mokiniai kartu, mano 25% mergaičių ir 15% berniukų. Kiek mažiau moksleivių (13% mergaičių ir 12% berniukų) nurodė, jog patys mokiniai rengia klasės susirinkimus. Korotovo (1981) teigimu: „Galima nubrėžti pačias gražiausias savivaldos schemas, prirašyti įvairiausių dokumentų apie organizacinę mokyklos darbą, bet jeigu klasės vaikai negali patys parengti susirinkimą, aktyviai jam vadovauti, tai labai aišku, kad šioje klasėje jokios savivaldos nėra, o taip pat, kad dažnai mokyklose, net aukštesnėse klasėse susirinkimams vadovauja mokytojas” (32; 62). Taigi, susirinkimai – viena svarbiausių savivaldos formų.

Pasitikėjimas savimi bendraujant - vienas iš svarbiausių savybių, kurio dėka asmenybė nebijo klysti, žengti į priekį, imtis įvairiausių veiklos. Į pateiktą klausimus „Ar pasitiki savimi bendraudamas su kitais?“ ir „Ar pasitiki kitais bendraudamas?“ atsakymai parodė (žr. 25, 26 pav.), kad: 44% mergaičių ir 28% berniukų pasitiki savimi, bendraudami nei pasitiki, nei nepasitiki savimi – 38% mergaičių ir 54% berniukų, nepasitiki savimi vienodas procentas mergaičių ir berniukų – po 18%. Ar moksleiviai pasitiki bendraudami savimi su kitais, atsakymai parodė, jog 23 % mergaičių ir 39% berniukų pasitiki, nei pasitiki, nei nepasitiki – 59% mergaičių ir 50% berniukų, nepasitiki – 17% mergaičių ir 11% berniukų. Matyti, kad mergaitės pasitiki daugiau nei nepasitiki, tuo tarpu berniukai dažniau linkę pasitikėti kitais nei nepasitikėti.

25 pav. Mergaičių pasitikėjimas savimi ir kitais bendraujant (%) (N=132)

26 pav. Berniukų pasitikėjimas savimi ir kitais bendraujant (%) (N=137)

Kadangi mokinių savivalda įgalina lavėti bendravimo įgūdžiams, išreikšti save, galima manyti, kad šių moksleivių pasitikėjimo savimi rodiklis didesnis. Mokykloje pasitikėjimo savimi ugdymas turėtų būti ypatingai skatinamas ne tik popamokinėje veikloje, bet ir pamokų metu.

Mokinių kolektyvas margas, jų veiklos rūšys įvairios. Moksleivis, turintis veiklos motyvą, mokykloje, kur tvarkomasi savivaldos principais, gali daug nuveikti. Jis gali susirasti sau įdomią veiklos rūšį ir formą. Taip gimsta interesas gilintis į atskiras sritis, išbandyti savo jėgas ir atrasti save. Juk niekas negimsta asmenybė – tokiu žmogum moksleivis gali tapti veikdamas. Veikla ugdo asmenybę. Procesas, kai žmogus veikdamas atsiskleidžia kaip asmenybė, sudėtingas, apimantis daug faktorių. Kaip rašoma Psichologijos žodyne (1993), „veikla – tai vidinis (psichinis) ir išorinis (fizinis) žmogaus aktyvumas, reguliuojamas suvokto tikslo“ (48; 321-322). Šią tikslą formuodama mokykla gali daug ką padaryti. Bet reikia atsižvelgti į vieną svarbiausią sąlygą – mokykla turi pažinti mokinį. Tik tada jo poveikį kažką veikti ji gali suformuoti kaip interesą, t. y. aktyvų pažintinį kryptingumą, nukreiptą į vieną ar kitą objektą, reiškinių ar veiklą. Be to, šią aktyvią kryptingą veiklą paprastai lydi teigiamo emocijos. Mokyklos mokinių savivalda kaip tik padeda mokiniui atsiskleisti, ugdyti interesą.

Norint sužinoti, kokią įtaką moksleiviams turi dalyvavimas mokinių savivaldoje, buvo atskirai apklausti 47 moksleiviai, kurie dalyvauja bent vienoje mokinių savivaldos veikloje. Į

klausimą „Kokie motyvai paskatino įsitraukti į mokinių savivaldos veiklą?“ atsakymai pasiskirstė taip (žr. 4 lent.)

4 lentelė

Įsitraukimo į mokinių savivaldos veiklą motyvai (teigiami atsakymai proc. nuo dalyvaujančių bent vienoje mokinių savivaldos veikloje N = 47)

Nr.	MOTYVAI	IMTIS (N=47)
1.	Noras tobulinti save	73,4
2.	Noras įgyti patirties	69,2
3.	Poreikis bendrauti	68,8
4.	Noras įgyti daugiau draugų	64,3
5.	Noras turiningai leisti laiką	50,1
6.	Dalyvauju, nes dalyvauja draugai	6,9
7.	Kita	4,2

Šiuo klausimu buvo bandyta išsiaiškinti, kas skatina moksleivius įsitraukti į mokinių savivaldos veiklą. Kai matyti lentelėje, 73,4% moksleivių vienu iš pagrindinių motyvų nurodė norą tobulinti save. 69,2% - norą įgyti patirties ir beveik toks pat procentas (68,8%) moksleivių įvardino poreikį bendrauti. 64,3% mano, jog tai puiki galimybė įgyti draugų ir turiningai leisti laiką - 50,1%. Dalis apklaustųjų moksleivių, kaip paskatinimą įsitraukti į šią veiklą, nurodo draugų dalyvavimą joje – 6,9%. Kad tai kiti motyvai mano 4,2% apklaustųjų moksleivių. Apibendrinant galima teigti, kad moksleivių saviraiškos ir savirealizacijos poreikiai paskatina juos dalyvauti šioje veikloje, kas ypač svarbu šio amžiaus paaugliams. Šie poreikiai tarpusavyje susiję, o siekimas juos patenkinti sąlygoja asmenybės saviugdą.

Sekančiu klausimu norėta išsiaiškinti, ką šiems mokiniams duoda dalyvavimas mokinių savivaldoje (žr. 5 lent.).

5 lentelė

Dalyvavimo mokyklos savivaldos veikloje teigiamos pusės (teigiami atsakymai proc. nuo dalyvaujančių bent vienoje mokinių savivaldos veikloje N = 47)

Nr.	SUTEIKIA	IMTIS (N = 47)
1.	Laviną bendravimo įgūdžius	79,8
2.	Leidžia geriau išreikšti save	76,4
3.	Ugdo pasitikėjimą savimi	71,3
4.	Leidžia realizuoti savo gabumus	70,9
5.	Labiau gerbia draugai	23,2

6.	Ugdo kūrybiškumą	64,5
7.	Tai turiningas laiko praleidimas	55,1
8.	Padedą spręsti klasės/mokyklos problemas	49,6
9.	Dalyvaudamas(-a) pabrėžiu savo išskirtinumą	25,5
10.	Kitą	7,1

Atsakymai į klausimą, ką mokiniams suteikia mokinių savivalda, parodė, kad didžioji dalis moksleivių mano, jog mokinių savivalda lavina bendravimo įgūdžius – 79,8%, leidžia geriau išreikšti save – 76,4%, ugdo pasitikėjimą savimi – 71,3%, leidžia realizuoti savo gabumus – 70,9%, ugdo kūrybiškumą – 64,5%, suteikia galimybę spręsti ne tik klasės problemas, bet ir visos mokyklos – 49,6%, moksleiviai gali pabrėžti savo išskirtinumą (25,5%), kas jiems suteikia dar daugiau pasitikėjimo savimi bei galimybę sulaukti daugiau pagarbos iš draugų – 23,2%.

Mokinių atsakymai apie dalyvavimą savivaldos institucijose ir įtaką jiems patiems, įvairūs, tačiau bet kokių atveju, nuostatų lygiu, dalyvavimą savivaldos institucijose moksleiviai vertina pozityviai.

Išvados

Išnagrinėjus pedagoginę, psichologinę, metodinę literatūrą ir apibendrinant mokslininkų, nagrinėjusių mokinių savivaldą mintis, galima daryti šias išvadas:

1. Savivalda mokykloje – tai sritis, kurioje lavinami moksleivių tikslingos veiklos ir komunikaciniai gebėjimai, įtvirtinama asmeninė atsakomybė.
2. Mokinių vykdomos veiklos efektyvumas, svarbos didėjimas, įvairių savivaldos formų įvairėjimas, mokinių kolektyvą iš auklėjamojo objekto daro subjektu, gausina mokykloje aktyvius organizatorius, padeda augti mokinių iniciatyvai.
3. Mokinių savivalda – viena iš grandžių, kuri asmenybę daro tvirtesnę, lankstesnę, komunikabilesnę, plečia jos kompetenciją.
4. Teorinės medžiagos analizė leidžia teigti, jog 11-13 metų mokinių dalyvavimas savivaldoje sudaro galimybę jiems socialiai bręsti, atstovauti savo interesus, įgyti naujų patirčių ir gebėjimų, kas ypač svarbu paauglystės laikotarpiu.
5. Savivaldos veiklos sritys turėtų būti struktūrizuotos, konkrečios, reglamentuotos tradicijomis, nuostatais, atitinkamomis veiklos formomis. Mokiniai turi aiškiai suprasti savo teises ir pareigas, mokinių tarybos teises, žinoti dalyvavimo klasės ir mokyklos valdyme formas. Ypač tai svarbu pradiniam mokinių savivaldos organizavimo etape. Mokinių aktyvumą ir iniciatyvumą turėtų skatinti klasės auklėtojas.
6. Organizacinėje veikloje mokinių savivalda sudaro sąlygas jų saviraiškai tik tada, jei savivaldos prestižas mokyklos gyvenime aukštas, o organizacinė veikla remiasi praktika, moksleiviai žino, kad galės realizuoti savo sumanymus, planus, išreikšti save sau ir kitiems reikšmingoje veikloje.
8. Mokyklos savivalda leidžia patenkinti saviraiškos poreikius, ugdyti organizacinius ir kt. sugebėjimus, moko dirbti kartu, įgauti pasitikėjimo savimi, jausti atsakomybę. Todėl labai svarbu, kad kiekvieno amžiaus tarpsnio moksleiviai mokėtų, galėtų, realizuoti save jiems patinkančioje veikloje. Paauglystės periodas ypač sudėtingas. Gera veikla gali sumažinti šio periodo keliamus sunkumus padėti lengviau jį išgyventi, tuo pačiu atrasti savo vietą

VI – VIII klasių moksleivių savivaldos ypatumų tyrimo metu gautų rezultatų analizė leidžia daryti šias išvadas:

1. Tyrimo rezultatai patvirtino hipotezę, jog moksleiviai, dalyvaujantys savivaldos institucijos veikloje pozityviau vertina ugdymo realybę.

2. Psichologai teigia, jog savivalda labiausiai tinka 11-13 metų paaugliams. Tačiau tyrimas parodė, kad mokyklose, šio amžiaus moksleivių, mokinių savivaldos samprata yra menka. Todėl galima daryti preliminarią išvadą, jog mokinių savivaldai skiriama nepakankamai dėmesio.
3. Tyrimo metu paaiškėjo, kad didžioji dalis respondentų mokyklos atžvilgiu yra nusiteikę pozityviai, mokyklą laiko iš esmės neblogu dalyku, joje jaučiasi gerai, yra atviri ir pritampantys.
4. Didžioji dalis mergaičių (64%) ir berniukų (74%) santykius klasėje įvardino draugiškais. Tai rodo apklaustų moksleivių teigiamą nusistatymą klasės atžvilgiu.
5. Mokinių taryba, užklasinė veikla ir klasės seniūno pareigos yra labiausiai žinomos mokinių tarpe.
6. Apklaustos duomenimis, nors vienoje savivaldos veikloje dalyvauja 49% visų apklausoje dalyvavusių mergaičių ir 35% berniukų.
7. Absoliuti dauguma apklaustųjų VI – VIII klasių moksleivių (66% mergaičių ir 60% berniukų) demonstruoja teigiamas nuostatas savivaldos atžvilgiu, teigdami, kad jos reikalingos.
8. Vienas iš pagrindinių sunkumų, su kuriuo susiduria mokiniai, dalyvaujantys mokyklos savivaldoje, yra šios veiklos derinimas su mokymosi problema. Taip teigia 14% mergaičių ir 13% berniukų. Kiti nedalyvavimo savivaldoje motyvai: trūksta informacijos apie veikiančias institucijas mokykloje (26% mergaičių ir 20% berniukų), mokykloje ir už jos ribų nėra tokios veiklos, kuri domintų – 7% mergaičių ir apie 1% berniukų, nedalyvauja draugai, ir aš nedalyvauju – 12% mergaičių ir 19% berniukų, neįdomu, nuobodu – 11% mergaičių ir 16% berniukų, turiu įdomesnių užsiėmimų – 28% mergaičių ir 19% berniukų.
9. Tyrimo metu nustatyta, jog apklausti mokiniai nėra pakankamai aktyvūs, iniciatyvūs, menkas klasės savivaldos vaidmuo.
10. Apklaustų moksleivių rezultatai parodė, kad moksleiviai yra gana pasyvūs užklasinės veiklos atžvilgiu.
11. Moksleiviai dažniausiai kreipiasi pagalbos į savo bendraklasius, tačiau džiugina, jog klasės auklėtojas – žmogus, kuriuo paaugliai taip pat pasitiki mokykloje ir sulaukia konkrečios pagalbos. Kitu administraciniu ir pedagoginiu personalu mokiniai pasitiki mažiau.

12. Dalyvaujančių mokinių savivaldos institucijų veikloje moksleivių atsakymai parodė, kad ši veikla turi įtakos jų bendravimo įgūdžių lavėjimui, sudaro galimybę geriau išreikšti save, didėja pasitikėjimo jausmas, leidžia realizuoti savo gabumus, ugdo kūrybiškumą.

Rekomendacijos

Plėtojant mokinių savivaldos institucijų veiklą ir moksleivių dalyvavimą joje, tikslinga:

- Skatinti mokinių savivaldos institucijų mokyklose steigimą ir palaikymą.
- Patobulinti norminius dokumentus, skatinančius moksleivių savivaldos stiprinimą, organizuoti moksleivių savivaldos institucijų gerosios patirties sklaidą, parengti leidinį „Mokinių savivalda“.
- Inicijuoti diskusijas mokyklose apie mokinių savivaldos institucijų veiklą ir reikšmingumą tvarkant mokyklos gyvenimą, supažindinti su šios veiklos paskirtimi, funkcijomis visų mokyklų moksleivius ir pedagogus.
- Vykdyti socialiai svarbius projektus ir ryšius su įvairiomis jaunimo organizacijomis.
- Rengti pedagogams kursus susijusius su mokinių savivalda, kuriuose būtų supažindinti su šiais mokinių savivaldos aspektais:
  - Mokinių savivaldos reikšme;
  - Mokinių savivaldos „socialiniu užsakymu“;
  - Mokinių savivaldos patirtimi kitose mokyklose;
  - Mokinių savivalda – visuomenės demokratizacijos kontekste;
  - Mokinių savivalda kaip ugdymo mechanizmu;
  - Mokinių savivaldos normatyvine-teisine baze;
  - Mokinių savivaldos sistemos projektavimu;
  - Mokinių savivaldos sistemos kūrimu ir kt.
- Sukurti išsamią informacinę bazę apie šalyje ir regionų mokyklose veikiančias mokinių savivaldos institucijas, patalpinti ją internete ir informuoti mokyklas.
- Sukurti rodiklius, leisiančius stebėti mokinių savivaldos institucijų raidos kiekybę ir kokybę.

Literatūra

1. Aramavičiūtė V., Dobranskienė R. (Sud.). (1992). Mokinių savivalda. Vilnius.
2. Balasevičius E. (1998). Mokyklų savivaldos problemos ir alternatyvūs sprendimai // Edukologijos idėjos Lietuvos švietimo sistemos modernizavimui: monografija. Kaunas.
3. Bakutytė R. (1999). Vaiko pozityvus požiūris į veiklą – humaniškumo ugdymo pamatas // Acta Paedagogica Vilnensia. Mokslo darbai. T.6. P. 45-53.
4. Barkauskaitė M. (1979). Mokinių tarpusavio santykiai: monografija. Kaunas. P. 102.
5. Barkauskaitė M. (1990). Vidurinių bendrojo lavinimo mokyklų mokinių ir studentų bendravimo ypatybės // Pedagogika. Mokslo darbai. T.26. P. 94-103.
6. Barkauskaitė M. (2001). Paaugliai: sociopedagoginė dinamika: monografija. Vilnius.
7. Bardžiukienė L. D., Celiešienė V., Kaulakienė A. (2004). Baigiamasis studijų darbas. Kalbininkų patarimai: teorija ir tvarkyba. Vilnius.
8. Bitinas B. (2000). Ugdymo filosofija. Vilnius.
9. Billimoria D., (1995). Modernism, Postmodernism, and Contemporary Grading Practices // Journal of Management Education. Nr. 4(19). P. 441-457.
10. Butkienė G., Kepalaitė, A. (1996). Pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams. Vilnius.
11. Bobrova L., Ptašinskienė I., Pocevičienė R. (2004). Kursinių, bakalauro. Magistro darbų, baigiamųjų projektų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos. Šiauliai.
12. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2000). Vilnius.
13. Dapkienė S. (2002). Klasės mokinių savivalda – klasės bendruomenės organizavimo metodas // Pedagogika. Mokslo darbai. T.56. P. 52-55.
14. Dobranskienė R. (1993). Mokyklos savivalda // Lietuvos švietimo reformos gairės. Vilnius.
15. Dobranskienė R. (1996). Mokyklos gyvenimo tvarkymas. Klaipėda.
16. Dobranskienė R. (2002). Mokyklos bendruomenės vadyba. Šilutė.
17. Dukynaitė R., (2002). Bendruomenės kūrimo gimnazijoje problemos // Pedagogika. Mokslo darbai. T.60. P. 88-92.
18. Dreikurs R. (1982). Maintaining sanity in the classroom. New York.
19. Erikson E. H. (1980) Identität und Lebenszyklus. Frankfurt.
20. Fürst M. (1998). Psichologija. Vilnius.
21. Gučas A. (1990). Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas.
22. Hargreaves A. (1999). Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai. Vilnius.

23. Ignatavičius S. (1997). Socialinės mokyklos savivaldos funkcijos // Filosofija. Sociologija. Nr. 4. P. 65-67.
24. Ignatavičius S. (2000). Moksleivių savivaldos institucijos Lietuvos švietimo sistemos kaitos kontekste. // Mokinių savivalda: praeitis, dabartis, ateitis. Vilnius.
25. Ivanauskienė F. (2000). Individualioji klasės auklėtojo veiklos programa. Šiauliai.
26. Jovaiša L. (1992). Mokinių individualybės saviraiška mokyklos gyvenime // Mokinių savivalda. Vilnius.
27. Jovaiša L. (1993a). Edukologijos pradmenys. Vilnius.
28. Jovaiša L. (1993b). Pedagogikos terminai. Kaunas.
29. Jovaiša L. (1995). Hodegetika. Vilnius.
30. Jovaiša L. (1996). Edukologijos įvadas. Kaunas.
31. Kardelis K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir tyrimo metodai. Kaunas.
32. Korotovas V., (1981). Mokinių savivalda. Kaunas.
33. Krupavičius A. (1992). Lietuva kelyje į demokratiją. Kaunas.
34. Lakis J., S. Ignatavičius, Poklad T., Stancelis, Tamošiūnas T. (1996). Mokyklos bendruomenė. Vilnius.
35. Laužikas J. (1929). Mokinių savivaldybė. Kaunas.
36. Laužikas J. (1993). Rinktiniai raštai. – T.1. Kaunas.
37. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos. (1997). Vilnius.
38. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. I-X klasei: Projektas. (2003). Vilnius.
39. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. (2003). Nr. IX-1630. Vilnius.
40. Lutaškinas A., (1982). Ar moki vadovauti? Kaunas.
41. Лийметс Х. (1969). Советская педагогика в школе. Т. 2. Тарту.
42. Лизинский В. М., (2003). Педагогическое, родительское и ученическое самоуправление. Москва.
43. Mayers D. G. (2000). Psichologija. Vilnius.
44. Makarenka A. (1957). Rinktiniai pedagoginiai raštai. T.2. Kaunas.
45. Miškinis K. (1987). Vadovavimo mokyklai pagrindai. Vilnius.
46. Naujokaitis J. (2000). Mokinių savivalda: praeitis, dabartis ir perspektyvos // Mokinių savivalda: praeitis, dabartis ir perspektyvos: Konferencijos medžiaga. Vilnius.
47. Paulauskas S., (2000). Demokratinė savivalda. Klaipėda.
48. Psichologijos žodynas. (1993). Vilnius.

49. Рогаткин Д. С. (2002). Школьное ученическое самоуправление. Учебник. Петрозаводск.
50. Savickytė V. (1996). Asmenybė ir mokyklinė bendruomenė. Šiauliai.
51. Stulpinas T. (1996). Ugdymo rezultatai. Šiauliai.
52. Strickus T. (2001). Mokyklos mokinių savivalda ir tautinio ugdymo galimybės // Lietuvių tauta ir pasaulis. II d. P. 82-86.
53. Šalkauskis S. (1991). Rinktiniai raštai. – T. 2. Pedagoginės studijos. Vilnius.
54. Šerkšnas A. (1939). Mokyklinė bendruomenė. Kaunas.
55. Taurozienė R., (1998). Mokyklos savivaldos institucijų įtaka mokyklos kaitai // V tarptautinė mokslinė konferencija Švietimo reforma ir mokytojų rengimas. Vilnius. P. 255-258.
56. Valatkienė S. (2001). Mokinių savivalda - „aktyviosios mokyklos patirtis“ // Acta Paedagogica Vilnensia. Mokslo darbai. T 8. P. 51-57.
57. Vilimienė R. (1998). Teigiamo savęs vertinimo svarba demokratinėje mokykloje // Mokyklos demokratizacija: problemos ir sprendimų paieškos. Straipsnių rinkinys. Vilnius.
58. Želvys R. (1994). Paauglio psichikos vystymasis. Vilnius.
59. Žukauskienė R. (2001). Raidos psichologija. Vilnius.
60. Lietuvos švietimo koncepcija [žiūrėta 2004 10-05]. Prieiga per internetą:
<http://www.smm.lt/old/Teisine_informacija/koncepcija/koncepcija1.htm#1.
61. Jaunimo dalyvavimas visuomeninių organizacijų ir savivaldos veikloje [žiūrėta 2005-02-29]. Prieiga per internetą:
<http://www.smm.lt/svietimo_bukle/does/jaun_dalyv_veikloje_ataskaita_2004.doc.
62. S. Ignatavičius. Mokyklos bendruomenė [žiūrėta 2004-01-18]. Prieiga per internetą:
<<http://www.pilietinis-ugdymas.smm.ly/info/tyrimai/html>.
63. Школьное ученическое самоуправление: понятие, цели, задачи [žiūrėta 2004-10-23]. Prieiga per internetą: <<http://tverik.cikrf.ru/kultura/metod.4.htm>.
64. Ученическое самоуправление: реальность и перспективы [žiūrėta 2004-09-10]. Prieiga per internetą: <<http://doroga.karelia.ru/samo/ref.doc>.

Priedai

ANKETA MOKSLEIVIAMS

Mieli, moksleiviai! Atsakydami į anketos klausimus, Jūs, mums padėsite išsiaiškinti, kaip Jums sekasi įsitraukti į mokyklinio gyvenimo sūkurį, kaip jūs jaučiatės ir ką veikiate joje, kaip Jums sekasi bendrauti su bendraklasiais ir mokytojais bei dalyvauti įvairioje moksleivių veikloje, mokinių savivaldoje.

1. **Kaip pasikeičia jūsų nuotaika atėjus į mokyklą?**

a) visada pagerėja;	d) dažniausiai pablogėja;
b) kartais pagerėja;	e) visada pablogėja;
c) nesikeičia;	f) kitoks atsakymas (gal galėtumėte parašyti).....

.....
2. **Kuri iš šių minčių Jums artimiausia?**
  - a) man patinka lankyti mokyklą;
  - b) iš esmės mokykla neblogas dalykas;
  - c) mokykloje vargo daugiau nei džiaugsmo;
  - d) lankyti mokyklą man kančia;
  - e) kitoks atsakymas (gal galėtumėte parašyti).....

.....
3. **Kokie santykiai vyrauja Jūsų klasėje?**

a) draugiški;	c) priešiški;
b) abejingi;	d) kokie dar (gal galėtumėte įrašyti).....

.....
4. **Ar Jūsų klasėje yra lyderis?**

a) vienas;	c) keli, veikiantys atskirai;
b) keli, veikiantys kartu;	d) nėra.
5. **Lyderis, kurį pažįstate yra?** (galite pasirinkti kelis atsakymus)

a) protingas;	e) stiprus;
b) atidus;	f) organizatorius;
c) valdingas;	g) pasitikintis savimi;
d) šmaikštus;	i) kitoks atsakymas (gal galėtumėte parašyti).....

.....
6. **Ar mokytojai reaguoja, kai į juos kreipiasi moksleiviai su savo rūpesčiais?**
  - a) visada;
  - b) retai;
  - c) stengiasi išvengti papildomų problemų;
  - d) kitoks atsakymas (gal galėtumėte parašyti).....

.....
7. **Į ką dažniausiai kreipiatės pagalbos, kai jos Jums prireikia?** (galite pasirinkti kelis atsakymus)

a) klasės auklėtoją;	d) pavaduotoja;
b) kitus mokytojus;	e) bendraklasių;
c) mokyklos direktorių;	f) kitoks atsakymas (gal galėtumėte parašyti).....

.....
8. **Kaip įvertintumėte santykius tarp moksleivių ir mokytojų savo mokykloje?**
  - a) draugiški ir nuoširdūs;
  - b) dažniausiai geri;
  - c) priklauso nuo situacijos, kada geri, kada geri;

- d) priešiki;
- e) šalti;
- f) kitoks atsakymas (gal galėtumėte parašyti).....

9. Kas turėtų pasikeisti mokytojų ir moksleivių tarpusavio santykiuose?

- a) viskas tvarkoje, nieko nereikia keisti;
- b) mokytojas turi labiau gerbti moksleivius;
- c) reikalingas didesnis tarpusavio pasitikėjimas;
- d) santykiai tarp mokytojų ir mokinių turėtų būti laisvesni;
- e) reikia, kad mokiniai labiau gerbtų mokinius;
- f) kitos atsakymas (gal galėtumėte parašyti).....

10. Jūsų manymu, mokinių savivalda tai yra: (galite pasirinkti kelis atsakymus)

- a) mokinių taryba;
- b) mokyklos prezidentas;
- c) užklasinė veikla;
- d) mokinių parlamentas;
- e) klasės seniūno veikla;
- f) kitoks atsakymas (gal galėtumėte įrašyti).....

11. Kuri iš aukščiau išvardintų institucijų veikia jūsų mokykloje(įrašykite).....

12. Kaip manote, ar Jūsų klasėje yra mokinių savivalda?

- a) taip yra;
- b) ne, nėra;
- c) nežinau;
- d) kitoks atsakymas (gal galėtumėte parašyti).....

13. Kokią veiklą klasėje, Jūsų manymu galima priskirti mokinių savivaldai? (galite pasirinkti kelis atsakymus)

- a) klasės seniūno veikla;
- b) renginių organizavimas;
- c) budėjimas;
- d) sienlaikraščio leidimas;
- e) lankomumo žymėjimas;
- f) kitoks atsakymas (gal galėtumėte parašyti).....

14. Ar dalyvaujate mokyklos, klasės mokinių savivaldoje?

- a) dalyvauju;
- b) nedalyvauju.

15. Kokiose mokyklos savivaldos institucijose dalyvaujate? (galite pasirinkti kelis atsakymus)

- a) mokyklos mokinių taryboje;
- b) mokinių parlamente;
- c) seniūnų taryboje;
- d) klasės taryboje;
- e) nedalyvauju
- f) kitose.....

16. Ar reikalingos mokykloje mokinių savivaldos institucijos?

- a) reikalingos;
- b) nereikalingos;
- c) nežinau.

17. Jeigu nedalyvaujate mokyklos mokinių savivaldos veikloje, pažymėkite, kodėl?

- a) trūksta informacijos;
- b) mokykloje ir už jos ribų nėra įdimios veiklos;
- c) nepatinka vadovai;
- d) nedalyvauja draugai ir aš nedalyvauju;
- e) neįdomu, nuobodu;
- f) sunku derinti pamokas;
- g) kita.....

Priedas Nr. 2

Mielas moksleivi! Įdomu sužinoti, kas Tave paskatino dalyvauti mokinių savivaldos veikloje ir ką Tau suteikia ši veikla. Todėl norėčiau, kad atsakytumei į šiuos 2 klausimus.

Kokie motyvai paskatino įsitraukti į mokinių savivaldos veiklą? (pažymėkite ☒).

		Taip	Iš dalies	Ne
1.	Noras tobulinti save	☐	☐	☐
2.	Noras įgyti patirties	☐	☐	☐
3.	Poreikis bendrauti	☐	☐	☐
4.	Noras įgyti daugiau draugų	☐	☐	☐
5.	Noras turiningai leisti laiką	☐	☐	☐
6.	Dalyvauju, nes dalyvauja draugai	☐	☐	☐
7.	Kita	☐	☐	☐

Jei turi kitokių motyvų, parašyk.....

Ką suteikia dalyvavimas mokinių savivaldoje? (pažymėkite ☒).

		Taip	Iš dalies	Ne
1.	Lavina bendravimo įgūdžius	☐	☐	☐
2.	Leidžia geriau išreikšti save	☐	☐	☐
3.	Ugdo pasitikėjimą savimi	☐	☐	☐
4.	Leidžia realizuoti savo gabumus	☐	☐	☐
5.	Labiau gerbia draugai	☐	☐	☐
6.	Ugdo kūrybiškumą	☐	☐	☐
7.	Tai turiningas laiko praleidimas	☐	☐	☐
8.	Padeda spręsti klasės/mokyklos problemas	☐	☐	☐
9.	Dalyvaudamas(-a) pabrėžiu savo išskirtinumą	☐	☐	☐
10.	Kita	☐	☐	☐

Jei lentelėje nėra tinkamo teiginio, parašyk savo.....

DĖKOJU!!!